

ספרות "שְׂרָשִׁים"
פְּרָקִים וּבְתָרִים מִתּוֹךְ סִפְרוֹת הַיְסוּד שֶׁל הַצִּיּוֹנוֹת

ב.

יְיִוֵּד גּוֹרְדוֹן

מְבַסֵּר מֵאֲמָרָיו

סֵדֶר בְּצִוּוֹף מְבֹא

עַל יְיִדֵי

ג. קְרֵסֵל

3389

הַהוֹצָאָה הַמְחֻלָּקָה לְעִנְיָנֵי הַנּוֹצֵר שֶׁל הַנְּהַלְתֵּי הַהִסְתַּדְרֹת הַצִּיּוֹנוֹת
וּבְהַשְׁתַּמְּחוֹת קֶרֶן הַיְסוּד וְהַקֶּרֶן הַקְּנִיָּה לְיִשְׂרָאֵל

ע"י "מִצְפֵּה", חֲבֵרָה לְהוֹצָאָה סְפָרִים בַּע"מ

מ ב ו א

דוד גורדון ופעלו

א.

דוד גורדון נולד בפודמרץ הסמוכה לווילנא בי"ד בניסן תקצ"א (1831)¹. בן עשר בא לווילנא. בה נתחנך, כדרך הדור, על ברכי התורה, אלא גרם המקום—שהיה אחד ממרכזי ההשכלה בימים ההם—והוא טעם כבר בשחר נעוריו מפרי ההשכלה, וביחוד שהיה מקורב ביותר למרדכי אהרן ג' נ צ ב ו ר ג מאבירי הסופרים העברים שבדורו. מוילנא בא גורדון בבחרותו ל ס ע ר ה י י א (בפלך סובאלק). בה נשא אשה, וחי חיי דחקות כמורה ומחנך. כאן מצא חבר צעירים, שנתפרסמו ברבות הימים כחכמים וסופרים עברים מובהקים, כמו: יעקב מרדכי לוינזון (היה מפורסם בפסידונים שלו „מ"ל מסערהויא"), אליעזר יצחק שפירא („אי"ש"), אלכסנדר זיסקינד מימון („א"ז ברמ"ס") ועוד, והוא הסתופף בחברתם. זכה גורדון, והוא גדל באוירה, שנתמזגו בה תורה והשכלה, בלא שיחבלו לנפשו חבלי המעבר, הידועים כה יפה מתולדות סופרי הדור ההוא ומשכיליו.

הלחם הצר שהוציא בדוחק בסערהייא, מאלץ אותו להביא סעד לקיומו ממקום אחר ורחוק, ומכיון שחונך בכשרון לשפות, בלמדו תוך זמן קצר אנגלית, צרפתית, גרמנית, עד כדי ידיעה הגונה, הוא הולך בשנת 1855 לערך מארצו ומולדתו לחוץ לארץ — למערב, ולא שב עוד לרוסיה ארץ מולדתו.

1 בקביעת תאריך זה והתאריכים הבאים להלן אני נוטה — על סמך החומר שבידי — מאלה המצויים בספרי השמוש והאנציקלופדיות, שהם שיבושים הנגררים זה שנים מספר לספר בלא שיבדקו את נכונותם.

DE 111
5607

כל הזכויות שמורות

ע"י „מצפה", חברה להוצאת ספרים בע"מ

נדפס בארץ-ישראל.

All rights reserved by Mizpah Publishing Co. Ltd
Tel-Aviv, Palestine

Printed in Palestine.

קָדָר בַּמְסָדָה שֶׁל ח. סֶפֶקטוֹר. תֵּל-אָבִיב
נִדְפַס בְּדֹפּוֹס רוֹהֶלֶד תֵּל-אָבִיב

ב.

תחנתו הראשונה במערב ביתה עיר הספר ליק. באותה עיר—
בה נמצאה קהילה יהודית קטנה — ישב איש, שהיה גם בעל תפילה
ושליח צבור וגם שוחט, ושמו אליעזר ליפמן זילברמן. זילברמן,
אשר שרת קהלתו באמונה זה קרוב לעשרים שנה, נשא בלבו זה
שנים תכניות ספרותיות שונות. על תכניותיו אלה היה מודיע מפעם
לפעם בבמות לוועיות, אלא שלא שמו להן לב. עתה, משנודמן לשיחה
עם גורדון, סח לו על תכנית חדשה ונועזה, והיא: הוצאת עתון עברי.
לא קבצים לתורה ולחכמה כנהוג ומקובל, אלא עתון ממש שיספר
בלשון העברית מהמתרחש בעולם הגדול והיהודי.

גורדון — הראשון ששמע תכנית זו — עודד את
זילברמן בהוצאת רעיונו זה אל הפועל, ושמחה בלבו שהנה
זכה ונתגלגלה גם לו זכות-אחיזה, אלא שהתכנית הופרעה, ובעינים
דומעות— מספר גורדון — "ולב נשבר שלחתי את תקותי הנעימות
אשר צהלו לקראתי בדבר הזה, ולרגלי הזמן הנושא את בני חלוף אל
מקום אשר לא יהי כוחם ללכת" הלך אף הוא למקום שאין נפשו
אליו — לאנגליה, והתפרסם שם כמורה לעברית וגרמנית בסוררי,
בירמינגהאם ועוד.

זילברמן לא התיאש בינתיים מתכניתו, וכתום שנה לאחר אותה
שיחה, התחיל להוציא את העתון, בקראו לו "המגיד". מכמה
וכמה טעמים לא היה זילברמן האיש הראוי לעריכת העתון, והוא היה
זקוק כבר מראשית עבודתו לעזור, שנמצא לו בחכם העברי ישראל
ביהמר, חברם של שניאור זק"ש ומיכה יוסף לבנון. ביהמר
שפתח אז בית מסחר ספרים בברלין, נטש אותו ובא לליק לערוך את
"המגיד", אלא שבעבודתו זו לא האריך ימים, כי לאחר תשעה חדשים
(באדר תרי"ח) עזב את מחיצתו של זילברמן, וחזר לעיר מושבו
ולמסחרו אשר בברלין.

זילברמן פנה לגורדון — שהשתתף ב"המגיד" החל מגלינו
הראשון — שיבוא אליו ויקבל על עצמו את עבודת "המגיד". גורדון,
אף שפרנסתו באנגליה היתה מצויה, ותנאי זילברמן לא היו מצוינים
ביותר, נעתר לפניה זו, ולא נרתע מהתנאים הגרועים, כי כך דבריו:

"בליק אל גדול, ולי רק ילד קטן". הוא השתעשע בתקוה שהתנאים
ישתפרו בעתיד, ונימוק-עיקר שדחפהו לליק: "חפצי וכוספי להועיל
לבני עמי". הוא בא לליק, וזילברמן הודיע ב"המגיד" מיום ב' אלול
תרי"ח (12.8.1858) על כניסתו של גורדון ל"המגיד", בהביעו את
תקותו כי קוראיו האהובים המתענגים בפעולותיו בכלל, לא פחות
יהנו מפועל עוזרו, "החכם והנבון דובר צחות — דוד גורדון".

ג.

את המס המבוקש מהקוראים העברים באותם הימים — הפצת
השכלה ודעת, החל גורדון לשלם עוד מלפני בואו לליק. מעל דפי
"המגיד" נדפסו מאמריו הפופולריים על נושאים תרבותיים-היסטוריים
מעין: "אפריקה — התגלות ארץ חדשה, פקין", וכן בעניני רפואת
העם. כתובים היו המאמרים בסגנון פשוט וקל, כיאות לנושאים
המכוונים לקהל רחב ולעם. כי כיוון בתוכן ובצורה לדעתם ולטעמם
של הקוראים, מוכח מרובי החתומים מעת שנכנס לעבודה ב"המגיד".
ברם בלבו של גורדון קננה שאיפה אחרת, שביקשה לה מוצא.
והיא — הדרישה לארץ-ישראל, להקמתה משממותיה על ידי
עם המתנער אף הוא לחיים חדשים.

חיבת הארץ לא באה לו לגורדון בהיסח הדעת, ואף לא
בהשפעות מהחוץ — כמקובל לחשוב עד היום. אותה חיבה נשא בלבו
כבר מיום עמדו על דעתו, והיא נהרתה עמוק עמוק בלבו למקרא
"אהבת ציון" של אברהם מאפו, אלא שלא נמצא לה לחיבה זו נושא
שעליו תשפיע ותפיץ חומה, והיתה על כן טמונה וחבויה במסתרי
לבו עד עת מצוא. אמת, עת נכנס גורדון לעבודת "המגיד", סבבו
שליחים מארץ ישראל — והם עסקנים מפורסמים של הישוב —
שהשמיעו על תרומות ונדבות של יהדות הגולה, לתכלית הקמתם
של "בתי מחסה לעניים" על הר ציון, ו"המגיד" להם אכסניה עיקרית
לפירסום כרוזיהם וידיעות על מהלך פעולותיהם. אולם לא לכגון דא
נמשך לבו של גורדון, לא מאן ראה תשועה וגאולה לעם ולארץ.
וכשנמצא אחד, שהרים את הדגל וקרא ברבים על הצורך בפעולה
גדולה לשם פרודוקטיביזציה של הישוב היהודי בארץ ישראל, נעשה

גורדון מ י ד לנושא דגלו, פה לדברו ושליחו לפירסום התכנית בפני קוראיו העבריים של „המגיד“.

האחד — הוא ד״ר חיים לוריא מפרנקפורט ד'אודר — אישיות מלאת כיסופים מסתוריים לגאולת ישראל ובעל חוש מחונן ביותר לפעולה ולמעשה — שיסד בעירו בשנת 1860 „חברה ליישוב ארץ ישראל“, במגמה ברורה „ליסד מושבות לעבוד האדמה ולשמרה לאחינו בני ישראל בארץ הקודש, להיות בזה להם לעזרה בימים יבואו, ולהוציאם ממצוקותיהם הרבות, למען יהי לאל ידם להחיות נפשם ביגיע כפיהם, ולא יוכרחו לחיות רק על נדבות אחרים כאשר הסכינו עד כה“.

תכנית זו, שמיסדה לא הסתפק בהכרזות עליה, אלא הספיק להודיע לאחר זמן קצר על ראשית פעולה, כי „על כברת ארץ על יד עיר יפו, איש אחד הבקי בעבודת האדמה מחנך את ידי חמשה אנשים צעירים לימים בעבודת האדמה לכל משפטיה וחוקותיה“ דובבה ביותר ללבו של גורדון, שכמה לפעולה. הוא היה מהראשונים שהצטרפו לחברת לוריא ופתח לפניו את שערי „המגיד“, שקד תחילה למסור ידיעות מפורטות עליה ופעולותיה, ועבר במשך הזמן להטפה נלהבה ונמרצת.

ד.

לכאורה מטרה יקרה ונשגבה, אולם צריכה היתה זו להתעוררות רבה, למען תמצא הבנה ראויה בלבבות העם, וביחוד בלב החרדים, כי עם ראשית פעולות החברה החלו להרגיש בנשוב רוח-התנגדות חזקה מצד אדוקים למסורה, שכן לא גרסו אלה — פעולה, שיש בידה לסייע בכוחות טבעיים ואנושיים ליישב את ארץ ישראל ולצעוד צעדים ראשונים לקראת הגאולה. הם האמינו — ועמדו בתוקף על אמונה זו — כי הגאולה שתבוא, מן השמים תרד באורח נס ופלא, ואין לאל אנוש לשדד מערכות אלה.

כאן עמד לה ל„חברת ישוב ארץ ישראל“ הרב צבי הירש קלישר מטהורן — מגדולי הרבנים בימיו — שחיבר ספרו „דרישת ציון“, בו סילק — על סמך דברי חכמי ישראל מכל

הדורות — חששות אלה, וצירף לספרו הסכמות מרבה של קניגסברג יעקב צבי מקלנבורג, ר' אליהו גוטמכר מגריידיץ ועוד. גורדון שליווה כל צעדי החברה באהבה ואהדה רבה, הוא גם שסיפר בשבת ספרו של קלישר בעודו בכתובים, משום שראה בו מסקל דרך החברה ממניעי ההתנגדות החשובים ביותר. הספר הופיע בתרכ״ב, ועם הופעתו פירסם גורדון רשימה, בה סיפר בתוכן הספר ומגמתו, וחתם אותה בקריאה נלהבה לנדיבי עמנו שיגדילו ויאדירו את החברה במפעלותיה, שנועדו „להביא ישע ולהחיות עם רב בארץ קדשנו“.

עתה, משנמצא מכשיר לפעולה קונסטרוקטיבית בארץ ישראל, והפעולה נראתה כשרה וראויה לבוא בקהל ישראל שומר תורה ומצוה, לא הניח גורדון כל שעת כושר שבאה לידו — לעורר תפוצות הגולה ומנהיגיה לפעולות ולמעשים. את זאת היה עושה בדרך הערות קצרות, שעם כל קיצורן, פעמה בהן רוח התלהבות עזה, ולא נמנע מלהטיל דברי תוכחה נמרצים בכל אלה שבידם לסייע ואינם עושים כן. ביחוד גדלה תוכחתו לשמע ידיעות על השתתפותם של נוצרים בפעולה למען ארץ ישראל — מעין סיועם של גדולי אוסטריה לשליח ארצישראלי באיסוף כספים להקמת „בתי המחסה“ בירושלים. כאן לא יכול לעצור במלים והשתדל להסביר ליהודים, כי „לא עת לטמון יד בצלחת בעת קול הקריאה הולך וחזק מעבר לים ומארבע כנפות הארץ“.

אמנם קול קורא זה לא נשמע לכל קוראי דבריו. הוא הגיע ליחידים ומועטים, נוסף לכך הועמד בפני גולה עשירת רוח ויכולת — יהדות המערב, שדבריה וראשי מדבריה כפרו בכל עיקרו של אותו רעיון, ולא זו אף זו, סכנה ראו בו מנמוקי קיום התפוצה, שעל כן ראוי לא לדבר בו כלל, לא כל שכן לעשות מה, נוכח מכשול עצום וגדול זה לא יפלא איפוא, שעם הופעת הספר „רומא וירושלים“ של משה הס — שחלה זמן קצר לאחר הופעת „דרישת ציון“ של קלישר — היה גורדון מהראשונים שהקדיש לו רצנויה נלהבת, כי כן היה לו ספרו זה של הס למאור עינים במלחמתו בהתכחשות הלאומית במערב.

ה.

בפעם הראשונה ניצב כאן גורדון מול פני האידיאולוגיה של הריפורמה במערב, שהיתה בת כמה עשרות בשנים. תורה זו ביקשה לתת מענה לשאלת שווי זכויות היהודים בגולה במחיקה וגירוש כל זכר ליחוד לאומי בהווה ובעתיד, וכמסקנה הגיונית מכך הוצאו מבלי רחם מ„הסדור“ כל זכר לציון וירושלים, ובמקומות שנשתיירו נתפרשו כסמלים והוצאו ממשמעותם. בדרך זו „תוקנו“ התפלות רובן ככולן, שאין אחת מהן פנויה מהעלאת זכרם של ארץ ישראל, חורבנה ותקוה לעתיד לבוא לשוב אליה.

הס לא בא ממחנה הרפורמה, מקום מכובד היה לו בין שורת לוחמי מלחמת הפועל במערב, ומשיצא הוא משם לערוך מלחמת דברים עם שוללי הלאומיות היהודית במערב, בהביאו בנמוקיו הרבים והמרובים לקיומה של לאומיות עברית וחיובה — עובדות מחיי עמי המערב ומלחמותיהם של עמים כסוימים באירופא לעצמאותם ואיחודם הלאומי, הרי שאין לזלזל בו ובנמוקיו כלל וכלל, והוא מתנגד ראוי לאבירי הריפורמה במערב.

גורדון, כדרכו, חורג אף כאן ממסגרת הרצוניה, ובא בשלו — לכלל היוצא מתוך הדברים האמורים, כלומר, לעסקי „החברה לשוב ארץ ישראל“, בהגיעו לפרשה זו תוהה הוא על הס, על מה לא הזכיר אף במלה אותה חברה, הבאה להגשים את שהוא דורש בספרו. אכן תמיהה זו הביע גם — קצת לפני זה — ראש החברה ד"ר לוריא. במכתבו להס¹⁾ ? כתשובה ללוריא התנצל הס בנתינת ידו לחברה. אז העיר לו לוריא במכתב אחר על מאמרו של גורדון ותמיהתו שם על העלם זכר החברה בספרו, והודיע לו כי גמול חשד חנם במכתבו הקודם הוא מוכן לגלגל בזכותו מעל דפי „המגיד“.

כללו של דבר, רב וגדול היה רישומו של „רומא וירושלים“ על גורדון. הוא גילה לו עולם לא-נודע, מחשבתו ולבטניו של עולם המערב היהודי והלא-יהודי, והיה המסייע העיקרי לגיבוש האידיאו-

לוגיה הלאומית שלו. כאן יש להוסיף, כי להשפעתם של הס ו„דריש ציון“ לקלישר נצטרפו עוד גורמים אחרים. הימים ימי המרידה בפולין, היהודים תושבי פולין נתונים היו בתוך עקת התנאים המיוחדים, שגם הפולנים וגם הרוסים משכו אותם לצדם. הנבוכים פנו בבקשת עצה נכונה ל„המגיד“, ובעוד שזילברמן יעץ להם להיות פטריוטים רוסים, לא נטה לבו של גורדון לפתרון כזה, ובכל מראה ניצבה לפניו „הפרובלימה של גלות הנשמה הישראלית, שנתלשה מאדמת גידולה שלה, ונעשתה הפקר לרגשות זרים — גלות הנשמה תלויה בגלות הגוף, ואין תקון יפה לשתייהן משיבות בנים לגבולם“¹⁾, והוא יוצא בשער בת רבים במאמרו „בש ובה ונחת תושעו“ (1863), בו באה לכלל בטוי תורה לאומית-ציונית שלמה, וכל ההגיגים והרעיונות שהתרוצצו בו עד עתה נתאחדו למכלול יופי בתוכן ובצורה.

ו.

את המאמר „בשובה ונחת תושעו“ פותח גורדון ביהדות המערב, השוכנת לבטח בצלה של תורת ההתכחשות הלאומית, מוכיח ומיסר אותה, מסתייע בסתירת תורתה בדברי הס, ואף מתרגם מספרו קטעים גדולים לעברית וביחוד דברי Laharanne בחיבורו „השאלה הארוינטלית“ (במכתב י"א של „רומא וירושלים“). משם עובר הוא ליהדות החרדית שעיקרה במזרח. כאן נשען על חיבורו של ר' צבי הירש קלישר וספריהם של עוד רבנים מעטים מאלה שנתנו ידם לרעיון ישוב ארץ ישראל, הראה על רוח האיחוד הלאומי המרחף על פני העולם היהודי ושנתגלה בחברת „כל ישראל חברים“ בפאריס, „ועד שליחי הקהלות“ בלונדון ועוד. אלא שלדעתו רצויה וצריכה כאן יד, שתאחד כל הגילויים האלה לארגון לאומי אחד גדול וכביר, שעיקר מטרתו היא — ישוב ארץ ישראל וטיפוח החקלאות בה.

1) דברי גורדון אלה רשם מסיו ש. ל. ציטרון בספרו „תולדות חבת ציון“ (אוריסא רז"ע"ד) עמ' 17.

1) נתפרסם על ידי מ. זלוזיסקי ב- Der Jude כרך ה'.

משהגיע לעיקרו של דבר לסעיף המעשה והפעולה, הוא מדבר על „חברת ישוב ארץ ישראל“ שנוסדה בידי לוריא, והעוסקת בהגשמת מטרה נעלה זו. לא כימים ראשונים הימים האלה. בראשית ימיה של החברה מדי דבר גורדון בה, היה מפאר ומרומם אותה, עתה אין הוא יכול להסתיר רגשי האכזבה שלו מהחברה ופעולותיה. שהן דלות וועומות מלספק צרכי עם עני, והוא דורש להוציא את החברה מידי לוריא ולעשותה לנחלת הרבים על ידי שיעמדו בראשה „שרי אחינו בישראל וגדוליו“. אז יש לקוות כי החברה תצא למרחב הפעולות, ולכשיתרבו אלה, יגדל מספר חבריה שיצטרפו לה.

קריאתו של גורדון „לגדולי עמנו“ — קריאה שלא נלאה לחזור עליה עד יומו האחרון — היתה מופנית בראש ובראשונה ל„כל ישראל חברים“ ולבית דוטשילד, שיכלתם הרבה הקסימה אותו ביותר. גורדון היה מיצר כל ימיו על בזבוז יכולת זו לקטנות ולדברים בני חלוף. והאמין כי אילו קיבלו לידיהם את הנהלת עסקי ישוב ארץ ישראל והתמסרו לו, לא היתה החברה עומדת על סף שלש שנות קיומה בידיים דלות וריקות.

השפעת „בשובה ונחת תושעון“ היתה לאין ערוך. המאמר עורר את הרוחות במזרח ומערב. כדוגמא קטנה נביא מדברי עד ראייה אחד¹) המספר על הרושם בין היהודים במזרח הרחוק — יהודי דגסטן: „זה ימים אחדים הייתי בביתם, וקראתי באזנם את המאמר הנכתב ב„המגיד“, „בשובה ונחת תושעון“, וכולם בשמעם את דברי נשאו עיניהם למרום וקראו בקול אחד: „רחם נא ד' אלהים, ונשובה נא אל ארץ אבותינו!“! בהביטי על אלה ואמרתי אני בלבי: מי יתן ויעמדו בעת ההיא מהמתחכמים החדשים מעמנו האומרים: „מה לנו לארצנו“ ויראו את להבת ארץ אבותינו אשר תיקד על מזבח לבות אחינו האובדים האלה — — —“²)

הרוחות נתעוררו, העם ציפה למעשים „גדולי עמנו“, המעשים

כרגיל התמהמהו לבוא, כי הגדולים השרים לא נעו ולא זעו לקול-קריאה זה, והשלהבת שהפיח גורדון דעכה קמעא קמעא.

ז.

דברי גורדון על חברת ישוב ארץ ישראל של לוריא, כי לא היא שתנחה את העם לפעולות, נתקיימו במלואם לאחר זמן קצר. נתברר עד מהרה, כי לא היה לוריא האיש המתאים לעמוד בראש החברה, וסופו של דבר היה כי בין 65-1864 חדלה החברה מלהתקיים. אולם גם החברה האחרת שנוסדה בברלין על ידי אנשים רמים ודלי מעש, לא נקפה אצבע לפעולה איזו שהיא. מצביענינים כזה הביא את ר' צבי קלישר לידי יאוש, והוא פנה בצר לו לגורדון: „הלא מעולם אהבת בכל לב חברת ישוב ארץ ישראל, ואם זה זמן נסוגנת אחור, הלא ידעתי כי לא בכ האשם, רק אנשי ברלין אשר נכנסו בעובי הקורה בדבר זה, רק הם יאשמו — — — תרדמה נפלה עליהם ולא יקיצו“. כאן משיב גורדון: „צדקת במשפטך, ידידנו הנכבד, כי לא מחסרון רגש ואהבה לענין הנכבד והגדול הזה החרשנו עד כה, רק מדאבון רוח מלה אין בפינו לדבר מזה עוד. מה הועילו חכמים בתקנתם לאסור ידי הד"ר לוריא בדבר זה ולהעמיד בראש הענין הנכבד את אנשי ברלין? לכל הפחות הראשון פעל ועשה כל אשר ביכלתו, והעיר לבות הנרדמים, והאחרונים? המה רק מאורי מתעים — — — והנה העיקר בדבר הזה הוא כי ימצאו בבני עמנו בחוץ לארץ אנשי שם אשר נגעה באמת ובתמים אהבת ציון והבת ירושלים בלבבם, אז אין ספק כי חפץ ד' יצליח בידם“¹).

אם לא מצא גורדון אוזן קשובה בין אנשי השם, קיוה שלפחות בארץ ישראל עצמה יסולו דבריו מסילה למעשים. ויעירו את בני הישוב הנרדמים לראשית פעולה, אולם מה הופתע, כשנתקל בהתנגדות עזה וחריפה מעל עמודי העתון הארצי-ישראלי „הלבנון“, שהחל באותה שנה (1863) להופיע בירושלים.

(1) הנוסע יוסף יהודה טשארני.

(2) „המגיד“ 1868, עמ' 285.

עורך „הלבנון“ יחיאל בריל — אז עדיין מתנגד מובהק לישוב ארץ ישראל — ערער על דברי גורדון והטפותיו ללא לאות לרעיון ישוב ארץ ישראל, בטענה שאין גורדון יודע בטיב סדרי הארץ וחזוה חלומות בהקיץ, כן הוא מכניס לפיו דברים שלא אמרם מעולם, היינו, שמתכוון גורדון לחדש עבודת הקרבנות ובנין בית המקדש וכדומה.

גורדון שלא נהג מעולם להיכנס בפולמוס דברים שאינו טובת הענין, ענה עתה ללא שהיות לדברי „הלבנון“: „והנה כלנו דמינו אשר אם ישמעו אחינו בארץ הקדושה השמועה הטובה הזאת, יקומו לקראתה בשמחה, וימהרו גם המה להשמיע ברבים קולם, לעורר לבב אחיהם בחוץ לארץ, אבל הפלא ופלא! קול שמענו מציון, כי עוד לא הגיעה העת והעונה לדבר כזה, וארזי „הלבנון“ יאמרו, כי עוד רחוקים אנחנו מידיעת הארץ הזאת, ואך צל קיקיון מסוריא אנחנו רואים כהר גבוה ותלול, ומוזרים לנו תהלוכות וסדרי המדינה וכי וכי, ואם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בונוי וכי, מי בקש זאת כהיום להקריב קרבנות בירושלים כי הרבו לדבר בזה? הלא רק מישוב ארץ ישראל לבדו דברנו, דברנו לקנות שמה שדות וכרמים, להושיב שמה מאחינו בני ישראל שיהנו מיגיע כפם ולא יהיו עוד לשמצה“¹.

לאחר שלש שנים, בשנת 1866, כשביקר משה מונטיפיורי בפעם הששית בארץ ישראל, וביקש להקים בה מפעלים בני קיימא, מצא גורדון בכך נחמה פורתא, וביחוד עודדה את רוחו העובדה, כי תושבי צפת בקשו ממונטפיורי שיתמוך בידם „למען יוכלו להתעסק בעבודת האדמה, וכולם מוכנים ברצון טוב להחיות נפשם מיגיע כפם מעבודת האדמה“, כן פנו באותה בקשה גם יושבי טבריה ופקיעין. כל זה הוכיח לגורדון כי אין ענין ישוב ארץ ישראל רעיון רוח, כדברי „הלבנון“, שהתימר לדבר בשם הישוב היהודי בארץ ישראל.

את דברי המסע של מונטיפיורי תרגם גורדון לעברית (נדפס

(1) „המגיד“ 1863, עמ' 313

קודם ב„המגיד“, ויצא אחר כך בקונטרס מיוחד), והוסיף משלו בשולי דברי מונטיפיורי: „בשימנו כל זה על לבנו, הכי לא נתעורר גם אנחנו לקול הפנימי הקורא מקרב לבנו לשים עין לטובה על אחינו בני ישראל יושבי ירושלים, להתאמץ איש איש לפי יכולתו, הכי חדל כל רגש ברוחנו לארץ אבותינו? על כן אחינו בני ישראל! עוררו והתעוררו מתרדמתכם! — — —“

בינתיים אירעו שני מאורעות חשובים ביהדות המערב, שעל ידם נתעוררה שוב ברבים שאלת ארץ ישראל, ואף כאן היה גורדון מהמגיבים הראשונים והנמרצים.

ח.

משראו ראשי תנועת הרפורמה, כי התנועה שחוללו הכתה שרשים בכל קהלות המערב, על אף המלחמה העזה בה במשך שנים מפנים ומאחור, נימנו וגמרו בסוף שנות הששים לקרוא לאסיפת רבנים — דוגמת אסיפות הרבנים בשנות הארבעים — על מנת לטבוע חותם חוקי על כל התקונים שהנהיגו בקהלותיהם, ועל ידי זה להגביר ביותר מרותה של הרפורמה וכוח השפעתה. באסיפה זו שנקראה לקסל בקיץ שנת 1868, נתלקטו רבני הרפורמה מכל קצוי גרמניה, אולם אברהם גיגר — ראש המדברים באסיפה זו — שביקש להגדיל ביותר סמכותה של כנסיה זו ותפארתה, הציע לקרוא לאסיפת-רבנים אחרת שבה ישתתפו גם נציגי הקהלות, — היינו לסינוד, והיא שתחליט דבר. הצעתו נתקבלה ובשנה שלאחריה (בשנת 1869) נתכנסה בליפסיה הסינודה הראשונה.

אסיפת הרבנים והסינודה עוררו הד רב בגרמניה ומחוצה לה והפכו למאורע כביר ביהדות המערב. גיגר פירסם לקראת הסינודה „תכנית לסדור תפלה חדש“, בה קבע בחלקה הראשון את שיש להוציא ולמחוק מתפלות ישראל, ובחלק השני הביא נימוקים לאמור בחלק הראשון. בין הדברים שלא נמצאו ראויים להשתתיר ב„סידור“ היו: זכר ציון וירושלים וכל תקוה לגאולה עתידה בארץ ישראל בדרך תקומה לאומית. את זאת נימק וביסס גיגר בקצרה

ובגלוי לב הראוי לשבח. האמונה בשיבת ציון והקמת מולדת בארץ ישראל — פסה מלבנו ומכיון שכך, הרי אם נתפלל על שיבת ציון — שפתינו ממללות את שאין לבנו אליו, ונמצא שאנו עושים תפלתנו פלסטר.

הסינודה עוררה כמובן התנגדות, הן מצד החרדים והן מצד המתונים, אולם הדברים החריפים ביותר נגדה מבחינה לאומית-ציונית היו אלה של גורדון במאמרו שנעשה ברבות הימים לקלסי והנקרא: „דבר בעתו“, שהוא אגב המאמר הנמרץ ביותר שנכתב פעם נגד רעיון „התעודה“.

מתוך שהנדון כאן הוא דבר המסור ללב, הרי אף הוא מערם כאן דברים שבלב, הבאים לטפח על פני האומרים כי תמה האמונה בשיבת ציון ובגאולה בלב ישראל, שכן לא תסוף היא כל עוד רוחו בו. ברם כשמגיע גורדון לאותו תחליף המושט חלף מחיקת ארץ ישראל — לרעיון „התעודה“, שאותה על היהודים למלאות בעולם והיא הנותנת זכות וטעם לקיומם, הוא לוטש עטו השנון ומערטל את מושג התעודה שכבה אחר שכבה, עד שהוא מעמידו לפנינו כפי שהוא באמת — מליצה נאה והדורה, אבל נבוכה וריקה. אמנם יש תעודה לישראל, אבל לא זו שבדו להם בעלי הריפורמה לכסות מבחוץ את הריקנות מבפנים, אלא היא היא עתיקת היומין — ארץ ישראל ותחית ישראל על אדמתה, וזאת היא תורת „היעוד הלאומי“ של עם ישראל!

מכיון שבא גורדון לדבר בשבחה של ארץ ישראל וישובה ובגנותם של הכופרים בעיקרים אלה, הוא עושה חשבוננו של כלל ישראל עם אלופי ישראל ושועיו — הפילנטרופיה במערב — על פעולותיהם המפארות ועל אפקם הצר, ובראש ובראשונה עם חברת „כל ישראל חברים“.

ס.

באותן השנים בה המה המערב מהמון אסיפת הרבנים, הסינודה והמולת הפולמוס סביבן, בקר בארץ ישראל מטעם חברת

„כל ישראל חברים“ קרל נטר. הוא עבר את הארץ לארכה ולרחבה, חקר סדריה, תנאיה, מצב ישובה היהודי. כתוצאה מבקורו הציע ליסד בית ספר חקלאי ליד יפו את „מקוה ישראל“, ואף טרח בארץ ישראל גופא בהגשמת הצעתו, והגיש לועד החברה בפאריס דין וחשבון מפעולותיו שהיה הנידון העיקרי באסיפה הכללית של „כל ישראל חברים“ שנתקיימה בדצמבר 1868. באותה אסיפה מסר מזכיר החברה א. כרמיה דין וחשבון מפורט מפעולותיה, והקדיש עיקר דבריו לארץ ישראל ולמפעל החדיש העתיד לקום בה עתה על ידי החברה. הדברים הנרגשים והנלהבים על ארץ ישראל שיצאו מפי כרמיה ושנשמעו ברמה בפני כל העולם היהודי עוררו את התקוה, כי הנה נפרץ פרץ בחיץ החוצץ בין הפילנטרופיה במערב לבין ישוב ארץ-ישראל, וביחוד כששותף לדברים נאים אלה מעשה רב כייסוד בית הספר.

אחוזי התלהבות היו ביחוד אלה, שתלו בחברת „כל ישראל חברים“ כל תקוותיהם בהרמת קרן ישוב ארץ ישראל, כמו: ר' יהודא אלקלעי ור' צבי הירש קלישר, ומי כגורדון — שהיה קורא וחוזר וקורא במשך שנים באזני „כל ישראל חברים“ על חובתה להירתם בעול ישוב ארץ ישראל — שיבוא על סיפוקו עתה, עת נושאת חברה אדירה בלב המערב — המתנכר ליחודו הלאומי של ישראל — עיניה ולבה לארץ ישראל.

אולם לא כך היה. גורדון לא התלהב מהמלל הרם ומהמעשה הפעוט, ויצא להפריע מקהלת המהלל ל„כל ישראל חברים“ — שקולה בשמע מסוף העולם עד סופו — במאמר חריף נגדה, בהקדישו לה את חלקו השני של „דבר בעתו“.

ביסוד מקוה ישראל לא ראה גורדון אות לשנוי במגמתה הכללית של חברת „כל ישראל חברים“. היא מיסדת בתי ספר להשכיל את בני היהודים במזרח, מן הדין הוא שיגיע פעם תורה של ארץ ישראל — אחת מארצות הקדם, ברם התולים בייסוד בית ספר זה חריגה מהמסגרת הכללית, לא ירדו לסוף דעתה של „חברת כל ישראל חברים“. הפילנטרופיה, שדרכה — כפי ששמה מוכיח עליה —

לבכר הפרט על פני הכלל, קצרה דעתה להשיג, כי אין בפרט מה שבכלל, וכלל מתוקן מחלק מתקונו לפרט. בדרך כך מגלגל גורדון חובה על „כל ישראל חברים“, שלא הרהיבה עוז לשאת על שפתייה „את הרעיון הקדוש מהתחלת קבוץ הפזורה המרעיד את כל לב איש מישראל ברעדת קודש“, והשבה הגדול בו היא זוכה עכשיו מכל העברים היה יאה ונאה לה, „לו הציבו המיסדים למטרת פעולתם הראשית והעיקרית לעשות התחלה לקבוץ פזורינו לאדמת אבותינו על ידי התיסדות קולוניות בארץ הקדושה לעבודת האדמה לאחינו בני ישראל — — — כי במה נחשב דבר קטן כזה: בית למוד עבודת האדמה, להטבת מצב אחינו בני ישראל בארץ הקדושה — — —“. אמת, „דבר בעתו“ זה לא היה עשוי ביותר להישלב במסגרת הדברים שנשמעו בעת ההיא, אולם גורדון לא יכול היה לכלוא דבריו, למראה קטנות אלה שדרכן להסיח את הדעת מהעיקר. הוא עורר, והדברים נתקבלו בהתלהבות כדברי אחד מרבים המשורר יהודה ליב גורדון (יל"ג): „ודבריו מלאים זיו, וראויים הם שכל איש מישראל ישימם בפיו ובלבבו והיו עמו, וקרא במ כל ימי חייו, שגן אותם לבניו ולבני בניו עד בוא מועד אשר יחונן ד' את עמו“¹).

הפעולות המקוות לא באו, גורדון שעורר את „כל ישראל חברים“ ושאר אילי היהדות העולמית — עורר אותם לשוא, ודומה היה כי כל הענין נשתקע, אלא שבינתיים צף מפעל חדש — „מזכרת משה“, שבעול הצלחתו רתם שוב גורדון את עצמו בכל מרצו והתלהבותו. משה מונטפיורי, שהגיע בשנת 1874 לגיל התשעים, התפטר מראשות „ועד שליחי הקהלות“ שהחזיק בה משנת 1841, וכאות הוקרה לו על פעולותיו הפוריות במשך עשרות בשנים, נוסדה ועדה, שאמרה להנציח שמו ביסוד „קרן קימת לתכלית הטבת

1 אנרות יל"ג כרך א' עמ' 174.

מצב אחינו בני ישראל יושבי ארץ הקדושה על ידי עבודת אדמה, לימוד מלאכה וחרשת המעשה, ושליחת יד במסחר וקנין, ועל ידי בנין בתי מעון לאחינו בני ישראל, החפצים להחיות נפשם מיגיע כפיהם, ומואסים בלחם עצלות וכלכלה על ידי אחרים. הועד הוציא קול קורא, שסיפר כי מונטפיורי עצמו שיווה ל„מזכרת“ את אופיה הארצישראלי וקרא לתרומות.

גורדון שגלה את שמחתו הרבה עם פירסום הכרוז, הביע באותו מקום נכונותו לעמוד לימין המפעל ולשרתו בכל יכלתו, וביחוד שמח בראותו, כי דבריו: „אין תקוה כל זמן שלא יעמדו השר משה ושאר גדולי עמנו בראש החבורה“ מתקיימים עתה כחפצו ורצונו. „המגיד“ נעשה למכשיר תעמולה עצום ל„מזכרת משה“ וגורדון לא נלאה מלקרוא: „עתה הוא הזמן אשר כל אוהב ארץ אבותיו יתעורר לתמוך בידי החברה בלונדון, אשר ראשיתה מצער ואחריתה ישגא מאוד“, אשר לתכנית „המזכרת“ הכוללת בקרבה חקלאות, חרושת, מסחר, בנין בתים, הוא מעיר, כי „עיקר דבר לפי דעתנו להחברה לשים עין על עבודת אדמה שם, הוא הדבר אשר ימשוך עליו לבות כל חובבי ארץ אבותם באמת ובתמים, ואין קץ לטוב הצפון בזה להצלחת אחינו בני ישראל בארץ הקודש“.

לא עבר זמן קצר והתלהבותו ל„מזכרת“ פגה, מונטפיורי ביקר בארץ ישראל בשנת 1875, וגבר החשש, שהוא הנדבן מטבעו יוציא כספי „מזכרת“ לנדבות וליחידים — והיו ידים לחשש זה. לשמע הדבר פירסם גורדון דברים עזים וחרפים נגד מונטפיורי, ולא חס על כבודו: „הלא מצד הדין והשכל הישר אינו רשאי השר להיות דן יחידי בענין הזה, לו עלה לרצון לפניו לעשות לו לעצמו זכרון נצה מכספו, כי אז לא היתה רשות לשום איש להגיד לו דעתו, אולם זכרון הנצח אשר אנחנו הולכים לעשות כעת, לא מכסף השר יעשה!“

ככל שחלפו השנים נתאכזב גורדון יותר מה„מזכרת“ ומהמתינות הרבה בה צעדו ראשיה. הוא עקב אחרי מעשיה במשך שנים, ובשנת 1880, השנה הששית לקיומה, הוא מציין למגנת לבו כי

„מאומה לא נעשה ומצב בני עמנו בארץ הקודש הולך ודל מיום ליום — —“.

באותה שנה פנו אנשי בוקרשט — מאה משפחות במספר — בבקשה לועד ה„מוכרת“, בה הודיעו על רצונם ונכונותם לעלות לארץ ישראל ולהתפרנס בה מעבודת האדמה, גם סכומי כסף בידיהם, אלא שאת הנותר החסר להם הם מבקשים מה„מוכרת“. עוד טרם נודע מענה ועד ה„מוכרת“, פנה נוצרי אוהב ישראל לורנס או לייפנט לאנשים אלה והודיעם, שיפנו אליו והוא נכון לסייע להם בהוצאת רעיונם זה אל הפועל. למקרא הדברים האלה שנתפרסמו בעתון האנגלי-יהודי „Jew Chronicle“, מיהר גורדון ותירגם לעברית ב„המגיד“ וכל מה שנצטבר בלבו במשך שנים על „גדולי עמנוי ככלל ומוכרת משה“ בפרט פרץ מלבו עתה. הוא הרעים בקולו על גדולי ישראל החובקים ידיהם, בעוד נוצרים משתדלים בישוב ארץ ישראל בפועל ובמעשה. ובודאי שהיה גורדון ממשיך עוד שנים בדרך זו, להטיף ולעורר על ישוב ארץ ישראל, בלא להביא בדבריו פרי תועלת ופעולה, אלא שאירע אסון איום ומחריד ובנגב רוסיה פרצו בשנת 1881 פרעות ביהודים, ששינו פני הדברים תכלית שנוי.

יא.

ה„רעמים“ שחוללו הכרה לאומית בלב רבים שעמדו עד כה מנגד, היוו גם בחיי גורדון ובתולדות פעלו — שלב חשוב, שכן סייעו לו אלה בהכשרת הקרקע לקליטת דבריו, שנתפזרו עד כה על פני קרקע צחיחה, והקימו לו חבר מסייעים. נצטרף לו בלב המערב פרץ סמולנסקין על בנתו „השחר“, וברוסיה: משה ליב לילנבלום, מרדכי בן הלל הכהן ועוד. באותם הימים הטרופים, כשנולדה התנועה על מנהיגיה, זרם הפליטים גדל מיום ליום, נתגלה גורדון בכל כשרונו הנעלה בכיוון המחשבה והמעשה בישראל. הוא העמיד לרשות התנועה את „המגיד“, ליווה את צעדי החברות לישוב ארץ ישראל שנוסדו במקומות רבים ברוסיה וברומניה בהשפעתו ועקב אחרי פעולותיהן. החברה מבוקרשט מודיעה למשל: „מצאנו עצמנו מחויבים להודיע כי דבריו היקרים, אשר דבר עד כה

בענין הגדול והקדוש ההוא, פעלו פעולה רבה ונשגבה על לבות הרבה מאחינו פה, לסיבת דברי „המגיד“ נתעוררו ויסדו בתוכם חבורות רבות למטרה הקדושה, לעלות לארץ אבותינו, לעבוד אדמתה ולשבוע מטובה“.

נוסף לפעילותו שלא נודע לה גבול, נתעורר בו אז ביתר שאת הפובליציסט שבו. מאות מאמרים כתב, אם נגד חכמי המערב שביקשו להטות זרם המנוסה לאמריקה, ואם נגד סופרים עבריים שעדיין התנגדו אז לישוב ארץ ישראל, כנהום סוקולוב, המשורר יהל ל (יהודה ליב לויז) ועוד. מחוץ למאמריו נוספה לו חליפת מכתבים גדולה ומסועפת עם אילי המערב מכאן, ועסקני חובבי ציון בכל העולם מכאן. הוא עצמו מספר על עבודתו הרבה בשנת 1882: „העבודה בישוב ארץ ישראל רבה עלי כל כך, עד כי כמעט ארבע תחת משאי. יום וליילה אין לי מנוחה, ורבים הם מאוד הנוסעים דרך עיר מושבי לארץ ישראל בכל יום. ועלי היו כולנה, לתמכם לנהלם בעצתי ולבכות עמהם על שברם. מהזה איום ונורא. העם בורח ממצרים בחפזון אבל אין משה לנהותם הדרך — —“ ובמקום אחר: „לעמלי בענין זה — בישוב ארץ ישראל — אין קץ. זה שנה כמעט יומם לא אנוח, לילה לא ישקוט לבי ועטי, כתבתי — כי יגעה ידי, נצטערתני — עד כי דלפה עיני מתוגה — —“⁽¹⁾

חובבי ציון ברוסיה, הרוצים למשוך לפעלם את משה מונטיפיורי בן המאה, מכינים אלבום נאה והדור על מנת להגישו לחג המאה ובחורים בדוד גורדון — „היודע צערנו ומיצר בצרתנו“ — בשליח להובלת האלבום וברכות חובבי ציון לישיש רב הפעלים. גורדון הלך לאנגליה ולצרפת בקיץ 1884 והביא תועלת רבה לענין בפגישותיו המרובות עם קברניטי היהודים ואילי הכספים דשם. הוא השתתף גם בוועידה הראשונה של חובבי ציון שנתכנסה בקטוביץ בשלהי 1884. מסר שם דין וחשבון על שליחותו והיה בה מהאישים הבולטים בכח השפעתו ובמרץ המעשי שבו. אולם פעילות זו, שהיתה למעלה מכוחותיו, קרבה את קצו, ובט"ז אייר תרמ"ו (21.5.1886) שקטו

(1) „כתבים לתולדות חבת ציון“, חלק א', עמ' 34.

עטו ולכו לנצח, ועל שפתיו דבריו האחרונים: „הנני סוגר את אשמורות עיני, אשר לא זכו לראות את השחר פרוש על הררי ציון, ועל אלהים לתת להם און ועצמה, ולא תרפינה ידם מעבודתם הקדושה. עד ישים את ארץ אבותינו השוממה מבלי בניה — לתהלה בארצות תבל — — —“⁽¹⁾.

יב.

תולדות גורדון קשורות ביותר בתולדות חבת ציון וביחוד בתקופתה הראשונה. חייו הפרטיים וכן התנאים בהם שרוי היה מרבית ימיו, תוארו על ידי עצמו⁽²⁾. והדברים מדברים בעדם.

הוא הפובליציסט הלאומי הראשון בלשון העברית, ומוצרי הטרמינולוגיה הלאומית בלשון זו (הצירוף „לאומי“ — מחדושו). רב גם חלקו בספרות ובעתונות העברית, אף שלא היה מהאריות שבחבורת הסופרים העברים באותם הימים. איש העממיות, שהטפתו לשיבת ציון נבעה אף היא מתוך חיבה יתירה לעם, ומתוך הכרה שאמונה בה — כי אין תקוה לתקומתו אלא בישוב ארץ ישראל, הקדיש הוא את עטו גם בשטחים האחרים מחוץ לחיבת ציון — להמון הרחב ותועלתו. מעודו לא עסק — כרוב סופרי הדור ומשכיליו — בחידושי תורה ובבאורי מקראות, אלא ביקש להשכיל את הרבים ולהועיל להם.

במשך שנים היה הולך ומפרסם ב„המגיד“ מאמרים לעשרות על ענינים היסטוריים ותופעות טבע, שאותם הרצה והסביר בעברית קלה המובנת לכל הקוראים. מוניטין יצאו למאמריו הפופולריים בעניני היגיינה ורפואה, שנקראו בשם: „דרכי הרפואה“⁽³⁾. לשורת מאמרים אלה — שאסף וליקט מספרים בלשונות שונות — הקדיש קצת דברים, בהם סיפר בשבח „המשתדלים לחבר

(1) כתבים לתולדות חבת ציון, חלק א', עמ' 770.

(2) ראה נספח ב'.

(3) חלק ממאמרים אלה — שנדפסו בחילה ב„המגיד“ — יצא כספר („דרכי הרפואה“, ליק תר"ל).

חיבורים מועילים בחכמות וידיעות, לא רק לתועלת בעלי החכמה, אבל גם לעשות החכמות והידיעות לקנין לכל העם — — —“ שמתוך כך בא הוא לדבר בדרכו הוא: „והנה מיום עמדי על דעתי והחליתי למשוך בשבט סופרים, היתה כונתי והשתדלותי תמיד רצויה לכתוב רק ענינים מועילים לתועלת בני עמי — — —“ ועל כן עסק ב„דרכי הרפואה“, והפצת ידיעתן בקרב העם.

לכאורה לקט „ממבחר החבורים של חכמי הרפואה“, אולם באמת נתגלה גורדון גם כאן כחובב העם. בדברו על אחת המחלות, הוא מתאר את חייהם של ילדי ישראל בתחומי רוסיה ופולין, ומגולל תמונה מהרידה ביותר: „זכרתי כי בימי נעורי היתה גם ההליכה בשדה מחוץ לעיר, לשאוף רוח ולהתבונן על הדר הטבע — נחשבת לדברים האסורים, והיו מרננים אחרי העושה זאת, וכמעט נחשב לאפיקורס! לבי לבי על חלליהם — — —“.

תנאי החיים המקולקלים בהם היו נתונים יהודי התחום — אותם ביקש גורדון לתקן, ועשה את כל שביכלתו בכיוון זה. משום כך רבה היתה התמרמרותו על אבירי הסופרים שבדור המקדישים רוב מרצם לדברים של מה בכך, ומוניחים את העיקר. משפירסם המשורר יהודה ליב גורדון את שיריו הנודעים „אשקא דריספאק“, „ושמחת בחגך“, בהם הראה תוצאותיהם המרות של הכבלים הדתיים, הביע גורדון תמיהתו על המשורר „אשר בחר בענינים כאלה לנושאי שיריו, הלא ידיו לא אסורות לירות חצי לעגו בעטו החד והנמרץ על ענינים אחרים אשר באמת צריכים תיקון, ומדוע שלח ידו בענינים כאסור חמץ בפסח ועירובי תחומין — — —“. אמנם גרס דוד גורדון „השכלה“ וזכויות מרובות לו בהפצתה בעם, אלא שהסתייג ביותר מאותה השכלה הלוחמת, הדון־קישוטית, שאינה מבחינה בין קלקלת־אמת לחילופה, ומתעלמת תוך כך מצרכיו החיוניים והממשיים של העם.

כמה וכמה ספרים ומאמרים המצטרפים לספרים, יצאו מתחת ידו, רובם ככולם תרגומים או עיבודים מספרי אחרים. משנתפרסם בשנות החמישים שמו של הנוסע והתייר „בנימין השני“, מי שעבר ארצות ומדינות רחוקות וחקר על הישועים וקהלות ישראל

באותם המקומות הנדחים, תרגם גורדון רשמלי מסעותיו לעברית¹.
 כן תירגם לעברית דברי המסע הששי של מונטיפיורי לארץ ישראל
 בשנת 1886²) ואת פרטי המשפט בין העסקן היהודי רב הפעלים
 בוינא איגנץ קורנדו לבין צורר היהודים סבסטיאן ברונר, משפט
 שעורר בשעתו הד רב בצבוריות היהודית³. בחברת „מקיצי
 נרדמים“ שיסד בעל „המגיד“ אליעזר ליפמן זילברמן — לשם
 הוצאת ספרים וכתבי יד עתיקים, היה גורדון לא רק המזכיר
 והמנהל את הקורספונדציה המסועפת בשמו של זילברמן, אלא
 כתב גם בראש אחד הספרים שהוציאה החברה — „ויכוח על
 האהבה“ — את תולדות המחבר ר' יהודה (ליאון) אברבנאל, אולם
 עיקר דברי גורדון נתפרסמו ב„המגיד“ שאותו ערך קרוב לשלשים
 שנה.

אמנם על „המגיד“ היה חתום שמו של זילברמן כעורך, אולם
 למעשה ובפועל ערך אותו גורדון, וענין זה היה נודע ומפורסם הן בין
 קהל הקוראים והן בין הסופרים. בתמוז תר"ם (יולי 1880), עת הגיע
 זילברמן לזיקנה מופלגת, מסר את „המגיד“ לגורדון, ומאז היה
 הוא עצמו בעליו ועורכו.

את „המגיד“ הפך גורדון כנודע לאכסניה לאומית מובהקת, וזה
 בשנים שהעתונים העברים האחרים סלדו מכך, ואשר ליחסו של
 „המגיד“ לתופעות-חיים אחרות, היה הוא כהגדרתו של גורדון עצמו —
 משעבר „המגיד“ לרשותו — מתנגד חריף לכל המתקנים למיניהם
 החל מבעלי הריפורמה במערב, ועד לדורשי „התקונים בדת“
 במזרח. התנגדותו זו להרס היתה מלווה מגמה „להרחיב גבולי החכמה
 והמדע בגבול ישראל עד כמה שהיד מגעת, יען „השנאה להריסה
 לא תחייב גם משטמה לחכמה ומדע“.

אף שהיה העורך בימי זילברמן, כבול היה ביחוד בהטפתו

(1) „מסעי ישראל“, ליק 1859.

(2) „משה וירושלים“, ליק תרכ"ז (נדפס תחילה ב„המגיד“ 1866)

(3) „מלחמת החושך והאור“ ליק תרכ"א.

לישוב ארץ ישראל על ידי מרותו של העומד על גבו. את זאת
 מספר לנו אחד הרבנים — מהמטיפים הראשונים לחיבת ציון —
 ר' נתן פרידלנד: „נזכרתי כאשר ישבנו אנכי ור' דוד גורדון
 לפני שנים הרבה בביתו ועל שולחנו בעיר ליק, ונדברנו יחד על הדבר
 היקר הזה (ישוב ארץ-ישראל). פתח הר' דוד גורדון פיו ואמר: מי
 יתן ואזכה לעמוד בראש מכתב עתי [עתון], שאוכל לכתוב בו
 כראוני, אז הייתי מדבר בו ככל העולה על רוחי בענין הנשגב
 והיקר לכל בני עמנו בארצות פזוריהם, כי לזה נחוץ לייחד מכתב
 עתי, לדבר השכם ודברי, להעיר ולעורר את בני עמנו אשר נרדמו
 ושכחו כל כבודם כי גלה מהם, ומאמינים כי שלום יהיה להם בארצות
 פזוריהם, ובאמת אין שלום! משנפטר ממרותו של זילברמן היה
 „המגיד“ כידוע האורגן הראשי של חובבי ציון, שעליו נצח גורדון
 עצמו, ומשאלתו לדבר על ישוב ארץ ישראל זכתה להתקיים.

לא תמיד ניתנה לו לגורדון האפשרות. להגשים מעל דפי
 „המגיד“ את מגמתו—להפיץ דעת והשכלה בין קוראי עברית. משנעשה
 לו המקום צר ביותר, החל להוציא בימי זילברמן שבועון משלו בשם:
 „מגיד משנה“, שהיה מוקדש אך ורק לחכמה ומדע, ושוב, לא חכמה
 ליחידי סגולה ומעיינים, אלא לכל עם ישראל, עתון זה לא נתקיים
 יותר משנתיים ומחצה (מכסלו תרל"ט — עד סיון תרמ"א), והיה גדוש
 מאמרים פופולריים ב„חכמת ישראל“ ובכל מקצועות-המדע הכלליים.
 ענין מיוחד יש בגורדון העורך, שמעון ברנפלד, עוזרו של
 גורדון בשנותיו האחרונות, מספר עליו שהיה „רגיל לקרב את הצעירים
 לספרות העברית, את כל דבריהם היה קורא בשימת לב, ולכולם השיב
 בחיבה ובענוה. אם מצא באחד הסופרים הצעירים סימני כשרון, מיד
 היה מתקרב אליו באהבה ומאמץ את לבו להתמיד בעבודתו“, ובנוסח
 דומה כתבו עליו כל אלה הרבים שהשתתפו בעתונו.

פורה ביותר היה גורדון, מחוץ ל„המגיד“ הוציא בליק עתון
 גרמני, השתתף בעתונות היהודית והכללית באנגליה, בה פירסם
 שורת מאמרים על הפוגרומים ביהודי רוסיה בשנות השמונים, כתב
 את הסקירות השנתיות על מצב היהודים בעולם בספרי השנה „בכורים“
 שהוציא נפתלי ק"ר בוינא, וכמה ימים לפני מותו כתב תולדותיו

של הלוחם האמיץ באנטישמיות יוסף שמואל בלוך, עבור המאסף „כנסת ישראל” שהוציא אז הסופר העברי וחובב-ציון המובהק שאול פנחס רבינוביץ, והמאמר נפסק באמצע. ודאי שאם נצרף כל דבריו שפירסם מחוץ למאמריו בחיבת ציון, והיתה זאת כמות ניכרת ביותר, אלא שעיקר גדלו וערכו של גורדון — מאמריו הלאומיים הנעלים. תורתו הלאומית של גורדון, שהיתה מקור לא אכזב בימי ראשית צמיחתה של תנועת חיבת ציון, קיימה רעננותה עד היום. וענין רב ימצא בה כל הצמא לדעת ולהכיר שרשי התנועה הלאומית-הציונית ומקורותיה.

ירושלים, ט"ו אדר תש"א.

ג. קרן פ

קצת ביבליוגרפיה

חלק קטן ממאמריו המרובים של דוד גורדון נרשם על ידי משה שוואב בספרו:

Repertoire des articles relatifs à l'histoire et à la littérature juives parus dans les périodiques... Paris, 1914—1923, עמ' 163—164.

כאן נרשמו 57 מאמרים, אולם בחוכם גם מאמרים שאינם שלו. מחוץ למאמרי גורדון בכתבי עת ובעתונים העבריים המרובים, נתפרסמו לאחר מותו קצת מאגרותיו, הכוללות חומר חשוב לתולדותיו ואלה המכתבים שנדפסו:

1. לאברהם מאפו (מיום י"ג אב תר"ג מסערהי"א) — המגיד 1887 גל' 7 עמ' 50—52. נמסר לדפוס על ידי בנו — דוב גורדון.
2. ליהודה ליב גורדון משנת (תרכ"א). נתפרסם מעזבונו של י"ג על ידי אברהם יעקב סלוצקי ב„המליץ” 1902 גל' 190.
3. לפביוס מיוס מיום 1878 3. 16. נתפרסם על ידי ש. א. גרָבֶר ב„כית אוצר הספרות” א' (תרמ"ו), עמ' 69—71 (בכרך זה כמה וכמה פגינציות). גרָבֶר חשב אז להוציא את כתבי גורדון אולם הענין לא יצא לפועל.
4. חמשה מכתבים למיכאל אָרְלֶנְדֶר מתרמ"ה נתפרסמו על ידי ישראל איסר גילדנבלום (יאפ"ו) ב„המליץ” 1890 גל' 89. 105.

5. תשעה מכתבים לפרץ סמולנסקין מהשנים תרמ"ב—תרמ"ד פירסם ראובן בריינין ב"המליץ" 1892 גל' 114, 150.
6. מכתבים רבים נתפרסמו על ידי א. דרוינוב ב"מכתבים לתולדות חבת ציון" כרך א' (תרע"ט) וכרך ג' (תרצ"ב). והמבקש ימצאם לפי מפתח מחברי הכתבים שבראש כל כרך.
- מכתבים רבים בכתב יד שמורים בספרייה הלאומית ובארכיון הציוני בירושלים, וראוי להוציאם לאור.
- מהספרות על דוד גורדון נציין כאן:
1. ברנפלד, שמעון. שורת מאמרים ב"המגיד" 1886 גל' 21, "המליץ" 1886 גל' 40, "הצפירה" 1911 גל' 98—100, "העולם" 1926 גל' 20—25. ברנפלד היה זמן ידוע עוזרו של גורדון ב"המגיד", והמאמרים חשובים ביותר לידעת תולדותיו בתקופתו האחרונה, וביחוד לפרשת יחסו לחיבת ציון וישוב ארץ ישראל.
  2. גורדון דוב. אזכרה לנשמת אבינו. — "המגיד" 1887, גל' 8. המחבר בנו של ד. גורדון מספר כאן על פעולותו בעניני ישוב ארץ ישראל.
  3. קנטור, י. 5. דוד גורדון. — "היום" שנה א' (1886), גל' 82. הערכה כללית ((בחימת "לב עברי)).
  4. ציטרון, ש. 5. רשימות לתולדות העתונות העברית. א: "המגיד". — "העולם" וילנא. 1912 גל' 10—12. אודיסא 1912 גל' 1—2, 4, 6, 8; "תולדות חבת ציון" (אודיסא, תרע"ד) בכמה וכמה מקומות. כמו לכל דברי ציטרון יש להתיחס גם כאן בזהירות רבה, שליד ידיעות חשובות, מביא הוא הרבה דברים לא מבוססים.
  5. שפירא אליעזר יצחק. ציון לפני דוד גורדון. — "הצפירה" 1886, גל' 31. ביוגרפיה מרץ נעורים של גורדון.
- המקור החשוב ביותר הם כרכי "המגיד" וכן ה"מכתבים לתולדות חבת ציון" של דרוינוב (לפי הערך: ד. גורדון ב"רשימת

הענינים" אפשר למצוא חומר רוב עליו ועל פעולותיו בחבת ציון וישוב ארץ ישראל).

לאחר שנמסר כתב היד לדפוס נוסף: י. קלזנר: "היסטוריה של הספרות העברית החדשה", כרך ד', ספר א' (ירושלים, תש"א). בספר זה מוקדשים לד. גורדון ול"המגיד" העמודים 129—131.

בשולי הכתבים

ילקוט הכתבים של דוד גורדון המובא כאן במכונס — בפעם הראשונה לפני הקירא העברי—הובא בשינויים קלים באורטוגרפיה של השמות הלועזיים (אנגליה ציביליזציה במקום ענגלאנד ציוויליזאציאן וכדומה), ובהשמטת ביטויים מעטים. במדה שאין בזה משום פגם בשלמות הרעיונית והסגנונית שבדבריו.

הכתובים סודרו לפי שלש מחלקות:

במדור הראשון "מול חומה אטומה", נכללו הרברים שנכתבו בשנים 1862—1870 עת היה גורדון מיתדי הסגולה בימים ההם, שקרא ל"ישוב ארץ ישראל, והיחיד שביטא זאת במאמרים פובליציסטיים ראויים.

המדור השני "בשער" כולל מאמריו מימי ראשית הרעמים" עד סוף ימיו של גורדון. באותו זמן נצטרפו לו במזרח ובמערב חברים לדעה ולרעיון, והמאמרים מתקופה זו ביטוי תגובה הם לבעיות השונות שנסרו או בחלל העולם היהודי בתחומי ההתעוררות הרבה לארץ ישראל וישובה.

המדור השלישי "המעורר". מוקדש לרשות היחיד — לגורדון עצמו. ולפעולותיו בהחדרת רעיון ישוב ארץ ישראל בלבבות הרבים ולרוב יגיעותיו כעושה ומעשה. המאורעות והאישים הנזכרים בכתבים בלא הערות-הסבר בצדם מוסברים במבוא.

מול חומה אטומה

ממזרח וממערב

א

הדרישת ציון לר' זבי הירש קפישר

— — למותר להרבות לספר בשבח החבור הנקר הנה אשר
תוכו רצוף אהבה עצומה לארץ הקדושה, אכן עצור במלים לא
נוכל מלדבר עוד איזה דברים על המטרה הקדושה והנשגבה אשר
אליה ירה המספר חצי מדברותיו, החוצבות להבות אש אהבה וחבת
ירושלים.

כבר הודענו מדבר חקירת ישוב ארץ ישראל, אשר נתיסדה
בעיר סרנקהפורט דאודר על ידי החכם ד"ר לוריא, למקלית ישוב
ארץ הקדושה. לב מי מאחינו בני ישראל האוהב שממות
ציון לא רצש ויהמה בחבו לזכרון ארץ הקדושה השוממה מבלי
בניה, ואלה המצטים החוננים עפרה, אפסה להם כל מחנה, ורק אל
נדבות נדיבי אחיהם ישאו צין להחיותם כרעב. וצמה יאמר נא כל
איש ישראל המבחיין דבר, אם יש מצנה וטובה גדולה מזו: לקנות
שדות ונחלאות לאחינו בני ישראל בארץ הקדושה, למצן
יאכלו (עובדיהם) מיגיע כפיהם? וצמה אחרת אשר העיר ד' את
יום אנשי שם ליסוד חברה נכבדה בזאת, הגיעה הצת, שיתעוררו
נדיבי עם להרים תרומה מכספם למטרה קדושה בזאת.

זכרון ירושלים וציון — תקנת רוחנו בקל ארצות פזורינו, יש
 לא? ידו לפתח את נד ידיבי צמנו לתועלת החברה הנ"ל, אחד
 המרבה ואחד הממעיט, ובקבד שלא יקפץ את ידו. ואף אם ראשית
 החברה מצער, אחריתה ישגה מאד בעזרת השם יתברך,
 האוהב שצרי ציון, אם אחינו בני ישראל יתעוררו ויךרשו חרבותיה,
 לקומם ולצבד אדמתה.

הכה אחים תנו לבבכם לדבר הגדול הזה, שימו אבן על אבן
 לבנות היכל ד' ההרוס, כי לב המלכים והשרים אף טוב לבני
 ישראל, ומלבד כי לא יפריעונו ממחשבותינו, עוד יהיו לנו לצור
 בדבר הגדול הזה.

„המגיד“ 1802, גל' 7.

ב

רומא וירושלים" למשה הס

(במקום שבצלי תשובה עומדים
 אין צדיקים גמורים? כוללים? צמד)

בנימים האלה ובזמן הזה עת קול רצף גדול ישמע בין עמי
 המבל, הוא קול בנפי רוח חיי הלאמים המתעוררים ומתעודדים
 ברנש וזרון כבודם הראשון כי גלה מהם, נשתומם לראות רבים
 מבני צמנו בארצות אשכנז ודומיהן, הנודעים בשם רפורמטורים
 (מתקנים) מתאמצים בכל כחם לכבות את גלילת התקנה האחרונה,
 הנשארה עוד בלבבות אחיהם בתקנת הבטחות נביאי קדשנו? מיים
 יבואו בשוב ד' את שיבת ציון, באמנם: צרו צרו עד היסוד את
 תקנת ישראל לשוב אל גוהו ומקום קדשהו, כי התקנה הזאת עומדת
 לו לשטן בנוגע להצלתו החמרית בתוף העמים אשר הוא יושב
 בקרבם. מורים מתעים באלה בקרבם? דמו, כי בהלף כל ישראל
 אחר עקבותם, אז ימצא חן בעיני המלכים והשרים, אז יצליח
 יבכל אשר יפנה ישפיל.

לזאת אפוא שמחנו לקראת החבור הזה, כתוב בשפת אשכנז,
 בראותנו את המספר לובש רוח אהבת צמו, ובדברים יקרים ונמרצים
 מאד — חוצב להבות אש אהבתו לעמו, נשפן על התקנה הכוללת,
 אשר תחיה את כל איש אשר בשם ישראל יבנה באמת: לשוב,
 למועד זכון, לכבוד העם אשר גלה ממנו, ולהתנחל בארץ אבותיו
 כבימי עולם ושנים קדמוניות.

הן אמנם בעקר תהליכות סרעפי החכם המספר בענין תקנת
 צמנו — להיות בזמן מן הזמנים לגוי אחד בארץ אבותינו — כל
 נשמיענו בזה חדשות ונצורות. בדברים רבים אשר ירבה לדבר
 בנוגע לענין הנקבד הזה במתק לשונו והתלהבות רוחו, כבר
 כוללים קדמונינו ז"ל בספריהם בקצור מלים. לנו המחוזיקים
 בתורת ד' והמאמינים בדברי נביאי קדש, דברנו הנצמיים כמצט
 למותר. נדענו גם נדענו להכיר ולהוקיר את צרף המלכים והעמים,
 אשר בתוכם יושבים אנחנו לבטח. באהבה וחסד נשמר חקי המדינה
 ונדרש שלומה וטובתה כל הזמנים בכל איש ואיש יגלד בה. נדענו
 גם נדענו את החוב המטל עלינו ללכת בדרך המלך להדריך בנינו,
 למצן יהיו מקשרים להיות לתועלת ארץ מולדתם. אבל בכל זאת
 נדענו גם כן לשמר תורת אל חי ולא להכחש שצרי ציון ויחונן עפרה,
 להאמין באמונה שלמה כי נשוב לארץ אבותינו. נדענו גם נדענו,
 כי תקנתנו זאת איננה נצבת לשטן לאהבתנו לארץ מולדתנו ולהעמים
 אשר אנחנו חוסים בצלם. נדענו כי תקנתנו זאת כל תשפיל כבודנו
 בעיני המלכים והשרים ובעבור תקנתנו זאת כל ידחנו מהסתפס
 בנחלת שווי זכויות המדינה ככל יתר האדם אשר על פני האדמה.
 גם לא נפלאות היתה בעינינו, בקום אחד מאחינו, החרד
 לדבר ד' כל ימיו ובתורתו דבק מאד, לעורר את אחיו על ענין
 הגאולה העתידה, לפנות לה דרך צד-ידי השפדלותנו להאחז בארץ
 אבותינו, לקנות בה שדות וכרמים ולהחל בעבודת אדמתה ולבקש

שנר מפלגי האדמה לצמד לימינו ולתמכנו בפעלתנו זאת. כאשר
 פשה הרב הקדש בעל המספר ספר: גורל גדול וידינו הרב
 הצדיק המפרסם ר' הירש קלישר בחבורו הנקרא: דרישת ציון.
 ועוד מעטים כמוהם. המשפטים למראות גרשיות נכוחות מן התורה
 הכתובה והמסורה. כי חובה עלינו להתחיל בעבודת הקדש הזאת
 בדרך הטבע ולצעד הצעד הראשון המוליך אל המטרה הנשקפה הריא.
 אצל בקום איש חכם ופילוסוף (המספר הזה הוא גם חבר
 לתבנת הפילוסופים בעיר גרלין) מאחינו. אשר זה פצצרים שנה
 (לפי דברי המספר עצמו) צמד מהרסק מגבול אחיו ובני עמו. איש
 אשר זה שנים בפירות דת קדשנו תיטה ונה לו. בקום איש פנה
 ומתעורר מתרדמתו לתפק את עמו ואת אחיו ואת דת קדשם באהבה
 עזה פנות ולקרא לתקמה בלשון למודים אשר חגנו ד' עד להפליא —
 על בצלי בריתו מלפנים — — — על איש כמוהו נוכל לאמר
 באמת: ראה זה תדש הוא!

● ספרו זה עשה רשם גדול בין הקוראים. התרדים לדבר ד
 והאזהבים שצרי ציון ושימו כבוד תהלתו ושמהים לקאות. כי איש
 כמוהו מחשבותיו כמתשבותיהם בענין הנקבד הזה. וגם החכמים
 בעיניהם מקרב אחינו. ההורסים בקל קדשי ישראל. ובקרצם הגבול
 אשר גילו ראשונים. להיות ככל הגויים בית ישראל. להחליף יום
 השבת ביום הראשון לשבוע ולמחות זכרון ירושלים מלבב אחיהם —
 גם אלה אם קוצים מקאיבים בעיניהם דברי המחבר ונרצונו
 בנוגע ליום הנת ותקנת העתיה. בקל זאת אין לאל נדם לאמר
 אלא באשר רגילים לאמר על זה אשר רק תורתו אמנותו: לא
 בינת אדם לה. והתקמה נעלמה מפה — — —. להמספר הזה אינם
 יכולים לאמר בדברים האלה. בהיותו גבר חכם בעז הדיעות
 הנמניות כאחד מגדולי חכמי הדור הזה וסופריו אשר עשה לו שם

* ר' יהודה אלקלעי.

גדול בחבוריו בחקרי הפילוסופיא והדיעות עד להפליא. זה האיש
 משה הס מסגב את חכמי עמנו ההולכים נגד רוח דת קדשנו
 ותפארתנו בלואמים. ספרו זה הוד והדר שנה על בני עמו גם בעיני
 העמים המשפילים אשר בקרבם הם יושבים. ובצביר זה בואו ונתווק
 לו טובה! גם המתנגדים למחשבותיו יקראו את דבריו בגנות רוח.
 בנוגע לתחבולות התקרבות הגאולה. מחשבותיו כמעט כמחשבות
 ידידנו הרב הצדיק ר"ה קלישר. כאשר הניח ליסוד מוסד בספרו
 דרישת ציון. והוא כוונן מושבות לאחינו בני ישראל בצרף
 הקדושה לצבד אדממה ולהוציא פרנה. ואת אשר יקלא בעינינו על
 המספר הזה. הוא הדבר — אשר לא נעלה על שפתיו את דבר
 תבנת: "שוב ארץ ישראל" אשר נוסדה בעיר פבנקפורט דאודר לתקלית
 נשקפה זו על ידי ידידנו הרב ר' ח. לוריא. כי בדבר המספר על
 אדות הספר "דרישת ציון" הלא נודע לו גם מן התבנה הנקבדה
 ההיא. אשר מגמת פניה לתקלית ולמטרה הנצבבת גם בספרו
 לדבר זה. מדוע לא העיר בלשון למודים אשר חגנו ד' גם לתמיכת
 הענין הנקבד הזה. העומד הכן לצאת לפעילות אדם?

וטרם כלות דברינו אלה אדות החבור הנקרא אשר לפנינו
 לא נוכל עצור מבלי להעיר. כי ראוי הוא לחבור הזה להיות נצטק
 בקל השונות המתהלכות בצרף. למען יראו כל העמים והשורים את
 נפיו. כי ברכה בו.

המגיד 1882 ג' 85.

* בהדרישת ציון" הובא כרוזו של לוריא לטובת החברה שיהיה.

בשוכה ונחת תושעון

והביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלים בית מקדשך
 בשמחת עולמם! התפלגה הזאת יוצאת מקרב ולב רבבות אלפי ישראל
 רוב מקומות מושבותיהם בקל ארצות פווריהם. ואף אם נמצאו
 רבים בתוך אחינו בני ישראל, אשר אצלם הבקשה הזאת איננה
 מן הדברים היוצאים מן הלב, ויש גם באלה אשר לא יכזבו בפיהם
 לבטאנה בשפתיהם, וצן כי לךם כל עמם, האומרים בלבכם, אהבנו
 את ארץ מגורינו וביותר את כספנו ורב עשרנו, ומה לנו ללכת
 לארץ אבותינו אף אם יפתחו לפנינו שפריה, טוב לנו בזה ופה
 בשכה סלה. אכל תהלה לא רב אחינו בני ישראל עוד תכלינה
 צניניהם לארץ אבותיהם, ואש תקותם — כי בוא יבוא המועד וישובו
 לארץ אחרתם — עוד לא נכבתה מלכם.

לשא ותאמרו החכמים בצניניהם אשר בתוכנו, האומרים לנו:
 -שוא לךם לחכות ולקנות על צת שוב ד' את שיבת ציון, כי היה
 לא תהיה! אין לנו חלק עוד בעיר הקדש, ונחלה בתקנת הגאולה
 הצמידה! ושועתנו קרובה לבוא ולהגלות, אם רק נשב בשלונה
 בארצות גלותנו ולא נהי עוד נרדפים, רק חלק בחלק נקח בטוב
 ארץ מגורינו ככל יתר יושביה, וזאת ישועתנו אשר אין למצנה
 ממנה! האומרים ככה (ויש גם יש אנשים באלה למקבירי!), מודיעים
 לכל, כי צינם רק אל הצלחתם הנמנית והתמרות — הצלחה פרטית,
 ורגש כבוד ישראל הפללי מזור להם.

גם אנחנו וכל רבבות אלפי ישראל המאמינים בכל יעודי
 נביאי קדשנו והמקוים בלב תמים על בוא משיח אדקנו להשיבנו
 אל המנוחה ואל הנחלה בארץ קדשנו ונאות אבותינו, גם אנחנו
 דורשים בכל לב מאת מלבינו ושרינו אשר בצלם אנחנו חוסים
 להאיר פניהם אלינו ולהתשיבנו בכל יתר יושבי הארצות אשר

בקרבים אנו יושבים. גם אנחנו נאהב את ארצות מגורינו ומתאמצים
 בכל עו למלאות את אשר הזמן הקדש שואל מאתנו, ללכת במסעות
 הבעת ודרך ארץ, במקום אשר לא יפריעונו מלכת גם בדרך
 תורתנו הקדושה, והנסיחן הורה לנו לבעת, כי הדרך הזאת היא
 היותר ישנה, למצא חן גם בצני העמים אשר בקרבים אנחנו
 יושבים.

אלה מתוכנו העוברים הגבול ופורצים כל גדר, המלעיבים
 בנביאי קדשנו ורק להצלחתם הנמנית צינם ולכם כל הימים, אנשים
 באלה (אשר בעונותינו הרבים רבו בתוכנו) מקבד שמכדילים עצמם
 מדרך הסלולה המובילה אל הצלחה האמתית גם את הפצם
 בהצלחה הנמנית לא ישיגו, כי כל עוד נקרא שם ישראל עליהם,
 אף אם יאכלו בשר החזיר ויחללו שבת לצין השמש וכל קדשי
 ישראל יחללו, בכל זאת לא ימצאו חן בצני שונאי ישראל וישורון
 הקטנים והגדולים שבכל דור ודור, האומרים להם: אין לךם חלק
 ונחלה בארצות פווריהם! גרים אתם בארץ ואחזה לא תהי לךם
 בתוכנו!

כל זאת יורנו הנסיון מדי יום ביומו, על בן אחת אמרנו
 תעודת הישראלים היא להיות מהלך קדימה בענינים המדיניים ובדיעות
 הנחוצות להם באשר הוא אדם, ולהיות עומד על משמרתו חזק
 כסלע בלב ימים בכל עניני הדת העקרים, האחרונים וסבוכים בחיי
 האמה בשלשלת קורותיה בנמים עברו ותקוותיה לימים ונצרו,
 ובהלכנו בדרך זאת, נמצא חן בצני רב העמים בזמן הזה, וזה יועיל
 לנו לצלחתנו מכשרים וראויים לקבלת שווי-הזכויות בתוך ארצות
 פוורינו ולפנות לנו הדרך לגאולתנו לשוב אל ארץ קדשנו, להיות
 לגוי אחד בארץ כבימי עולם ושנים קדמוניות.

והנה באשר נפלאו מעשי הזמן והנה בקל פשעוהו וסדריו
 הנדשים, בן תהרהא פשלת הזמן גם על אדות תקנת גאלתנו הצתידה
 בלית שאת ובינתר על מבימים עברו. בין על התעוררות הפאמים
 השונים — אשר נהפכו צליהם מקרי הזמן לרעה — לשוב לקדמותם
 ולכבודם אשר גלה מהם — גם ענין גאלת ישראל מתרגש וקא
 בנמים האלה בקלות שרים רבים וכן שלמים, האומרים: „למה יגרע
 גם חלק עם ישראל לשוב לארץ אחרת, כהבטחת חווי יה: כי
 יבוא הזמן אשר בו ירחם ד' את צמו ויביאהו אל המנוחה ואל
 הפחלה בארץ אבותיו“

ובאמת הראונו רבים וגדולים מחכמי צמנו בימים עברו וגם
 בזמן הנה שלא לחכות לעת אשר ירבינו ד' על עב קל וישא
 אותנו על כנפי נשרים לארץ קדשנו, כי רק אנחנו בעצמנו נחיל
 לסל המסלה המובלת אל המטרה הקדושה והנשגבה הזאת בקל
 אשר יש לא יבינו, באמצעות מלכי הארץ ונסיכיה, ואז יצנה ד' את
 הברכה ומצשה ידינו יכונן.

והנה צדקו דברי הסופר הצרפתי באמרו, כי רב אחינו בני
 ישראל בני הדור הקדש — המואסים בנושנות ומגמת פניהם קדימה —
 רוחם ונה לארץ אבותיהם, מתאמצים למחות קל זכרון ירושלים
 הנרוקה מעל לים לבבם וכל תקנתם היא רק על הגאלה מהחקים
 המיקודים המעיקים עוד עלינו, והמבדילים אותנו מיתר יושבי הארצות
 אשר בקרבם אנחנו יושבים — בנוגע לזכות המדיניות, וירושלים
 עיר קדשנו ומקנתנו קהיות עוד לגוי אחר על נחלת אבותינו לא
 יזכרו ולא יקדו ולא יצלו על לבם; אף לא יצדק בזה שיאמר
 כי כל אחינו בני ישראל התמימים המחוזקים בנושנות אינם עומדים
 לשטן על דרך גאלתנו ושובנו לנחלתנו.

E. Lohrmanne * בחיבורו „השאלה האוריינטלית“, מובא ברומא וירושלים
 מכתב י"א.

הן אמנם האנשים האלה שלמים הם אפנו ולזכר ציון וירושלים
 נפשם במסתרים ככה חבבה, אצל יש ויש רבים (אם לא רבים)
 וכן שלמים מהם, אשר אינם מאמינים, כי תוכל ישועתנו להגלות
 בצור העליון בשוכה נחמת על-פי דרך טבצי, על-ידי פעל פנינו
 וצורת המלכים והעמים בזמן הזה, רק רגיל על לשונם לאמר:
 „אם ד' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו“*, והם מצפים כי יבוא
 יום, אשר פתאם וברגע יקבצו נדחינו בארבע כנפות הארץ,
 ועל עבים קלים יעופו לארץ אבותיהם וכו'.

והנה בנוגע אל השאלה אם דבר כזה מתנגד אל אמונתנו
 ותקנתנו בביאת המשיח, דבר הראוי לדעת רבים מגדולי צמנו בדורות
 הקודמים וגם בדור הנה, כי מלבד אשר אין חטא ופון בזה, עוד
 החובה עלינו לעשות כל אשר ביקלתנו לעד הצעד הראשון על
 המסלה העולה אל המטרה הקדושה בתי אמתנו. אין פה המקום
 להרבות אמרים אדות אמתת הדבר הנה. כל החפץ לקרא בחבור
 „גורל ד“ מאת הרב יהודה אלבלצי ובספר „דרישת ציון“ מאת
 ידידנו הרב צבי הירש קלישר, אשר שם חשף ורע צדו להראות
 לעין השמש ברציות ברורות מתורתנו הקדושה הפתובה והמסורה —
 ראיות חוקות — כי חובה עלינו לקרב בפעל פנינו את קץ הגאלה
 בצורת המלכים והשרים בימינו אלה, נד' יגמר בעדנו, ומי לנו
 גדולים מהגאונים הגדולים רבנו עקיבא איגר ורבנו משה סופר,
 אשר הסכימו לדבריו בדברי קדשם ומכתביהם אליו, אשר נשא
 ונתן עמיהם אדות הענין הנקבד הנה. גם עוד כמה רבנים גדולים
 וצדיקי עולם בדורנו זה כהגאון הצדיק המפרסם רבי אליהו הרב
 מגרידץ** ואחרים, אשר הסכימו על דבר הספר הנזכר ונהנו לדבריו

* ההלים לכו"ז, א"י * ר' אליהו גוטסכר.

צדק, וגם הגאון הגדול, ראשון לציון* רבי חיים דוד סיון מירושלים הסכים על הענין הגדול הזה.

והנה לא נזכר להכחיש, כי אף רבו כמו רבו מאד בתוכנו האנשים, אשר נעמדו מנגד ולא ישיתו לבם לעשות דבר מה בנוגע אל הצעד הראשון לשוב לנו אחות אבותינו, בכל זאת הזמן הוא את אותותיו לא ינכר, כי הרעיון הזה שית לו מסלות ברבב ישראל בימינו אלה, רצונו לאמר: רציון התאחדות האמה הישראליית בכל ארצות פזוריהם, אשר לא היה בדבר הזה בכל הזמנים הקודמים אשר עברו על ישראל מצת הרף בגולה, מי לא ידע ויכין כי האחדות הוא היסוד אשר עליו אדגני תקנת האמתנו וטבעו.

הצעד הראשון בדרך האחדות צעדו אחינו בני ישראל יושבי ארץ בריטניא הברוכה. הם היו הראשונים לבחר אנשים מתוכם מכל הקהלות, לשבת יחד בפעם בפעם בעיר הבירה לונדון (Board of Deputies), ובראשם השר הגדול והמדיק משה מונטיפיורי, להתקצץ ולהשיגים בענין פקוחה על כל אחיהם הנדחים בקצוני ארץ, לעמד לימינם ולהושיעם ממצוקותיהם בכל צת מצא, בעזרת ממשלת ארצם העומדת הכן להציל העשוק מיד עושקו בכל מקום ובכל זמן, ומודעת זאת כי רבות פצלה החברה הנזכרת הזאת לטובת אחיהם בכל ארצות פזוריהם, אחריה נוסדה זה שלש שנים החברה הנזכרת בעיר פריז בשם "כל ישראל חברים" גם בן למחלית הנזכרת הזו, וגם היא רב טוב עשתה לישראל בזמן הקצר מצת נוסדה, ונה לא פביר נעשתה חברה כמתבנתה בעיר וינה הבירה בממלכת אוסטריה, בן שמענו כי גם אחינו בממלכת איטליא עומדים הכן ליסד חברה, "אחדות ישראל" גם שמה, ואין ספק כי במשך

* "ראשון לציון" - כינוי לרבה הראשי של ארץ-ישראל.

הזמן תנוסדה חברות כאלה גם בין אחינו בני ישראל בארצות האחרות. ומי זפון בדבר כי בהתאחד כל החברות האלה לאגדה אחת והממשלות תהיינה לה למגן ומחסה, אז ינח לנו היסוד אשר יוכל בית ישראל להשען עליו בתקנתו העתידה.

ולא היסוד אל אחדות ישראל בכלד הנח על מכלנו בימינו אלה, כי נעשו גם ענינים אשר בצדק נזכר לאמר עליהם כי הם מהדברים החיוצים הדרושים אל החפץ לענין אשר לפנינו, מי לא יודה, כי טרם כל דבר נחוי לנו להיות לנו מדרך כף רגל בארץ אבותינו, לקנות לנו שדות וכרמים, לקנות בתי מושב ולעבד האדמה ומראשית קזאת שמחנו מאד, באשר העיר ד' את רוח אנשי הכולל הו"די בירושלים לקנות למו פר נרחב על משואות הר ציון ולקנות עליו בתים למושב אחיהם העניים ולהאורחים הבאים לשאל לשלום ירושלים, ומי מאמנו לא תגיל נפשו ותצהל רוחו, אם כק שעל אחד מאדמת קדשנו ישוב לנו ואם ראשית הדבר מצער, הלא אחריתו תוכל להתגדל מאד בעזרת ד' אם כק אחינו לא נעמדו מנגד.

בן לא דבר ריק הוא ענין חברה ישוב ארץ ישראל אשר נוסדה על ידי ידינו החכם הנכבד רבי חיים לו ר' א. מגמת פני החברה היא גדולה ונשגבה מאד, המובלת אל המשטה הקדושה אשר אליה יכוננו, והיא לשוב לנו אחות אבותינו על ידי הנסד מושבות בארץ ישראל לאחינו בני ישראל, לשבת שם ולעבד אדמת קדשנו לאכל מפריה ולשבצ מטובה, ונה הדבר יוכל להיות להתקלה להגאולה, אשר מקוים אנחנו אליה.

גם החברה הזאת (חברה ישוב ארץ ישראל) היתה קטנה מאד בראשית הנוסדה זה שלש שנים, אכל מספר החברים נתרבו

* הו"ד - ראשי תיבות של הולנדר-דיטשלה. כולל הו"ד נגש או לבנות בתי מחסה בירושלים, על הר ציון, ומטעם הכולל בכבו שתיחים בחו"ל לאסוף האמצעים לכך.

מצת לעת, מפני כי הרעיון הנשגב הנצב למטרה אליה החל להכות שרש בלבב רבים וכן שלמים, בלבב אחינו בני ישראל ונצט פרי.

והנה לא נכחד תחת לשוננו כי בכל זאת עוד רחוקה התבונה והיא מאד ומאד מתבליטה, מפני כי עוד לא הוסרו המכשולים הגדולים המנחים על הדרך המובילה אל המטרה אשר הציבה התבונה לנגד ציניה, והוא: לבונן מושבות לאחינו בני ישראל על אדמת קדש, כי מי יערב צרכה בעד אלה אשר תפצו לשבת שמה ולעבד את אדמת אבותם, אם לא יבזו נרים יגיעם, בנשכם בין הפראים אשר רק על טרפם יחיו ויקשלו ובוזה ציניהם כל הימים! מי לא יראה בעיניו ובקבבו לא ביו, כי בבטחון זה תלוי [ות] תוצאות כל דבר התבונה, ואם אין לא ינה לעשות את זאת הלא לשוא כל צמלה, והנה למצו האמת ולמצו מטרת התבונה הנשגבה מכרחים אנחנו לאמר, כי לא יצליח חפץ בצלי התבונה בנדם, כל זמן שלא נעמדו בראשה אלה מגדולי אחינו בני ישראל, אשר יש היכלת בנדם להתנצב לפני מלכים ושבי הארץ, ובצורתם יוכלו להגים הסוד העקרי להתבונה ההיא, אשר בלעדו לא תוכל להגיע אל המטרה!

אם נעמדו בראשה שרי בית רוטשילד והשר משה מונטיפיורי בקנינת חקרת שליחי קהילות גריטנא, גם בצלי חקרת, כל ישראל חברים" בצרפת ועוד שרים גדולים ונכבדים מאחינו בני ישראל אשר לם להם לעמד בתצרות המלכים לדבר טוב על אחיהם; או אם שרים גדולים כאלה נעמדו בראש התבונה ההיא, רק אז תוכל התבונה צלח, בעזרת צור ישראל, ומגיע אל המטרה, אז תגן ממשלת תוגרמה — בקשת מלכי ארופה — על אלה מאחינו בני ישראל אשר יבואו לעבד את אדמת אבותם, לאכל מפרניה ולשבע מטובה ולא רק לשכב בחיק העצלות, לאכל ולא לעשות מאומה.

כי באמת הסבה העקרית אשר מנעה רבים מאחינו בני ישראל למלא זניהם בעבודת האדמה בארץ אבותינו היתה רק יראתם ופחדם מפני הפראים והשוקלים, ואם ידעו מראשית כזאת כי לא יאנה להם כל רע, אז ימצאו רבים מאחינו בני ישראל אשר בנפש תפצה ישימו פניהם אל העבודה, יקנו שדות וישעו כלמים בצרי ארץ ישראל, בעת יהי להם סתרה מתמת המציק והאורב מאחוריהם להפריצם מעבודתם.

על-כן החוב קטן על מנהלי ומנסדי חקרת ישוב ארץ ישראל להתאמץ בכל יקוותם, להעמיד את עניני התבונה תחת השגחת שרי ישראל וגדולי, ואז ינכחו, כי מיום ליום יתברו מספר החברים, וכל איש מישראל אשר אהבת ציון עוד לא נקבתה מלכבו, ימהר לתמוך בידה ואתריה; ישנה מאד ומאד אם ירצה השם.

כי הימים האלה טובים הם מהראשונים בכל דבר הנוגע לאחינו בני ישראל החוגגים עשר ציון, מיום ליום תתנצר עיר הקדש מצפורה ונפלה החומה המבדלת בין אסיה וארופה, וגדולי ישראל יש לא ידם לפעל עתה גדולות ונפלאות בכל דבר הנוגע להטבת מצב אחינו בני ישראל אשר כבר באו ונאשר עוד צתידיים לשבת על אדמת קדשנו ודרוש[ה] לנה רק התעוררות אל הפעלה, ועת הזאת היא עת רצון לפעל ולעשות בשובה נחמת, ויבדל המלך נלה, להיות לאחדים בכל ארצות פורינו ולשים עין על אדמת קדשנו וישובב לנו את אמות אבותינו על יד על יד, לא בחפזון ולא במרופה נלה, רק בעזרת המלכים והעמים בזמן הזה אשר נעמדו לימינו, ויהיו לנו למגן ולמחסה, אם רק נהיה לאחדים בעצה אחת לבנות הנהגות על אדמת קדשנו, כי בזה שם העבודה.

נד' ישלח ברכה במצוי דינו.

הכה אחים יקרים האוהבים שצרי ציון, ואשר בכבוד לאמכם תתנמרו, אשר לשם ולזכר ירושלים עיר קדשכם עוד תאזן נפשכם!

אל תתנו אנון-קשבת לקול אלה האומרים לכם: לא עת-בית ד' להגנות! אף אתם השיבו להם: שקר אתם דוקרים! העת מכשרת מאד, אם רק לא נטמן אנחנו יד בתיק! ומה זה ידרש מידכם אתם אחינו בני ישראל אשר חננכם ד' בהון ועשר? האם לצוב את גחליותיכם ופשרכם וארץ מושבכם וללקת לציר הקדש לקחת את ארץ אבותיכם בחרובכם ובקשטכם? לא יעלה זאת על לב! רק זאת עשו אפוא: תמכו נא בידי אלה המתאמצים להניח היסוד אל הענון הגדול הזה בדרך ישרה ובשובה ונחת.

הלא ידעתם אם לא שמעתם, פי החלו אחינו בני ישראל לבנות בתים על הר ציון ששמים, אבני אפל וצלמנות האלו השמונות בחיק אדמת קדש, הנושאות עליהן חותם כבודנו בקימים קדמונים, תשובנה עמה והיו לאבני גזר, גם להתנוסס בטיי אמתנו ותקנת גאלתנו! מהרו נא לתמוך בימין אלה הבונים בתים על הר ציון וירושלים, אתם אחינו אשר לא שכחתם את הצור מנו הצבתם ואת תעודתכם הנפלאה אשר בעבורה הלכתם באש ובמים זה בשנות ארבעים, ועוד לא אבלתם, ועוד לא נטבעתם, רק עודכם עומדים הכן לתהלה ותפארת בתבל!

הלא ידעתם והגד לכם כי התכוננה חכמת, ישוב ארץ ישראל, אשר תכליתה לכוון מושבות לאחינו על אדמת קדשנו, מהרו ותמכו בימינה, כי לא דבר ריק הוא מכם לראות את אחיכם יושבים בארץ קדשם עובדים אדמת אבותם ולא עוד ישירו את שיר ד' על אדמת גזר רק על אדמת קדש, אשר בקל עץ מצציה ובקל אבן מאבניה ובקל שצל עפר מצפרה נשקבו וזרונות קדושים מכווננו הגדול ומפל מחמדינו שהיו לנו בימי קדם בהלו גר אלהים בשמן משחת קדש על ראש מלכינו נביאינו ושרי קדשנו! הלא תבושו ותקלמו לראות את חכמי העמים ונדיביהם שמחים לקראת

* ראה עמ' 39 בחצרת.

האותות והמופתים האלה, ותומכים בידי המפנים דרך לתקנת גאלתנו! (כאשר הודענו משרי ארץ אוסטריה בדבר בגין בטי המחסה על הר ציון) ואתם תצמדו מנגד! —

ואתם הרי ישראל שרים גדולים ונכבדים אשר לא היו כמוכם מעת גלות ישראל מצל אדמתו! עמדו עמודו בראש ותחת ידכם הנראשית הזאת תשגה מאד ומאד! דבריכם נשמעים בחצרות המלכים ולא יקצר מכם את כל אשר תחשבו לעשות באמת ובתמים על הר ציון. תחת ידיכם יהי העלב למישור, הבתים יבנו וירביון, השדות יקנו ואחיקם יצבדו אדמת קדש בשמחה וטוב לבב, בידעם כי ציניכם תהינה פקוחות על מצשה ידיהם, לבל תנגה באבן בגלם! מי יודע אם לא חננכם ד' בגדלה וכבוד, בהון ועשר יותר מכל רבבות אלפי ישראל אחיכם, רק למען בעזרתכם תשוב לנו אחוז אבותינו הנשמה והנהייה! יש לא ידכם לעשות גדולות, כי העת עת נצוץ היא לפניכם, ודרך המלך סלולה נגד פניכם, כי בשובה נגמרת תנשעיון אמר ד' אליהי הנצבאות.

„המגיד“ 1863, ג' 14—18

ד ב ר ב ע ת ו

א.

על דבר היעוד של האמה הישראלית.

צדת ישראל בעיר פרינקפורט העומדת על גהר מין, אשר הרב הקטם ר' אברהם זיגר עומד עמה בראשה לרב ומורה דרך, בחנה מתוכה אנשים מיחדים להיות לקומיטיה (ועדה) ובראשה הרב הנזקר, לתכלית עשות סדר תפילה חדש כדורש לרום הזמן. בצלי הועדה גמרו מלאכתם ותקנו סדר תפילה חדש ונציעוהו לפני

* הכוונה לתמיכת נוצרי אוסטריה במפעל איסוף כספים לבתי המחסה שעסק בו שליח ארץ-ישראלי.

ראשי העדה אשרהו וקממהו להם ולבניהם אחריהם, והוציא הישן מפני החוש. הרב גיגר ענף גם כן דברים אחרים לראשי העדה. להראות להם על מה אדני פצתם החדשה הטבעי והסבות שהניעו את בצלי הנוצה לבטל התפילות הצתיקות ולממן אחרות פתחיהן. רבים הם הזכרונות הקדושים להאמה הישראלית אשר הסירו ובטלו מסדר תפילותינו. גם את זכרון ירושלים ובית מקדשנו ומקנת הגאולה העתידה לעת ישובו כנים לגבולם, גם את אלה הסירו ובטלו, למצן לא יזכרו ולא יעלו עוד על לב היהודי. נשמע נא הטעם אשר זכנו הרב גיגר להסכת זכרון הדברים האלה, וזה לשונו:

„שימת עין קמים יצרו ראויה להיות באפן בונה, אשר מעיר ותעורר התקנה משמחת לב, כי סוף סוף ותאחדו כל בני העדם להיות לגוי אחד בארץ. נשפן על שלשת העמודים אשר העולם עומד עליהם, והם: האמה, הברך והשלוס. אמנם האמונה כי ישיב ד' את שיבת ציון והיהודים לשובו עוד להיות גוי מיוחד ברשות צצקם על אדמת ארץ אבותם במדינת פאליסטינא. וכי בית מקדשם ישוב ויקום ממשואות חרבותיו, לעמד על תלו במקדש בעיר ירושלים שתהיה נקדת התיכונה לעם ישראל, וכל בני עמנו המפזרים לשובו אליה, ושובו להם כל מחמדיהם וסגולותיהם כבימי עולם ושנים קדמוניות; אמונה זו כבר נבכתה שארית גחלתה מקרב רוחנו. ואם ננים זכרון בתפילותינו למקנה ואמונה כזו, וגם נעשה בנפשנו שקר להתפלל על זה, הלא נשא שם שמים לשוא בידענו ברור כי שקר מהלל הוא והיה לא יהיה עוד בדרך הזה.“

גוף דברי גיגר במקורם:

„Der Blick in die Zukunft soll die frohe Hoffnung erwecken auf die Vereinigung des ganzen Menschengeschlechtes in der Wahrheit, der Gerechtigkeit und dem Frieden. Der

כנה דבר לפני ימים אחרים רב אחד בישראל, העומד בראש עדה ישראלית, והוא גם אחד מראשי המדברים באספת הרבנים בקקסטל, ועתה באספת הסינודה בליפציג, והוא הראש לכלם, ודבריו נשמעים ביותר שאות, מפני כי יודע הוא את התורה, ולו יתר שאות על יתר דבריו באהבתו לאמת לכל השחות, כלבו כן פיו, כל מה שחושבים האחרים בלכם, ישא הוא על שפתיו לעיני השמש מבלי חת, בעוד אשר רבים מדבריו מגלים טפח ומכסים טפחים על כל העפון בהם בנוגע להריסות אמנותנו ואמתנו עד היסוד בהן!

אין את גפשי לדבר בונה על אדות הסינודה הנאספת עתה בליפציג ועל תוצאותיה בכלל לנזק האמונה, אנכי רק על הפרט האחד הנורא אדבר, אשר לגדלתו אין חקר בעיני ביחסו לאמתנו, והוא: דבר התקנה הלאמתית והאמונה בכניסת גדתי ישראל להיות עוד לגוי אחד על אדמת ארץ קדשנו ואבותינו. התקנה והאמונה הזו תקוצה בלבי עמק עמק, באשר היא בלב כל איש מישראל האוהב אמתו ואמונתו, היודע ומכיר ומוקיר את הרוח הפנימי הנצרך והנשגב, המסיה את אמתנו זה שנות אלף, נאשר יסיה ויחזיקה בימי השמים על הארץ, עד אשר תתקיימה נבואות חוני עליון וימלאו יעודיהם אשר חזו על עם ישראל באחרית הימים.

Glaube aber an die Wiederherstellung eines jüdischen Staates in Palästina und dem entsprechend an den Aufbau eines Tempels in Jerusalem als eines Einigungspunktes für Israel, an die Sammlung der Zerstreuten und Alles was mit einer solchen Restauration entschwundener Zustände zusammenhängt, ist in unserem Bewusstsein gänzlich erloschen. Der Ausdruck einer solchen Hoffnung im Gebete, die Bitte um deren Erfüllung, wäre eine nackte Unwahrheit.“

„Plan zu einem neuen Gebetbuche nebst Begründungen“.—
Jüdische Zeitschrift f. Wissenschaft u. Leben VIII, עמ' 246—247.

נדפס גם בדר"ח של הסינודה, ברלין 1869 עמ' 258.

בְּקִרְאֵי דְבָרֵי הַרְבּ זִיגָר הַמוֹכָאִים לְמַעֲלָה, לֹא יִדְעֵתִי נִפְשִׁי וְלֹא יִכְלֵתִי לְהֶאֱמִין לְמִרְאֵה צִינִי, כִּי הֵם דְּבָרִים יוֹצֵאִים מִפִּי רַב בְּיֹשֶׁר אֵל, הֲלֹא הֵם דְּבָרֵי קַל צוֹרְכֵינוּ הַגְּדוֹלִים וְהַקְּטָנִים, כֵּן אֵלֶּה מִבְּצֵלֵי דַת אַחֲרַת וְכֵן אֵלֶּה מִמִּתְרַסְנֵינוּ וְיִמְחַרְבֵינוּ אֲשֶׁר מִתּוֹכֵנו יֵצְאוּ וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם אָמוּנָה אַחֲרַת, אֲשֶׁר הִיוּ וַיְהִיו עוֹד בְּכַל דּוֹר וְדוֹר הַבָּאִים עֲלֵינוּ וְלְכֹלְמֵנוּ וְלְהַשְׁמִיד זְכַר אֲמַתְנוּ מִפְּתַח שְׁמַי ד'.

נִפְשִׁי עֲלֵי תַאֲבָל, בְּרֵאוּתִי רַבִּים מִבְּנֵי עַמִּי מִקְרֹב וּמִרְחוֹק מִחֲפָזִים קְבוֹד הַתּוֹרָה, פּוֹרְקֵי עַל בְּסִתְרֵי כְּבֹדֵי הַמּוֹצֵדוֹת, מִסִּירֵי בְרִית, רוּחִי וְתִמְרָמֵר בְּקִרְבֵי בְּרֵאוּתִי גַם רַבָּנִים מְאֻשְׁרֵי הָעָם בְּאַרְצוֹת אֲשֶׁרֵנוּ וְאִמְרִיקָה מִבְּשָׂלִים מַצּוֹת רַבּוֹת וּבּוֹצֵטִים בְּרַבּוֹתָם וּמְשֻׁנִּים מִמִּטְבַּע שְׂטָבְעוּ חֻמָּים וְכַרְוָנִים לְבַרְכָּה לְמַעַן כִּיּוֹם הָאֵמָה וְהַתְּמַדַּת רוּחִינִי וְתַה, אֲךָ הַבְּלָגָתִי עַל גִּזְוִי, בְּאִמְרֵי: אֲךָ זֶה חֲלִי הוּא וְנִשְׁאָנִי, כְּוָה וְכֹה תֵאֲכַל חֲרַב הַחֲלִיפוֹת וְהַתְּמֹרוֹת בְּמָקוֹם וּבְזִמָּן וְתִמִּיד הִיוּ אֲנֻשִׁים כְּאֵלֶּה בְּיִשְׂרָאֵל וְתִמִּיד יְהִיוּ אֲנֻשִׁים כְּאֵלֶּה הַחֲפָזִים לְהַצִּיטִין בְּהַתְּגַלּוֹת לְבָסֵם; אֵלֶּה לְמַעַן קְבוֹד מִדְּמָה וְאֵלֶּה לְמַעַן תְּכַלִּית חֻמְרֵי[ת] וְאֵלֶּה לְמַעַן מַלְא תַאֲוֹת לְבָסֵם, אֵלֶּה וְכֵאֵלֶּה לֹא יִכְלוּ וְלֹא יוֹכְלוּ לְעוֹלָם לְגַדַּע קַרְן הָאֵמָה וְלִקְרֹא אֶת רוּחָהּ הַפְּנִימִי — הַמְּסִיחָה אֶת בְּלָנוּ עַד סוֹף קַל הַדּוֹרוֹת.

אֲמַנְנָם בְּרֵאוּתִי אֶת אוֹיְבֵינוּ כְּתוֹכֵנוּ יוֹצֵאִים מִמִּחְבוּאֵם בְּיַד רַמָּה לְשִׁלֵּחַ יָד גַּם בְּקֹדֶשִׁי קִדְשֵׁנוּ, לְשַׁרְפֵּל מִהַדּוֹר הַבָּא גַם תִּקְרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה וְהַנְּשַׁבְּכָה, אֶת יַעֲוִדְנוּ הַלְּאֵמִי, אֲזוּ בְּמִסְתָּרִים נִפְשִׁי בָּלָה תִּבְכֶּה וְלִבִּי עֲלֵי יִכָּאֵב וְהַכָּאֵב עֲצוּם וְנוֹרָא וּמִי יִכִּיֵּלְנוּ! דְּבָרֵי אוֹיְבֵינוּ הֵהֱם — רַבִּים מִשְׁמָן וְנוֹחִים לְהִשְׁמַע בְּהַשְׁקָפָה רַאשׁוֹנָה, אֲךָ הִמָּה בְּדַבְרֵי הַנְּחָשׁ הַקְּדוּמוֹנִי אֵל אִם קַל חַיִּי.

מֵה זְעִימִים הֵם הַדְּבָרִים שְׂאוֹמְרִים לְבְּנֵי הַדּוֹר הַנְּעִירִים אֲשֶׁר

חֲרִיחוּ מַעַט מְרוּם הַהַשְׁכָּלָה הַחִיצוֹנִית וּמוֹדִיעִים לָהֶם, כִּי תִקְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַתְּחִלָּה הִיא גְדוּלָּה וְנִשְׁבָּכָה מְאֹד, הִיא הַתְּקִנָּה: לְעַת אֲשֶׁר יִתְחַדְדוּ עִם קַל בְּנֵי הָאָדָם לְשִׁבְתַּת יָסוּד בְּאַהֲבָה וְרַעוּת מִסַּח אֶהֱלֵה הַאֲמַת, הַצֹּדֵק וְהַשְׁלוֹם; דְּבָרִים אֵלֶּה פּוֹעֲלִים פּוֹעֲלָה עֲוֹנָה עַל רוּחַ בְּנֵי הַדּוֹר הַזֶּה, אֲשֶׁר רוּחַ הַלְּאֵמִי מוֹנֵר לָהֶם בְּאַשְׁמַת רוּעִיהֶם מִחַעֲסִים הֵהֱם, וְלֹא אֲעִל הַנְּעִירִים מִבְּנֵי עַמִּינוּ בְּאַרְצוֹת הַמּוֹאֲרוֹת כְּכֹאשְׁכְּנוּ וְדוּמִיָּהֵן לְכַד יֵאָבֵד הַרוּחַ הַלְּאֵמִי וְתִקְנוֹת הַגְּאֻלָּה תִּחְמַרְתִּי, כִּי גַם כֵּן הוּא הַדְּבָר עִם רַבִּים מִפְּרָחֵי הַהַשְׁכָּלָה בְּאַרְצוֹת הַנְּצִפּוֹן, אֲשֶׁר אֲךָ תִּפְקַחְנָה צִינֵיהֶם לְהַבִּיט בְּאוֹר הַמַּדְעַע יָפוּ בְּסִנּוּרִים וּבּוֹצֵעִים בְּקוֹל: אִין תִּקְנָה לְיִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב לְאַרְצָא אֲבוֹתָיו, וְאִינָם יוֹדְעִים כִּי הַרְצִיוֹן הַנּוֹרָא הַזֶּה בְּנִפְשׁ הָאֵמָה הוּא, מְנַת וְכִלְיוֹן גְּמוּר, מְנַת חֲמַרִּי וְרוּחִי גַם יָסוּד!

קַל הַפִּילִסוֹפִים וְהַחֹקְרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהִיוּ בְּאֲמַתְנוּ מִיּוֹם גְּלוּת יִשְׂרָאֵל מִצַּר אֲדָמְתוֹ עַד דּוֹרְנוּ זֶה לֹא עָלָה חֲלִיָּה עַל לְבָבִים לְמַקַּן גַּם אֶת תִּקְוַתֵם הַתְּחִלָּה וְהַקְּדוּשָׁה וְהַנְּשַׁבְּכָה מִיעוֹד הַלְּאֵמִי לְהִיּוֹת עוֹד לְגוֹי אֲחָד בְּאַרְצָא אֲבוֹתָיו, כְּאֲשֶׁר הִבְטִיחוּ לָנוּ חוֹזֵי עֲלִיוֹן בְּרוּם קִדְשָׁם הוּא הַרוּחַ הַלְּאֵמִי, אֲשֶׁר מִפְּעֻמָּם בְּרַגְשׁ קִדְשׁ מְאֹד נִצְעָה, גַּם הַפִּילִסוֹפִי הַגְּדוֹל שְׁפִיגוֹנָה אֲשֶׁר הַעֲמִיק הַרְחִיב הָעִיוֹן בְּתִקְרִיחַת הַאֲלָהוֹת כְּאִין כְּמוֹהוּ לְפִי בְּרַכּוֹ גַּם הוּא אָמַר בְּמָקוֹם אֲחָד מִסְּפָרָיו, כִּי יֵשׁ תִּקְנָה לְעַם יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב לְאַרְצוֹ.

הַשִּׁישָׁה הַקְּדוּשָׁה מִהַיעוֹד הַרוּחִי לְכַד לְעַם יִשְׂרָאֵל הִיא הַמַּצְאָת רַבָּנִי אֲשֶׁרֵנוּ בְּזַמְנֵנוּ וְנַחְמִיָּה, הִמָּה הַמַּצְיָאוֹ אֶת הַסַּס הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְהַמִּית בּוֹ אֶת רוּחַ הָאֵמָה הַיִּשְׂרָאֵלִית, אֲחֵרֵי שְׂאֲחַתְנָם רוּחַ עוֹנִים שֶׁל הַ"קוֹסְמוֹפִיזִיטִיּוֹן", הֵם הַרְחִיבוּ הַדְּעָה הַנְּפִסְדָּה הַזֹּאת לְאֵמֵר: מִיעוֹד הַעֲקָרִי וְהַסְפָּה הַתְּכַלִּיתִית שֶׁל גְּלוּת יִשְׂרָאֵל מִצַּר אֲדָמְתוֹ הוּא רַק לְמַעַן שִׁתְּחַרְבוּ בְּכַל הַגּוֹיִים, לְלַמֵּד דַּעַת אֶת ד' וְאֲחֵדוֹתוֹ וְלְהַפְיֵץ אוֹר הַתְּחִמָּה וְהַמַּדְעַע בְּכָל אַרְצוֹת תְּבֵל, וְכֵאֲשֶׁר יְהִיוּ קַל בְּנֵי הָאָדָם

פחת השמש בלם חכמים ונבונים, בלם אוהבים האמת והצדק והשופר
ובלם גשבו בשבת אחים גם יחד באין פרץ וצוקה בעולם, אז וזאת
תהי גאולת ישראל וזהו המשיח האמתי!

והנה מי לא יראה ויבין, כי לפי דעתם זו סוף הגלות יהיה
כי יתערבו ישראל בין עמי תבל ויתבצעו בתוכם ויזכר עם ישראל
יסוף מן העולם מצחה ועד עולם! וזה כל הפעם של אלה מתקני
האמונה בתוכנו הגדולים עם הקטנים הנקנים עם העצירים המבקדים
סביבם! מלבד זה דעתם זו דעה נכפרה ובשקר יסודה.

הן אמנם אין לבחור כי גם זה הוא יעוד ישראל בגלותו
להרחיב גבול המדע והכרת האמת בעניני אמונות ודעות, אך זה
הוא יעוד ספר, כטבע עם חכם ונבון כזה בהיותו מפגור ומפגור בין
העמים ומרדף מחמת משנאיו ולוטני דתו נאלץ למצון טובת עצמו
להשתדל בקל וקלות להרחיב גבול הכרת האמת והדעת בין העמים
אשר בקרביו יושב, למצון ידעו ויכירו את יעוד כל אדם הנבכרא
בצלם ושומר חקי ארצו ונושא בצרכי המדינה, שהנה גם הוא
מטובה וברכה, ולא להיות מרדף וצשוק ורצון כל הימים. אך כל
מעולם לא היה ולא יכל להיות יעוד הצטרון של הגלות רק להיות
נדבוע אחרי כן באבני עמי תבל, להיות עמהם לכשר אחד ונקרון
ישראל יאבד מתוך הארץ!

גם איך עושים הריפורמים האלה בנפשם שקר, והפעלים
להשלות גם את האחרים באמנם, כי בני ישראל לבדם השכילו את
כל העמים כיום הנה! קורות ימות עולם יורונו, כי לא כן
בדם אשר גדו מלבם רק לכסות כזה את דעתם הנפסדה. מתי
התחילו עמי ארופה להיות משפילים בקל דבר חכמה ובינה כיום
הנה? פמה מאות שנים ישבו אחינו בני ישראל באשכנז, צרפת
ואנגליה ודומיהן, האם השפילום בינה, האם צונו העמים אמנותם
וקדלו אמנות ישראל עליהם לפי יעוד הישראלי של הריפורמים?

בעוד שהעמים בלם ישבו בחשך הפצרות, ישבו גם בני ישראל
בתוכם במחשכים מרדפים ונאנחים. וכאשר החל אור התבונה
להאיר בארופה בסוף המאה שעברה והעמים בעצמם התנצרו
מצפר שפלותם, אז הוטב גם מצב ישראל והחלו בקלל קראות אור-
חרות החקרי והרוחני גם יחד.

מודעת זאת לכל, כי מצרפת בקעה שמש חרות בסוף המאה
שעברה והפץ נגהה לכל יתר עמי ארופה על-יד על-יד. מי פתי
להחליט, כי היהודים הסבו המרידה הגדולה בצרפת — שהיתה
למקור חרות העמים והרחבת המדעים בארץ? בקפד ישבו אחינו
בני ישראל פחת דגל החכמה והמדע באפן מאד נעלה, האם
נתמלאה אז תכלית יעודם לפי הריפורמים, — להסב לב
הספרדים מאמונתם לאמונת היחוד? האם הרחיבו גבול המדעים
בין הנוצרים שם? כלנו יודעים עד מה הגיעה חכמת עם ספרד מני
אז עד היום הנה וגם מה היה סוף היהודים שם! ומה נעשה מהיעוד
לפי דעת המתקנים אצל אחינו בני ישראל בקל ארצות הקדם עד
היום הנה? הלא יושבים שם לאלפים ורבות זה קרוב לשני אלפים
שנה מיום חרבן המקדש, האם הרחיבו גבול החכמה בין עמי קדם!
היהודים בארצות הקדם יושבים במחשכים בקל יתר העמים
אשר בקרבם יושבים; נאנחים ונרדפים על צנאנם באפן נורא מאד, ואף
אם ישבו שם עוד הרבה אלפים שנים לא יתקמו מעצמם, ולא
ישכילו את העמים כל זמן שלא יעבר רוח חדש — רוח מלא רוחות
הדעת והחכמה — העוקר כל סדרי הזמן העבר ומחדש חדשים לטובה
ולברכה על-פי המלכים והשרים אשר למשפט וצדק משלו בארץ.
ואיזה אפוא היעוד של המתקנים?

המה עושים את הפזור בין האמות? יעוד האחרון
ולגאולה הצמידה של האמה הישראלי! שוא לכם אתם הנביאים
והמקוננים הקדושים והנשגבים — אשר בכיתם מעמקי לבכם ופגני

מים הורידה צינכם על חרפן בית קדשנו ועל אבן קל מסמדינו
 וגדלתינו בימי קדם, אשר לקול בכהתכם בכו ארץ ושמים: שוא
 לכם כל בני עם ישראל בקל ארצות פוזריכם אשר עוד עד היום
 תצלו וזרון ירושלים וכל מסמדיה על ליום לכם בקל עתותי השנה
 שנשפכים בנהן וזרונות אים ממפלת עם ישראל! שוא לכם אתם
 גולי בקל אשר על גהרות בקל תליתם פנוריקם, ותשבו לארץ
 ובכיתם בורמי דמעות בנורכם את ירושלים! שוא לך גם אתה
 המשורר האלהי נעים ומירות ישראל אשר תהום אל תהום קורא
 לקול בנרף הנערץ והנשגב באמרה: "אם-אשכחך ירושלים תשפח
 מיני, תדבק לשוני לחכי אם-לא אונכרינו" שוא לכם אתם כל
 קדושי אבותינו אשר סבלתם כל רעה וצרה, כל אסון ותלאה לאלפים
 ורקבות בדרות ששלו, וכן התקנה הקדושה היא אמצה רוחכם
 ברגש קדש מאד נעלה, היא תקנת הגאולה העתידה לצת שישונו
 בנים לגבולם, ואשר בתקנה ההיא בגילת לב ועציונות נפש צליתם
 על המולד ובאתם באש ובמים! שוא לך גם את אם במנה אשר
 קול ברמה השמעת, קול רחל מבכה על בניה: "בני יצאוני ואינם"
 [ירמיהו י, כ']. הקול אשר עוד גם עתה ירעיד וירעיש את כל רוח
 איש ישראל באמת ובתמים. שוא לך אתה חוזה צליון המקובן
 הנשגב ירמיהו הנביא בקינותיה האומות, הקסופצות לב אבן על
 עם ד' ועל בית-אל כי נפלו ואינם! שוא לכם אתם כל אלפי רבבות
 ישראל לשבת ביום צום התשיעי על הארץ, ולתנות בבכיה על
 משואות מקדשנו! אתם כלכם נואלתם ומדעת נבחרתם! לכו אל
 זיגור, סיליפסון ואויבי וסיעתם, הם ירוכם בינה, נשפיריכם דעת
 מה זה היעוד היראלי והתקנה האחרונה; הוא כק למרחיב הדעת

* אברהם זיגור (1810-1874), לודויג פיליפסון (1811-1880), הירש אויב (1790-1876), מראשי חריפורמה בגרמניה.

בין העמים ואליו בדר הגזנו לפי דעתם, ולמה זה תבכו? צליתם
 לשמח ולחול במחולות משחקים בימי הצומות, בצת שחרכ בית
 קדשנו ונלינו בין העמים לכל ארבע קצוות הארץ, כי זה הוא יעודנו
 האחרון וזאת היא הגאולה האמתית, ומה אתם מבקשים יותר? צשו
 יום התשיעי באב ליום משתה ושמחה היומר גדול מקל המגים
 יצן כי בעצם היום ההוא התחילה גאלת ישראל האמתית והמשנה
 הגדולה אשר אין למצלה ממנה...

אתרי שבתתי הדברים בענין הנזכר, כלו בצלי אספת הסינודה
 בליפציג את מלאכתם. בין הדברים אשר תאנו לטובת האמה
 והאמונה — לפי דעתם — נמנו ונקמו על פי רב דעות להסיר
 למים הקאים מתוך סדור תפלות ישראל כל זרון וכל בקשה
 מירושלים ובית הבחירה ומהשבת שבות ישראל לאחזת נחלתם
 לארץ הקדושה. והנה פחת אשר אחד הנה אביתם זיגור — בהצעתו
 לפני בני עדתו לברר להסיר זרון קדשי ישראל אלה מתוך תפלותיהם
 רואים אנתנו עתה לראבון רוחנו, כי גם רב בצלי הסינודה —
 בכנים וחקמים וראשי העדה שלוחי שמונים קהלות ישראל —
 מסכימים לרצתו והיא, מה נאמר ומה זיגור ובמה נוכל להצדיק
 את האנשים ההם, האומרים כי רוחם נאמנה עם ישראל ואמונתנו
 הקדושה וכן טובת האמה והאמונה הם דורשים בכל לבכם ובכל נפשם?
 רבו סרעפי בקרבי לחשב ולדרש ולמצא דרך לשנה לדון
 את החקמים ההם לרף זכות, וסי ד' כי יגצתי ולא מצאתי! מה
 עול מצאו האנשים ההם במתקנה הקדושה והנמנעה. התקופה
 והנשפעת בלפות אלפי רבבות ישראל זה כמעט אלפים שנה —
 מיום חרפן בית קדשנו וזמן פוזרינו בין העמים — כי יבוא הזמן,
 שישונו לארץ אבותם, להיות לגוי מיתר בארץ, בהקטנת חוזה צליון?
 על כל דבר חדש שחפצים לתמן ולחדש בעניני הדת ונבונת ד'

אומרים: „הזמן גרמא“. קריאת התורה במשך שנה אחת, יום טוב שני של גזירות, ברפת כהנים, פיוטים, התפילה בשלשון הקדש, אריכת התפילות ועוד מנהגים ודגים רבים אחרים הנהוגים בישראל משנים קדמוניות אומרים המתקנים כי לא יתקנו עוד לרום הזמן הפונה קדימה, ואם נחזיק בהם, נעורר עלינו שנאת העמים ונהיה לבונו בעיניהם וימנעו מאתנו שווי הזכויות. בדברים אלה נובל להתנכס עמם, אבל מה זה ימריצם להשכים כל זכרון קבוץ הגזירות והשבת שבותנו לארץ קדשנו מלבב העם? האם גם זה לא יתכן עוד לרום העם? הגם זה הוא מהדברים שאין הזמן גרמא, בהיותו נגד הציביליזציה?

את דעתם זו אין ביקורתם להצדיק לא מצד אמונת ישראל, לא מצד התבונה, לא מצד רוח הזמן ולא מצד האהבה הלאומית (פטריוטיזם) האמתית. ביצת המשיח הוא עקר מעקרי אמונתנו. ואם ישאו אתכם המתקנים האלה — הרדיקלים — בהלתיהם, לאמר: כי כוננת את המשיח לישראל היא רק זמן השלום והשקנה בעולם, בשבת כל בני האדם בשבת אחים גם יחד. הפונה האמתית היא, כאשר חזו לנו נביאינו הקדושים בכל קהבי הקדש בדברים ברורים בשמש בצהרנים, כי יבוא הזמן אשר ישובו בני ישראל לאדמת קדשם, להיות לגוי קיחד בארץ לכבוד ולתפארת כבימי עולם ושנים קדמוניות. בן הבטיחנו ד' בתורתנו הקדושה וכן נחמו אותנו כל הנביאים וכל גדולי צמנו מדור דור, והתקנה הזו היא להצילנו ממשואות חרבות הזמן ומשן העת אשר בלה ואבד את כל העמים הקדמונים, רק עם ישראל נשאר חי וקיים זה שני אלפים שנה, וכל הרוחות שבעולם לא יכלו להזינו ממקומו, ויהי לנו ולפלא לכל יושבי תבל, ואין אפן אחר לפתור החידה הסתומה והנספאה הזו רק על-ידי היעוד האחרון והתמלאות מקומנו הקדושה. כי הותר ד' אומנו בארץ לפלאות הבטחתו: לצלותנו עוד

לגוי אחד. לעמך ברשות צמנו על אדמת נחלת אבותינו למהלך ומפארת!

מדוע הפוך נחצו המתקנים האלה לצשות את הכפייה בעקר הגדול הזה לעקר אמונת ישראל? האם הוציאה ותוציאה הכפייה הזו להשגת האמנציפציה (שווי הזכויות)? מי פתי יחליט, כי בכל ארצות ארופה שנתברכו שם בני צמנו בכרפת החרות ושווי הזכויות, היה רק בצבור המתקנים הנדשים שחדשו ויסרו רבני המתקנים! החרות שהשיגו אחינו בני ישראל בארצות אשכנז בשנות המאה הזו שאנו חיים בה, היתה סבתה היכל המתקנים וכלי הנמר בהמבורג וברלין או בטול איזה פיוטים וערובי חצרות ותחומין ובמה מליקין ומקון התפילות הקצרות ודומיהן? מה הוציאה צבת המתקנים בברלין להשגת שווי הזכויות הגמורה בפרוסיה? לא הממשלה ולא יושבי הארץ שמו עליהם על הכלים אלה עד שקם שאון מלחמת 1866 באשכנז ונצשו תמורות גדולות ונכבדות בעניני המדינות באשכנז, וכל בצקב התמורות הכוללות הנה הגיעו עתה — לפני ימים אחדים — אחינו בני ישראל בכל ארצות הצפון באשכנז ועמקן גם בפרוסיה אל מטרת שווי הזכויות הגמורה והחלוטה הנצחון על-ידי קניגריץ* ולא תכלי תעמוצי המתקנים וקפירתם ביעוד האמתי של עם ישראל הרס את הקיר האחרון שהפסיק בארצות הצפון באשכנז בין ישראל לגוי יושבי הארץ בדבר שווי הזכויות! בן הוא בכל מקום שזרח אור החרות המדינית לישראל, לא היה בצבור המתקנים הנדשים וההשפדלות הנבצעה של המתקנים הרדיקלים, המשפדלים להרס את החומה ולא לבנותה, רק מסבת שנוי הזמן בכלל, אשר בכל תקופת מאה שנים משתנים העמים והמזנים מתחלפים לטובת העמים ולכל הנבואה בעולם.

* קרב קניגריץ (3. 7. 1866) הביא לברית גרמניה הצפונית ולשווי וכוחו היהודים שם.

איךהו ירבו האנשים ההם בנפשם על לנקר עיני האנשים
לאמר: כי התקנה מקבוץ פוורינו והיונונו לגוי אחד על אדמת
אבותינו לא תסכן עוד לרוח הזמן! גם אם נחבונן על הדקר הזה
רק מצד רוח הזמן — כפי דבריהם — ולא מצד האמונה, גם אז
מכרחים אנחנו להודות, כי התקנה של אמתנו להיות לעם מיחד
ברשות עצמו איננה נגד רוח הזמן, רק נוסדה עליו.

בין כל הענינים הגדולים והנכבדים אשר הוליד רוח הזמן
החדש בנוגע לתקנה ותבונה ומשאלות העמים בדברים מדיניים,
שאלת הקאמים הרי נכבדה היא ועומדת ברומו של עולם בשנות
המצא הזה. כל עם נאם מתאמץ להחזיק בקצו ונאחזותו הפרטית
וקיימו עם כל סגליו ומנהגיו ולשונו וחקיו המיוחדים לו לבדו,
להיות לגוי אחד ברשות עצמו. נפוליון השלישי העמיד את
ההשפלות הגדולה הזו להעקר הגדול בחיי העמים על-פני האדמה.
בעבורה עמדו כל עמי ארופה לימין צמי ינו, רומניה וסרביה להסיר
על תוגרמה מצליהם להיות לעמים מיוחדים. בעבורה שמחו כל
האנשים ההולכים קדימה אשר גם המתקנים שרנו בקהלים לתשובו.
בעבורה סבלו בני הונגריה צרות ותלאות אצמות עדי השיגו עתה
חפצם. וזה הרוח המפצם עתה את כל עם, העומד על מדרגת
הציביליזציה, להשיב לו את כבודו כי גלה ממנו. ומדוע זה נכרע
גם הלכנו אנחנו בני עם ישראל, להחזיק בכל לב ונפש בקצו
תקנתנו ויעורנו, כי עוד נבא המוצד גם לנו, שישוב לנו כבודנו
כי גלה ממנו?

הוי אתם אצורים אצירי לב, מדוע תהינו לתקרית מלב
ישראל גם את תקנתו הנעימה ונתקדושה הזו אשר בה כל מי רוחו
הבצבור זה סבלה אמתנו צרות אצמות ונוראות זה שני אצפים שנה,
צרות וגזרות מבהילות, אשר לא נראו ולא נשמעו בכל הגוים ובכל
הארץ? הרק בצבור זה הפליא ד' חסדו עם אמתנו — לחיותנו ולקנינו

כיום הזה לגם ולהשתוקמות כל העמים — רק למצו נבשל הפיוטים
ולומר בכות הנכסת על מינים ועונבו זה יהיה היעוד האחרון
והמחלט של עם ישראל — לפי דבריהם? חי נפשי, לא אוכל להבין
איךהו ירבו איש מישראל, היודע תולדות-בני עמו הנפלאות
והנכבדות בקורות ימות עולם, גדלתם וכבודם בימי קדם, ובכל זאת
כופר ביעודי הנביאים, ואומר אבדה תקותנו לשוב לכבודנו הראשון,
והעצמות הנבשות לא תחיינה עוד; איךהו איש בנה יוכל לבנות
עצמו בשם ישראל!

ומה זה מביאים לנו האנשים ההם תמור תקנתנו להיות עוד
לגוי מיחד על אדמת קדשנו בכבוד והדר, להתחשב בקהל יתר
העמים הנכבדים העומדים ברשות עצמם לגאון ולתפארת, מה זה
מביאים לנו תמור התקנה הקדושה והמקדשה הזו הפרעדת ברגשות
קדש את לבות כל איש מישראל האוהב עמו באהבה קדושה
ונאצנה? הם מביאים לנו את תקנתם לעת שלנה ושלום כל העמים
אשר בתוכם גם ישראל ישכון לבטח. רצונם לומר, אם ישאו היהודים
במשא כל העם, אז לא יהיו נתונים לטבח, להרג ונאבדון, רק
בתנאי הגדול אם לא יאמרו הפיוטים ויתפלקו בלונת עונב ונדומה
תקונים באלה! זאת תקנתה ישראל, וזה משיחך אשר אליו כלות
עיניך זה שני אצפים שנה!

אחת על-פני אפרתי, כי הנמצאה החדשה שהמציאו אלה
מתקני האמונה והאמה מתוכנו מהיעוד הישראלי היא רק אחיות
עינים, לנקר עיני האנשים להאמין, כי תכלית פוורינו בין הגוים
היא רק לתרבות הציביליזציה בארץ ולהתפשטות אמונת האהדות
בין עמי תבל! מי הרחיב גבולות התקמות והמדעים, ומי המציא
כל הנמצאות הנפלאות בכל חכמה וחרשת המעשה עד היום? האם
ישו זאת רק היהודים לבדם? המה עושים את המסבב לסבה,
להסתיר את בנותם הנפונה בסדרי לבם, לא חכמת היהודים במשא

המסקנים הסבה לנו את סחרות המדינית והרוחנית בקמינו אלה.
 רק מתמורות המדיניות והתקבולת הסקמה והמדע בקלף בין עמי
 ארופה — הביאו לנו את זכיותינו וחרותנו. מדוע היו היהודים
 בשפלה המדרגה בן במצבם הרוחני וכן המדיני בסוף המאה שעברה
 ובהתקבלת המאה הנוכחית באשכנזי עד שנת 1848? אזה-איפה
 התמקמה אז התעודה הישראלית — קפי בצת הממקנים — ולא
 הוציאה פרי כל הזמן הארוך הוא באשכנזי?

הן אמת נדבר. כי אור הסרות החל לזרם גם לישראל
 באשכנזי גם משנת 1848. אבל האם התעודה הישראלית היתה הסבה
 את המקרים הגדולים והנכבדים בשנה ההיא? — רק על ידי
 שפסקחו ציני העמים בזמן האחרון קראות אור והחלו לדרוש ולהשיג
 זכיותיהם מאת מקשלותיהם ורום הדעת גבר בארץ והתקילה התקשית
 בקצה חילוני ארצות ארופה על-ידי מחקרי חכמי כל עם ועם, אז
 פתולדה התרחית מן המקרים הפולקיים, יצאה גם סרות בני ישראל
 הנושאים גם הם בצרכי המדינה, והיותם בני גאמנים גם הם
 לארצות מזרחים בקל מקומות מושבותיהם.

קורות ימות עולם יורנו, כי רק בצת שהחלו בני ישראל
 לצאת ממסגר הקדיפות ואי-סבגנות, רק אז החלו לקחת חלק
 (קטבע עם חכם ונבון מטבעו בעם ישראל) בקל דבר חקמה ובינה,
 בקל מלאכת מושבת ותרשת המצשה לקבוד ולתפארת. התפתחות
 פשרונותיהם הנפלאים היא רק מסבגת סחרות העמים אשר בקרבם
 יושבים, ולא להסוף, פאשר כזבו לנו הממקנים הרדיקלים שאלנו
 כי מדוע עוד עומדים אחינו בני ישראל בשפלה המדרגה מאד גם
 במצבם הרוחני, באין חקמה ודעת, באין עצה והבונה בארצות
 הקדם ובשאר ארצות פיום הנה? אזה התעודה הנפלאה של הממקנים?
 יען מה? יען כי גם יתר העמים אשר בקרבם הם יושבים עומדים
 גם בן בשפלה מדרגה וכל זמן שהגויים לא יתורמו משפלה מצבם

שם קראות אור, ישארו גם אחינו בני ישראל שם בחשך, אף אם
 ימשך הזמן הרבה אלפים שנה (אם הנה באפשר אשר העמים עוד
 ישכנו בצרפלה זמן רב קנה).

אל גא, אטי, אל תרעו רעה גדולה ואימה כזו? כלל האמה
 הישראלית? שאל מאתנו את תקנתנו הקדושה והנמרצה הזו, אשר
 בה כל מי רוחנו: אם לא מאמינו בעקר אמונתנו ואמתנו הנה,
 מדוע תשמדלו להשפיתוהו גם מלב בני הנעורים, להסיר מתפלותינו
 כל זכר לדבר הגדול והקדוש הנה? מדוע תחפצו להתעות אותם
 בשוא, בדברים שאין להם שחר מהיעוד הלאמי ששכם, אשר אין
 לו שחר ואין לו יסוד? לא בתורתנו הקדושה ולא בשכל ולא ברום
 הזמן מדוע אתם עושים את פזור ישראל למקלית היעוד
 האחרון? כל עם השוכם את קורותיו הנכבדות וכופר ביעודו
 ותקנתו לשוב לקבולו הראשון אשר גלה ממנו, עם קנה מאבד עצמו
 לדעת! כל עם אשר נגור עליו באמת להיות נכרת מקהל העמים,
 ככר נאבד ואבד כל זכר לו כלל העמים הקדמונים בארצות הקדם
 והרומאים ודומיהם, אבל עם ישראל אשר התבולל בעמים זה שני
 אלפים שנה, ולמרות כל הצרות האגמות והקדיפות הנוראות עולנו
 חי וקיים, מלא פת צלומים, והנה לנו יקחון מקליא בעיני כל
 יושבי תבל, עם קנה לא יאבד ויש לו העדקה לקוות ולתפוח לזמן
 גדלתו ושובו לאחזתו! גם העמים והממשלות בקל אשר יוספו
 להשכיר להיטיב לרום הזמן, במדה הריא לא יוכלו להתנגד ולא
 תינצבו לשטן לתקנתנו זו — לשוב לאדמתנו להיות לגוי אחר בארץ
 אבותינו, באשר יושמו למישור כל המצפשים בשאלות הלאמיות
 האחרות, אז תבוא העת, אשר ישימו עמי תבל ציניהם גם על
 השאלה הלאמית האחרונה של עם ישראל, ואם תמקמה הזמן הנה,
 אף נחכה לו כל עוד נשמת שדי תחננו, כי בא זבא, בתקנתנו זו
 גולדנו, בה נחיה ובה נמות.

מה זה יבמו בנפשונם אלה המסתגים — הכופרים בעקר הגדול הזה — בדבריהם. כי יעוד האחרון של העם הישראלי הוא להטות לבות כל העמים לאמונת האחדות! ומה הם האמצעים אשר על ידם מסייתם את ישראל להתקרב למטרותם זו? על ידי זה שגני ישראל יחלפו כל גדשי אמונתם וכל התכונות המיוחדות להם והמקיימים אותם בגלותם; על ידי ההתדמות בכל דבר אל העמים אשר בקרבם אנהנו יושבים! האינם רואים או אינם מפצים לראות כי דרך זה מוביל סוף סוף אל בלין האמה והתבלעות בתוך אבריהם! על דרך זה (אם תליזה תצלח בידם) יהי תליזה הדרך להפוך כי יקבלו בצלי אמונת המעוט את אמונת הרב. אזלי זה הוא תכלית השתדלות המסתגים שלנו?

אף תהיה לא רבים הם אשר אהנו מאשר אתם. עוד רב היותר גדול של עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם פאמינים כי לא רק למען להתפלל בקינת עונב ולבטל הפיוטים וכו' הגנה אותנו ד' מצד אדמתנו והפיץ אותנו לארבע רוחות השמים, גם לא רק ללמד העמים אמונת היחוד נחרכ בית גדשנו ונהרסו כל פחמדינו. רק בצבור צוונות אבותינו, בצבור הסרון האחדות ושנאת חנם שהיו בתוכם נגזר עלינו השלטול הנורא והעצום. וכאשר נמלאו היעורים הרעים, פן בלא ספק יתמלא גם היעודים הטובים. כי כשיהיו בני ישראל מקשרים לקבלת הטובה על ידי תם דרכם ותקתמם ויגדלתם, אז ישובו לארץ אבותם.

זה הוא יעוד התאמי של עם ישראל, זה הוא ולא אחר, וכל הכופר בו איננו ראוי להתקרא עוד בשם ישראל.

חי נפשי, לא אוכל להבין איך תתנגד תקנתי לקבוצ גליתינו לארץ אבותינו לאתחתי את התקמה והמדע והיהומי בן נאמן לארץ מזדתי ולעשות כל אשר בלחי לטובה ולגדלתה? באינה אפן תוכל תקנתי זו להתנגד אל הציביליזציה ורום הנמן? בכל העתקה

להקמה ועדע ולארץ מזדתי, הלא יוכל העברי גם לשאת ציניו אל הר הקדש זה ציון ולהעלות על זכרוננו את גדלת צמו בימי קדם ולאמץ לבו בתקנה הנצמיקה מקבוצ הגליות, להיות עוד לגוי גדול ונקבד בין עמי תבל בבא המועד הנכון!

אם לא יציר קבוצ פזירינו והיותנו עוד לגוי אהד על אדמת אבותינו רק בדרך היוצא חוץ לגדר הטבע, כאשר פאמינים רבים מאד מאחינו בני ישראל גם היום בימי צננים ומרום בכל מקום אשר צר להם, אז פאמת היתה שושנתנו רחוקה מאד לבא. אנהנו לא נוכל לעשות בנפשנו שקר לציר לנו אפן ישועת ישראל וגאלתנו הצתידה על ידי איש או אנשים, שיקומו פתאם ויצשו מופתים בשמים ובארץ, ולקול שופר גדול ירכבו כל נדחי ישראל על צננים וכנפי רום וינהגו בשונאיהם, ובסופה וסערה ישובו לארץ הקדושה וכו', הכלים פאלה אשר אין להם שחר כל גדולי תכמי ישראל שלומי אמונתנו כלם פאחד ההליטו, כי רק בדרך שרה באפן הטבעי בתהלוכות קורות מות עולם ישע יהודא, וישיב ד' שיבת ציון, וביחוד בזמננו זה הרהא לדעת מפי סופרים ומפי כל ספרי ישראל הקדושים תרב צבי הירש מ פיישר בספרו הנהר דרישת ציון? כי רק בדרך הטבעי בעזרת גדולי צמנו ובכרשות מלכי הסוד ביימנו נוכל להגיע למטרותנו הקדושה והנשגבה, ועמו נלנה בהשתדלות ובדעה תרב יהודא סי אלקלעי בחבוריו ומאמרו הנהרים, ועמקם הסבימו עוד גדולי ישראל וצדיקי דורנו, ובנה ספתמו פיות המסתפקים והמסתגים מבני צמנו, האומרים כי היהודים האורתודוקסים אינם מצירים להם אפשרות הגאלה רק בדרך היוצא מגבול הטבע, ולפי זה לא יתנו יד עזרה לכל השתדלות בענין זה בדרך שרה וטבעית! אמנם פן הוא, אף אם נמצאו רבים מבני צמנו אשר מדעת נבערים וקצרים להם המשים פסי העולה על דמיונם באפן ור בנזר, אכל

בגלל בני ישראל יודעים, כי רק בדרך ישרה יוכל ישראל להיות נושע תשובת עולמים.

וכאשר קמעת כל ישראל הם בדעה אחת בהעקר הגדול הזה כן כלם מסכימים, כי הצעד הראשון וההכרחי להתקרבות אל המטרה הוא: לנסד קולוניות (מושבות) לעבודת האדמה לאחינו בני ישראל בארץ הקדושה, היא גרדת המרכון אשר סביב שמה תקנות ישראל בייעודו הלאמי.

והנה קראתי את מאמרי זה בשם "דבר בעתו", יצן כי לפי דעתי באמת הענין הנשגב הזה שאנו מדברים עליו עתה הנהו עתה בנמננו זה "דבר בעתו" יותר מאשר הנה בקל הנמנים הקודמים. עתה נשמנו העמים לטובה ולברכה לאחינו ברב ארצות ארוסה. יש בתוכנו שרים ונשירים גדולים קרובים למלכות, אשר קמעת לא היו בתוכנו אנשים כאלה מיום הגלה ישראל מפל אדמתו. גם המושלים והעמים האדירים בארופה גם אף טוב לישראל ורא יתנגדו אם יתעוררו גדולי עמנו לעשות התחלה קטנה להוציא לפעל את יעודנו הלאמי על ידי התנסדות קולוניות לעבודת האדמה לאחינו בני ישראל בארץ הקדושה, ונתפך הוא עוד יעורו להם בקל וקלחתם. גם הסולטן הנוכחי החסיד והנשר יצור לקל המשפדלים בדרך זה. ואם היו עתה כל אחינו בני ישראל בקל ארצות פונריהם יושבים לבטח בצל השלנה וההצלחה באין מחסור כל דבר, אז היתה השאלה: מי ילך לארץ הקדושה לעבד אדמתה, אחרי כי אין נגרע להם דבר במקום מושקם? אבל בצוונותינו הרבים הדבר לא כן הוא. עוד יש ארצות רבות אשר שם אחינו בני ישראל לאגפים ורקבות סובלים על נוך וצרתם גדולה כים וצצתם לשמים מניע. שם בארץ רומניה, סרביה, פנס ומרוקו עודם נאנחים ונאנקים תחת על סבלם הקשה מנשא. בצליצות נפש היו ממחרים אמללים אלה — אם רק הנה יבדקתם — לשוב לארץ אבותינו, לעבד אדמתה ולשבט משובה.

חברת "כל ישראל חברים"

עתה בימינו אלה נתעוררו אחינו בני ישראל מקל הארצות לשית עצות בגופשם, איך ובמה להיטיב מצב הרע של אחינו בארץ הצפון. נוצעים יחד על דרך הישועה. אלה אומרים לשלחם שם לפנים הארץ ואלה אומרים לאמריקה וזה אומר לנסד להם בתי מלאכה במקומם וכו' ואין אחד אומר לקנות אהזות נרקע צבורם באדמת אבותינו ולהושיבם שם לעבדה ולשמרה, כאלו קללת ד' רובצת על האדמה הקדושה אשר כל בא שם לא יראה אור ההצלחה בעוד שמשפדלו בבלש הרשיון צבורם לשבת בפנים הארץ, בקשו נא מנאת הקיסר החסיד לתת הרשות לרבים מהאמללים הגזעים ברעב, שיוכלו להחיות גפשם מיניע פשם בעבודת אדמת אבותם בארץ הקדושה ואף אם ננים כי אחינו בני ישראל משם לא ילכו לארץ הקדושה, הלא יש די והותר רבים לאגפים ורקבות מארצות אחרות, שיכלו בשמחה שם אם רק נהנה להם לעונה על דרכם זו. חברת "כל ישראל חברים" אשר למחנה ולתשובה גדולה שלחה ד' לאחינו בני ישראל, להיות למלאך מושיע לבני עמנו בקל מקום ורקל עת צר להם ונאשר בקר רבות פצלה לטובת עמנו בכלל ולבני ישראל בארצות הקדם בקרט. גם היא סוף סוף ראתה עתה, כי אין עצה ומחבולה אחרת להושיע לבני עמנו בארץ הקדושה תשובה קימת רק על ידי עבודת האדמה.

למחלית זו נמנמה ונמרה באספה הכוללת האחרונה לנסד שם בית למוד לעבודת אדמה. השר כרמיה העומד בראשה — בדברים חוצבים להבות אש האהבה לעם ישראל ואדמת קדשנו — ציר ברנשות רוחו הנשגב דמות עובדי האדמה מישראל בימים יבואו על אדמת אבותינו. השר הזה גם כן התפלא על מקפר המעט

של החברים שכתבו עד היום ידם לחברה מנכבדה והיכרה הזו, ויצאק: "מתי יגיע מספרם יעשרים אלף איש" (כי עד היום רק ט' אלפים מספרם). והנה לפי דעתי לא יקשה כל כך למצא מענה זכון על שאלתו זו.

נתבונן על חכרת "כל ישראל חברים". אמנם כן, שמה הנקבד שנקראת בו הנהו נקבד. יקר וגדול מאד, הכולל בתוכו רציון נשגב ומאד נצלה. והוא: ההשפעות בדבר שווי זכויות המדיניות לבני ישראל בכל מקום וזכויות למחסה לכל אלה הנרדפים מן המצויק וליסוד בתי ספר לחינוך בני ישראל בארצות הרקם. על-פי המטרה הזו הכוללת ונוגעת לכלל ישראל יותר משאר החברות שנוסדו בתוכנו הגיע גם מספר החברים למספר יותר גדול מאשר הוא אצל יתר החברות, וככל זאת עוד יש רציון היותר נשגב וכולל את כלל האמה הישראלית פחת השמש, רציון אשר אם הציגוהו לעקר פועלתם והשפעותם, אז הנה תופש גם את לבות ארפי רבבות ישראל חסרדים לדבר ד' הנקראים בשם "אורתודוקסים", פחת אשר עמה על דרך משל עומדים [הם] עוד מנגד להחברה, משני השפעותם להסיץ ההשקלה בתוך אחינו בני ישראל בארצות הרקם. וילא העמידו מיסדי החברה לפועלתם הראשית את ההשפעות לצמד לימין אחינו בני ישראל הנרדפים מן המצויקהם בצבור היותם יהודים, כי אז לא הגיע מספר החברים אף לתשעה אלפים ביום הנה.

אכל אם הנה מראש להחברה היכרה הזו בסיס לאמי היותר כולל את כלל האמה ברציון נשגב מאין למעלה ממנו, לו הציבו המיסדים למטרת פועלתם הראשית והעקרית לצשות התחלה לקבוע פוורינו לאדמת אבותינו על-ידי התנסדות קולוניות בארץ הקדושה לצבירת האדמה לחינוך בני

* דברי כרמיה. - "המגיד" 1869, עמ' 155.

ישראל. בעזרת וברשות הממשלות האדירות, להושיע בנה את ישראל תשועה מתמדת ומתקומת, אין כל ספק אצלי, כי עד היום לא עשרים אלף אכל יותר ממאה אלפים חברים כתבו ידם אליה ובכל שנה וישנה היתה הולכת וגדלה וגדולות ונקבדות היו יכולים לצשות בענין זה, דברים אשר לא שצרום אבותינו מעולם.

כל איש מישראל (מלבד החכם זיגר וסיעתו אשר הסוור של ישראל בין האמות הוא גאלתם האמתית לפי דעתם ואשר לפי דעת זיגר הוא טרוף וגדוף כלפי מעלה להתפלל על קבוץ זליות) בכל ארבע בנסות הארץ הנה מתחבר להחברה בניית נפשו וכל אחד הנה נותן לקפחה לפי השגתו, הון עצום וכב כה הנה להחברה וכבר היו הרבה אלפים ידים - ידי זקב - עובדות אדמת קדשנו וגם בתי ספר רבים להרחבת הדיעות הנחוצות היו יכולים ליסד בארצות הרקם ביקר שאת מאשר הצלילים בידם עד היום!

והנה בזמן האחרון נמנו ונקרו ראשי החברה באספתם האחרונה ליסד גם בית למוד לצבירת האדמה לנצרי בני ישראל בעיר יפו. אמנם מלבד שגם בהגיעם סוף סוף להנצרה העקרית, לא הרהיבו עוד בנפשם על לשאת על שפתם הרציון הקדוש משהתחלת קבוץ הסוור, המרעיד את לב כל איש מישראל בכבודת קדש ורנשות נשגבות [נשגבים]. מלבד זאת במה נחשב דבר קטן כנה: בית למוד צבירת אדמה להטבת מצב אחינו בני ישראל בארץ הקדושה! במה שנים מעברנה טרם יצאו עשרים אנשים לומדי צבירת אדמה מבית הספר. מדוע לא הקימו לקנות גם קרקעות ולהושיב שמה את התפצאים בצבירת ליקנות מיגיע בדם?

אמת הדבר, כי אנשים שלא למדו צבירת אדמה מעורביהם, ידעוהם לא מעשינה תושינה בנה בבוואם ביקמים, ועל כן נחון מאד

גם בית למוד למלאכה זו. אכלי הלא ישנם הרבה מאד בתוך
אחינו בני ישראל וביחוד בארצות מרוקו וסרס אשר שם רבם
ברבם עוסקים בצבירת אדמה ויודעים אותה על בקיה. אם רק הנה
להאמלקים ההם צור וסעד לנה. בשמחה רבה היו באים למאות
ואלקים לחונן אדמת אבותינו לעבדה ולשמרה ולשבץ מטובה!

בהצלתנו על לבנו. כמה קמון שקעו אחינו בני ישראל
בארץ הקדושה זה שנות מאות לבקצת היושבים על משואות
הרבותיה. הלא תאכל נפשנו בידענו. כי בעור ההון העצום והנורא
ההוא הנה ביקלקלם לקנות את כל אדמת ארצות אבותינו
לצמיתות! ומה הועילו עד היום? עוד פיוס הנה צוברים אחינו
האמלקים — היושבים שם — ללחם ואין!

כמה יגיעות יגע השור וגדול בישראל משה מונטיפורי —
כל ימי חיו — להיטיב מצב אחינו בני ישראל בארץ הקדושה!
אוצרות כסף הויל מפיוסו למטבתם. ומה פרי כל עמלו? אפס וריקו
יצן מהו יצן גם להשתדלותו הגדולה והקדושה חסר הבסיס הלאמי
הנוסד על צבירת אדמת אבותינו. מי זה יכחיש. כי כבר הנה מצב
אחינו בארץ הקדושה משנה לטובה ולברכה מאשר הוא כיום. אם
השר משה — בראשית השתדלותו לשלום ירושלים — הנה
בצמצו וכבודו הרם עומד בראש חברה קדושה למקלית התנסדות
קולוניות לצבירת האדמה לאחינו בני ישראל בארץ הקדושה!

אף מה שצבר אין. ואין להשיב עוד הזמן שצצל גם הנוצחו
עמה הוא דבר בעתו. אמה השר הנבדד פרמיה אשר העמידה
אותה בהשגחה העליונה בראש חברה גדולה וקדושה. אשר לא
היתה עוד כמוה בישראל מיום גלותו מאדמתו עד היום. אמה האיש
הראוי לעשות תשועה גדולה לעמדה! קום נא גבר חכם וקרא נא
הקריאה הקדושה לאלפי רבבות ישראל. כי מגוזה וגמורה בסודך
לצעד הצעד הראשון על הנדך המוביל לקבוץ פוורינו על יני

התנסדות קולוניות בארץ הקדושה לצבירת האדמה לאחינו בני
ישראל ותראה אם לא יתחברו אליה עד מהרה לאלקים ורכבות
מכל תפוצות הגולה ולא עוד תתאונן על מעוט התברים.

ישנה הנדה אחת המספרת. כי בימי הבינים הלך שר אחד
משרי הנוצרים לארץ הקדש להיות לעור לאלה שנסעו שם להוציא
לחרות את עיר ירושלים מידי השמאליים. השר ההוא הניח בארצו
את ידיו הנאמן — רב אחד צדיק תמים. שנים עברו מצת פרידתם.
ניהי בלינה אחד פתאם בא השר לחדר אהבו הרב — שישב
והעמיק בתלמודו אשר בידו — ניאמר אליו: „בכרך ד' וידי
מנצרו! הנני שב עמה מארץ הקדושה. והבאתי לך תשורה לאות
ומנצרת אהבתנו. שנינו למשנה אחת ציינו תלויות. מה שלכדתי
אנכי במרבי ובקשתי. לנה תכסף אמה ברציונה תפוצם בקרבה כנש
קדש. מטרה אחת לדרך שנינו.”

בדברו את זאת הוציא השר מחיקו שושנת קריחו ויתנהג אל
הרב. הרב לקח את השושנה בידו. ויבך בבכי תמרורים. ודמעותיו
הרטיבו את השושנה. פתאם פרחה השושנה אשר בידו. נקשו וקמלו
עליה. וישן הרב אל ידיו השר ניאמר: „אל נא תשתומם. וידי לבי
בראותך השושנה הניבשה שרחה בדי בהוד והדרו להשושנה הו
יש לה תכונת וקצת עם ישראל. לשוב למיים בגלש עליה רוח
חם יצח של האהבה. לרום פנה את עליה פיוס — תשוב לתחיה
והיא פורחת אף לאחר זמן ששקרה ממקום גדולה ותיבש. גם
ישראל לשוב לתחיה ומרים האהבה לארץ אבותיו לשוב פרים
לגאון ותפארת.” עד כאן לשון הספור.

הה אמה. רוח נשגב. בוא עמה לעובר את לב גדולי בני עמנו
ואציליו לקום ולעשות דבר מה להתחלת תקומתנו הקדושה
אשר אליה חיי רוחנו ואז יכירו וידעו גם כל שונאינו אשר
מתוכנו. כי לא דבר ריק הוא היעורר האמי של האמה הישראליית.
רק הנהו דבר בעתו.

ב ש ע ר

שאלת היהודים

א. אם לא עכשיו אימתי?

בַּעַת אֲשֶׁר אֲחִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִרְדָּפִים עַל צוֹאֲרָם בְּאִיזוֹ מְדִינָה וּמִשְׁפָּטֵי הָאֲזֻרָחִים לֹא יִתְנוּ לָהֶם, בְּאִמּוֹר צְלִיחָם: סְקָלִים הֵם, בּוֹצְרִים, בּוֹנֵי דַעַת וְאֵינָם מְכַשְׂרִים לְכַרְפַּת הַחַרוּת, אֹז בְּצֶדֶק יָשִׁיבוּ גְדוּלְיָנוּ הַמְשֻׁמְדָּלִים לְטִיבָתָם. כִּי לֹא כֵן הַדְּבָר וְהַיְהוּדִים אֵינָם נִבְצָרִים מִדַּעַת יוֹתֵר מֵהַבְּרִיּוֹת וְהָאֶסְקִסוֹף כִּשְׂאֵר בְּצִלֵי הָאֲמוּנוֹת אֲשֶׁר בְּמְדִינָה הַהִיא הַנְּהַגִּים בָּלָם מִשְׁנִיּוֹן הַזְּכוּיֹת. כִּכ בַּעַת שִׁדְדֵר מִיַּעוּדְנוּ הַלְאָמִי וּמֵאֲפֻשְׁרוֹת הַנֶּסֶת אֲבֵן הַפְּנֵה לְקִבּוּץ גְּלִיטִינּוּ, אוֹמְרִים חֲקַמִּינוּ וְגְדוּלְיָנוּ, כִּי הַיְהוּדִים נִבְצָרִים הֵם וְאֵינָם מְכַשְׂרִים לְשֶׁבֶת בְּשִׁלְוָה עַל אֲרֻמָּתָם וּלְשִׁמְרָה וְלִשְׂבֻץ מְטוּבָה!

בְּהִיטָתָנוּ בְּאַרְצוֹת פּוֹרְנוּ מְחִיבִים אֲנַחְנוּ לְהִיֹּת בְּנִים נְאֻמָּנִים לְמִלְכֵינוּ וּלְשִׁרְיָנוּ וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר בְּכַחַשׁנוּ לְטוֹבַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ מְצָאנוּ מְנוּחָה לְכַף בְּרַגְלֵנוּ וְהַצְלַחְתָּהּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים תְּמִיד בְּכָל רִבְנוּ מִיּוֹם לְכַתְּנוּ בְּגוֹלָהּ, אֲךָ מֵה מְאֹד נִשְׁגָּה בְּרוּאָה, אִם נֹאמִין, כִּי תְּמִיד שְׁלוֹם יְהִי לָנוּ וְכִיִּתֵּר יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נִתְּשָׁבוּ! שְׁנֵאת הַקְּמֹן לֹא תִחַדֵּל מִצְלֵינוּ כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

לְשׂוֹא נִתְּחַרָה לְהַתְּדַמּוֹת לָהֶם בְּכָל דְּבָר, לְשׂוֹא נִתְּאֻמֵּץ לְמַחֹת כָּל וְקָרוֹן לְאָמִי מִלְּבָנוּ, אֲךָ אִם נֹאכֵל עִמָּהֶם מִקְּעָרָה אַחַת וְנִתְּבַשׁ

בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָא צְלֵינוּ, נִשְׂאָר יְהוּדִים בְּצִינֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, תְּמִיד יִחְשְׁבוּנוּ לְגֵרִים וְצוֹעָנִים וְתְּמִיד יִתְקַנְאוּ בְּחֻקְמַתְנוּ וּבְעִשְׂרֵי אַחֲדִים כִּקְרַבְנוּ.

בְּפֶרֶץ הַפַּעַר לֹא יִבְדִּיל הַקְּמֹן בֵּין יְהוּדֵי חֻקֵּם וְעִשִׂיר לְסֻכָּל וְעָנִי, יְהוּדֵי הוּא יְהוּדֵי! הִיכְלֵי הַלְּגֵג לְעִשִׂירֵינוּ יִהְרָסוּ כְּסֻכּוֹת עֲנִיֵינוּ הָאֲבִיוָנִים, מֵה שֶׁקְּרָה לְבָנֵי עַמָּנוּ עָתָה בְּסוֹף הַמַּאָּה הַתְּשַׁע־עָשָׂרָה — שְׁנַת הַמַּאָּה הַמִּתְפַּאֲרֶת בְּחֻקְמָתָהּ, בְּאַהֲבַת אָדָם וְכו' — קִרְהָ גַם אַחֲרֵי עֲבוֹר אֵלֶּף שָׁנִים.

שְׁנוֹת מֵאוֹת הַפְּינִים תְּדַלְוּ לְהַעֲמִים הָאֲחֵרִים, אֲךָ לֹא לָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צְלֵינוּ לְהִיֹּת הֵכֵן תְּמִיד לְזֻמָּנִים בְּאֵלֶּה, וּמְרוּעַ אִימָה לֹא נִדְאָג בְּעוֹד יוֹם לְהִכִּין מְקוֹם מְנוּחָה וּמְחִינָה וְכִלְכִּלָּה — עַל כָּל פְּנִים לְעֲנִיֵינוּ — וְעָרֵי מְקַלֵּט לָנוּ לְיוֹם רָצָה, עָתָה בַּעַת הַמְּכַשְׂרֶת הַזֶּה שֶׁלֹּא הִתָּה בְּמוֹה מִיּוֹם חֲרַפְוֹן בֵּית מִקְדָּשְׁנוּ?
אִם לֹא עַכְשָׁיו אִימֵתִי?

המגיד" 1881, ג' 22.

ב. עצה לפתרון השאלה

— — — אֲכַל יִשְׂאֵל הַכּוֹתֵב הַנִּקְבָּדִי, הַגִּידוּ נָא לָנוּ בְּמָה לְהִיטִיב מִצַּב יִשְׂרָאֵל וּבְמָה לְהִסִּיר הַשְּׁנֵאָה מִמֶּנּוּ, לְמַעַן לֹא יִהְיֶה לְמְכַשׁוֹל לְכָל עַמֵּי הַתְּבַל?

יָמִים רַבִּים שָׁמַעְנוּ מִשׁוֹנְאֵינוּ, כִּי הַיְהוּדִים נִרְפִּים הֵמָּה וְלֹא יִחַפְצוּ בְּשׂוֹם מְלָאכָה הַמְּנַגַּעַת אֶת בְּעִלְיָהּ וּזְלַת בְּמִלְאָכָת הַמְּסַחֵר הַמְּעַשְׂרֶת אֶת בְּעִלְיָהּ, אֲנַחְנוּ לֹא בּוֹשְׁנוּ לְהַגִּיד, כִּי אֲךָ בְּשִׁקְר נִשְׁלַח אֶת נַפְשֵׁנוּ לְכַפֵּר פְּנֵי שׁוֹנְאֵינוּ גַם אִם נִצּוּב אֶת הַמְּסַחֵר, נִגִּים כִּי

• מכון למיסיונר שהציע את ההמרה כפתרון לשאלת היהודים.

באמת נוסד המסחר על טרמית ומרמה, אך האם לא ישנאונו אם נאסו במלאכה אתרחת?

כבים מתרעמים עלינו, על פי הרב שוכנים הנהודים בהערים הגדולות, וישאלו מדוע לא נבואו להקפריס לחיות שקמה חיי אברים? בנהג שבועלם שאנשי הקפר יסעו להערים, ונהיהודים יעשו ההקף — יעזבו הערים ויסעו להקפריס. בנהג שבועלם האברים יעשו את בנייהם לבני עיר, ונהיהודים הסוחרים והשופטים וכו' ילמדו את בנייהם לנהג את המחרשה — דבר שלא ידעו בעצמם, ומה יוציא להם כל זה? אם תתפרץ השנאה והמה יהיו מפרדים בהקפריס, הלא אפויים המה אל הרג ונאבדון, בעוד שבהערים יבטחו למצער בחיל העיר, ואיך יקנו להם היהודים נחלת שדה וכרם, אם יודעים המה כי אף בארץ לא להם המה יושבים ויובל היות שבקל יום ניוס יקראשום משם, ומה יעשו בנחלותיהם?

מפני שבקל דור נדור ידעו בני זמנו שרק גרים המה, לא אבו מעולם להאחו בארץ מגורותיהם. מן גרוש ספרד — שאנו מקרו בתים בעד חמור אסד — נזכחו, כי לא להם להתנהג בעמים ולקנות להם אהזה, וכך קפו לקחו תמיד עמיהם, ומדוע לא? הלא רק בקסוף מצאו מקום מנוחה. בעד מה נחנום הפולגנים לשבת בארצותם, אם לא בעד המון קסוף?

לו סתחו בני ישראל את פיהם לדבר משפטים עם שונאיהם, כי אז הראו להם בראיות ברורות, כי עקר השנאה רק בלגם יסודה. היהודים יתפצו בכל נפשם לחיות באהבה עם שכניהם.

אנו נאמר בקה קלא, כי מצדנו לא נחפץ לעשות עצות להסיר השנאה ההיא או גם להשיב דבר על דברי מחרפינו, כי בנה נודה להם ונצדיק דבריהם, אם נחשב לראוי לענות להם, מצדיקים עלינו את הדין. השנאה ההיא בתכונת האנשים הרעים והנשקתים יסודה, ולהיטיב לב האנשים אין לאל ידינו.

אך לפתח השאלה ההיא ישנה עצה פשוטה — עצה אחת ואין אתרת בלחה — והיא לאסוף רבים מנדחי ישראל ולהשיבם על אדמתם.

המגיד - 1881, גל' 28

ג. אליהי המאה הי"ט

גם בצאת ישראל ממצרים היו נמצאים רבים מקטני אמה ששאלו איך אנו יוצאים למדבר שממה, למדבר שציון לחם לאכל ומים לשמות רק נחשים וצקנבים? גם בעת היתה הגאולה הראשונה של ישראל במצרים קרובה, גם בעת שהיה אור קרוב ומאור לישראל, היו נמצאים רבים שהניאו את העם מעצלות, גם אחר שנגאלו אבותינו והלכו במדבר להגיע לארץ טובה ומשפחה, ארץ זבת חלב ודבש, ארץ שישבו עליה אבותיהם מעולם, גם אז היו נמצאים בהם שהיו מוכנים למפר כל חרותם וקששם בעבור הדגה שאכלו במצרים, אנשים קטני אמה כאלה נמצאים גם בעת בינינו, גם עתה אם רואים הם כי כקר באו מים עד נפש ובאנצות רבות בארופה אינם בטוחים רבבות בני זמנו גם בטייהם, גם עתה שואלים הם לאמר: איך נצא לארץ כנען ואנו איננו מצליחים לקל דבר, וחסר לנו הכח לאחד אותנו ולהגיע לתכלית מה? מוכן מאלינו שאותם האנשים מלעיבים בנו, ומחזיקים עצתנו — שמציעים אנחנו בדם לבנו בדבר התנסדות קולוניות בארץ אבותינו לאחינו המרדפים — לרציון רותי, שהרי עתה יושבים המה בארופה וסוחרים סחר הארץ ונהנים מטובה, ולמה יעזבו את הדגה שיאכלו במצרים חנם ויבואו לארץ כנען לעבד את האדמה ולשמרה?

אסד מאלה האנשים הוא מוציא לאור ה"נויצט" בויין, במאמרו (בגליון 23) ראה גם הוא לנכון לו לדבר על אדות הרציון שהוא לפי שיטתו — ללעג עליו. הדבר בפני עצמו איננו קלא, כי מאחרי

שהגהה מפת הרסורם שמקו מספרי התפילות כל המתחסס להתקנה
העתידה, איך יוכלו לעשות שקר בנפשם ולטפל בשאלה זאת? אף
בכל זאת מכרחים אנו לענות על דבריו במאמרו הווא, מפני
שבכל הדברים ושם בפי אלה העוסקים בישועה של ארץ ישראל —
דברים אשר לא עלה מעולם על דעתם.

מה תפצים המאמינים? — ישאל — נשמע מה בפייהם. הנה
אומרים (לפי דעתו) „אנו מאמינים בעודנו וקבוצ גליותנו, ואף—
על-פי שיתמהמה נחכה-לו. אנו בני נאמנים לארצות פורנינו, כל
עת שחיים אנו שמה, עד שיכחם ד' על פליטת צמו ויאסף גליותנו
וישיבנו לארץ אבותינו.“ פה זכר כי באמת פנים הדברים האלה ואין
איש אשר ימצא בנו פזון אם נקנה כי באו פצם קץ לצרותינו
וכי לא עלולם נהיה בצוונים, לכן מהר ושם עוד דברים בפי
המאמינים לאמר: „אנו אין לנו מטרה אחרת בלתי אם לקיים
התרי"ג מצוות“ עמה בטוח הוא שכל קוראיו יפצרו פיהם בשחוק
על דלומותינו ועל השתדלותנו בשוב ארץ-ישראל.

הנזכר יאמר, כי המאמינים בקבוצ גליות ובגזן הפאם אינם
מאמינים בהתולדה, מי מאמין יותר בהתולדה, אנו או הוא? אנו,
אם נאמר, גלות של אפסים שנים, רדיפות, הריגות ושפדות לא
שמו קץ לנו ועוד סיה נהיה או אלה שאומרים כי התפדות לאם
ישאל תהוה רק בפיון רום, ואיה גבורות התולדה? ומדוע סבלנו
כל הרעות האומות האלו? אם כל יעדנו הוא להתבולל בפעמים
ולשפם מקור מולדתנו, מדוע לא פשינו כזאת בטרם הובלנו לטבח?
מדוע חפנו עד הנה?

עם ישראל חולה את חליו זה ימים רבים, נרא ישראל את
חליו וישלח לקרא רופאים רבארות, גם אורחים לא קרואים באו,
רופאיו הרבו תרופותיו, התמצו אדותיו, ומלאו כל הארץ בדבריהם.
ימה הועילו? התייבו? ישראל קרב או במקום?

אחיו אין לנו לחכות פה עד אשר יבואו עלינו אויבינו פתח
לגרשנו מן הארץ, בעצמנו נצלה! מדוע נעשה בנפשנו, שקר? מנוחה
לא נמצא כל הימים גם אם ירבו הכופרים בעוד לאמנו וישירו
לכבוד האלילים: תרבות, ציביליזציה, הומניות ונתר אפילי המאה
הי"ט, גם אז יאמר לישראל: אל תשמח אל גיל פצמים! עלה מן
הארץ, כי לא לךם היא, גרים אתם, גרים אתם פה וכןכרים נחשבתם.
ליסד מקום מושב לאחינו בני ישראל, איננו קשה כל כך
כמו שנראה בהשקפה ראשונה, ראשון לכל דבר חסרים רק אנשים
התפצים בצבודה, אך אנו מקוים כי עמה, בצוק העתים האלה,
ישמחו הרבה, אם תתן להם בהקפה בקרת אדמה לעבודה וליהנות
מפריה, אם רק בשמיצ קול קורא לאחינו העצניים המרודים והמדכאים —
לאחינו האמללים הנחונים בני העדה, אם נקרא לאלה אלפי
האמללים שהשקלת המאה הי"ט שמה אות קין על מצחם, לאמר:
בב לךם שבת בארץ מנדכם, בב לךם לאכל לחם העצבים, לשמע
כל היום חרפת האומרים איה ארץ מולדתכם, בב לךם להיות צפויים
תמיד לחרב לבנה ולמשה! אז המצא ימצאון אנשים לאלפים ולרבות
שימרו לקול הקריאה, ותאחו בפחישת דם בארץ אבותיהם.

אם אף באהבה נצמיק לפתר שאלת ישראל, נוכח מהרה, כי
אין עצה אחרת רק לאסף חלק גדול מבני צמנו האמללים במקום
אחד ולהושיבם על אדמה שיעבדוה וישמרוה, מוכן מאליהו שאלך
אבותינו הוא המקום היותר מכשר לתכלית זו, בארץ אחרת אין
אנו בטוחים, אם לא יבואו אויבינו ויגרשונו משם, באשר פגרים
נחשכנו, בעוד שצא ארץ פנצו יש לנו על כל פנים זכות אבות.
כל העצות האחרות רק עצות שוא הן, השנאה לא תפסה בכל
האמצעים שנשפתש בהם.

המגיד 1881, גל' 24

ד. קנחום סוקולוב

דברים אחרים על המאמר: „אנה פנינו מועדות“, כעין מכתב אלינו לידדנו הסופר הנכבד ר' סוקולוב. מי לא יודה, כי דבריו בנוגע למצב ישראל בעמים בימי קדם ובמינו אלה נכתבו בדמי לב כואב ומצר בצרות עמו, עניו ומרודו תחת השמש בקרב עמים רבים. אבל דבריו על אדות ישוב ארץ ישראל ורציון הקמת לאמנו נוסדו לדאבון רוחנו על החלטת סכמי צמנו הנקראים בשם „רפורמים“.

האנשים ההם כופרים בעידוד הלאומי הישראלי ומחליטים כי תכלית פוזרנו בין העמים היא רק לתקן עולם במלכות שדי ולהורות דעת אחרות הבורא לכל העמים וכו'. לפי דעתם, הלא לא מלאנו תעודתנו, כל זמן אשר עוד המצא ומצאון פה ושם תחת השמים עמים שאינם מאמינים באהדות הבורא. הלא כל איש בעל בינה ישנה יודה כי דעה זו נוסדה על הכל ורעות רוחו אף אם נגזר כי כן הוא. הלא לנו ללכת בלנו לאפריקה והדו, אשר שם עוד נמצאים אלפי רבבות אנשים עובדי אליילים, לתקן בלם במלכות שדי ולהכניסם תחת כנפי השכינה לפי דעתם, אף מה לנו בארצות ארופה, אשר כבר כל העמים שם נתקנו במלכות שדי ומאמינים באהדות הבורא כמונו רק באופן אחר? מה זה נוכח ללמד ולהורות עוד לעמי ארופה הנוצרים אשר אינם יודעים בלעדינו?

דעת הכותב הנכבד היא, כי עוד לא בן עמ ישראל את כל אשר לו בין העמים. ייטיב נא להודיענו, מה לנו עוד לעשות? האם דרוש פוזרנו לקיום עמי ארופה? מה הנה החכמות והמדעים אשר ילמדו ממנו? האם היו אלה החכמים שהמציאו את אמריקה, אניות הקיטור, מסלות הברזל וכו' השלגברך ועוד אלפי ההמצאות הנפקאות, הקיו מבני ישראל? הן אמנם גם לנו לב כמוהם. גם

מבני צמנו מצטיינים בכל דבר חכמה ובינה בלמינו אלה, אבל אינם עוקדים בראש החכמות והמדעים!

הכותב הנכבד אומר, כי עוד יכילים אנחנו להביא תועלת רבה להעמים. כן הוא! אבל איזו תועלת נביא לעצמנו? להיות במקומות רבים מקים ונצנים, שנואים ונרדפים, לעצג ולקלס תחת הביאנו תועלת! הזאת תוכל להקרא תעודת אינה עם?

הכותב הנכבד שאל: „שאלנו להגיד לי: האם בצבור זאת נשאנו צרה ותלאה זה אלפים שנה לנו עתה — לשמחת לב אויבינו, אשר רק אל זאת? שאנו את נפשם?“ על זה נשיב לו בשאלה אחרת: האם בצבור זאת סבלנו אלפים שנה למצן נסבל עוד ונהיה לעצג ולקלס ולבו בין העמים עוד צלחת אלפים שנים או עד סוף כל הדורות כדעת המתקנים? כבר אמרו חכמינו: „מאן דביש לי בהאי קמא לינן? קמא אחריקא“ (מי שרע לו בעיר זו, לך לעיר אחרת). זו היא נטיה טבעית והכרחית לאיש פרטי וכן לעם כלו. רואים אנחנו אלפי רבבות אנשים עוזבים בכל שנה ארצות ארופה והולכים מצבר לים לתור להם מנוחה ולהיטיב מצבם. רואים אנחנו כי כל עם נצם משתדל לטובת אחרותו וקיומו. ורק על עם ישראל המקפזר ומפזר בין העמים זה אלפים שנה גוזרים המתקנים כי כן ישארו לעולמים ופוזרם הוא תעודתם והצלחתם. עידוד נשגב מרוב ונשא ונבה מאד!

הכותב אומר, כי במקום אשר מספר ישראל רב, לא תוכל הארץ שאת אותם, ועל כן אם יתאספו במקסר רב בארץ ישראל איש את רעהו חיים בלע נכו, אמנם כן. על דרך משל ברוסיה רב מספרם, ומצבם התמרי רע מאד; אבל הסבה האמתית אינו רבוי המספר בעצם, רק מפני שכמעט כלם רק אל המסחר ציניהם נשואות. לא כן אם יתאספו מאה אלפים במקום אחד וששים אלפים יעבדו האדמה, אז לא יאכלו איש בשר רעהו, רק יתפרנסו

קבוב. אז לא יתמצא היהודי מחקרנו של חברו רק במרפת אדמתו. אנהנו מאמינים באמונה שלמה, כי בצווינו וסבות מדיניות אחרות נגדינו מצרנו רצון צור: ישראל, וכי רק בצבור זאת סבלנו צרות ותלאות איומות שלא נראו קמותן בקל הגויים תחת השמש זה אלפים שנה. ובקל זאת לא נקחד יתרנו ממנו, רק למצן יהיה בזמן מן הזמנים קץ גם לפורנו ונשוב לקבולנו הראשון כי גלה ממנו. כן דעתנו, כי מחזקים אנהנו בצעמנו לעשות כל אשר ביקלמנו לנשים אכן הסנה לבנין לאמנו, ובקרט בשעת הכשר כזו אשר גם משפלות אדירות יתמכו בדינו, אם רק נעשה ההתקלה בצעמנו. מלבד זאת הלא לא עלה על דעתנו ומעולם לא אמרנו, כי ילכו עמה כל בני ישראל לארץ אבותם. ידענו גם ידענו כי זה מן הנמנעות בעת. אמרנו, וכן נאמר תמיד, כי מחזקים אנהנו ליסוד מושבות להרבה מאחינו בני ישראל בארץ ישראל לעבד אדמתה ולשבש מטובה וכן יהיו הרבה מאד שיחפצו לעשות בן בלגם ונפשם וזאת תהי אכן הסנה לבנין הלאם ברבות הימים.

בסוף דבריו קרא אלינו הכותב הנכבד: "בלי לך מן הדרך העולה כנענה וכו'" — לא כן, ידינו הנזקד! מימי נעורינו עד היום מלאו הרציון והתקנה מיעוד לאמנו ושיבת ציון את כל סדרי לבנו. רגש כבוד לאמנו בימי קדם עוד לא נקבה ברוחנו ורק אז יקבה באשר יקבה גר חינו. כל עוד נשמת שדי תחנינו היה תחנה גם התקנה הוא לבנו. ברגש קדש וברוח ציובה נקרא תמיד: "אם אשפחה ירושלים תשפח מיניו"

המגיד 1881, ג' 28

ה. עם ישראל מה הוא אומר?

"מי נמי ההולכים?" שאלים אלה המלעיבים בנו על פי הרענו בנפשנו לדבר מיעוד הלאמי לישראל, על פי גדבר מזה בסוף המאה הי"ט, סאת הצביבליציה, הקולטורה והדעת. לאלה שנתחקו מעמנו ולא השאירו לבניהם אף זכר קטן מזכרון כבוד לאמנו בימי קדם. לאלה הרציון משוב ארץ ישראל בתלום חזיון לילה הוא להם. אנשים כאלה כל יאבו לראות בנחמת ירושלים ושיבת ציון בקבוץ פניה לחוכה. אם הינו מעוררים את בני עמנו לעצת לאמריקה, לספרד או להרי חשך (כך לא לארץ ישראל), כי אז היו מודים לנו והיו תומכים את השפדלותנו; אכל לדבר מארץ אבותינו — ארץ אשר בכל עץ מצציה ואכן מאכניה קשורים זכרונות קדושים — חרפה היא להם וכלמה תכסה פניהם בהעלותם זכרונה על לוח לבם.

במה נשפנתה הארץ הזאת לרעה מכל הארצות? מדוע ימאסו הרבה מבני עמנו בצפר ציון? מדוע רואים אנהנו רב גדולינו ונשיירינו מוכנים לתמך בידי אלה מאחינו בני ישראל, התפצים לעצת לארצות אחרות מעבר לים ואיים רחוקים, אף לא את אלה התפצים לשוב לציון לחוגן עפרה ולעבד אדמתה?

שונות הנה הסבות להמפלגות השונות. המתקנים מקצה האחרון בתוכנו, יצן כי כל חפצם הוא רק להתערב בקרב העמים באפן שלא יהיו נפרים עוד כי ממקור ישראל יצאו, מתרחקים מן רציון ישוב ארץ ישראל מיראתם פן חליה יאמרו האנטישמיים, כי אינם ראויים לשיון הנכיות ולאכל עמיהם מקערה אחת, אחרי כי יש להם עוד נטיה לארץ אבותם והמשוקה להיות עוד יצם אחר בארץ ישראל. מפני זה תמך בידי אלה המוכנים לעצת על דרך משל לאמריקה, יצו שם לא יפל החשד הנורא חליה עליהם כי

ברצונם להיות לעם אחד. לא כן אם יתמכו את אלה שילכו לארץ ישראל, או יש מקום להחשד שהוא.

אחרים מאמינים כי ארץ אבותינו היא ארץ שוממה ואלה שילכו שם ימאסו להחיות עצמם מיגיע כפם. כנאשר עושים עד היום אחינו האמלקיים החוננים עפר ציון ואשר רק-הם הם למו למופת. הם דנים מן הפרט על הכלל שלא כצדק ומשפט ישר. על כן חושבים למשפט צדק, כי לא נבראה ארץ ישראל רק בצבור הנרפים והאמלקיים לשבת אצל כתר המצרכי ולתנות בבכיה על תרבו בית מקדשנו.

באמת הוא, כי אם יבואו שם אנשי סיל אוהבי מלאכה, יתפכו אדמתה ששוממה לגן עדן ומסת רק לקבות על התרבו והתרו לקקים הריסותיו ולגדר פרוצותיו.

רבים מהמתקנים אומרים, כי אם ילכו אחינו לארץ ישראל, יתפצו חיליה לקנים מצוות המלויות בארץ ולדבר בשפת קדשנו — כה דברו נביאינו — ויחדלו חיליה מלדבר בשפת האנטישמיים, וזאת חרפה היא למו וכלמה, להם בני המאה ה"ט.

קצרי ראות הם לראות כי רק האמונה היא מקצוע עקרי בסיס כל עם ועם ובלעדיה אין כל קשר בסיס החברה. כן נחוי לנו לשמר השפה העברית, אשר קשרה את כל בני צמנו המפזרים בתבל והיא נשמת אמונתנו. היא ציינו ראות כי מצת החלו רבים מבני צמנו למאס בשפת קדשנו והסירוה מבתי כנסיותיהם ומסדוריה תפלתם, מאז נתפרדה העבירה ועם ישראל נפרד מפרצות שונות.

מעבר מזה רואים אנחנו לדאבון רוחנו את רב אחינו הנראים הצדיקים והחסידים מקצה האחרון שקועים עד צנארכם בודעות בלתי אמתיות בנוגע ליעודנו האממי. מתאמצים להשמר לבלי צעות דבר יחסי דבר להנחת אבן הסנה לבנין הלאם. על כן היתה למו התקנה העתידה למצנת אנשים מלמדה. בכל יום יום יתפוללו על שיבת

ציון וצוואקים: "לשנה הנאה בירושלים", בוכים ומיללים על שרפת בית קדשנו, אף אין איש מהם יתעורר חיליה לעשות דבר מה או גם לדבר קטנת הקמת ספת דוד הנופלת.

בכל זאת לא יפול לבנו. בין שתי הכתות הנהן משני הקצוות — שלשתיהן מוטר הרעיון מבנין הלאם בדרך טבעי על-ידי השתדלות מצדנו בעצמנו — עומד עם ישראל, עומדים היהודים שאינם מבצלי המפלגות הנהן, רק היהודים הם ועוד לא שכחו את עווננו וכבודנו בימי קדם, לכן לא נואשו עוד מקל תקנה. אלה האנשים הפשוטים שאינם לא חסידים ולא אורתודוקסים ולא מתקנים, רק יהודים. הן הם התפצים לעצלות ציונה ברנה והם ניחו אבן הסנה לבנין הלאם ישראל. יודעים אנחנו על-פי מכתבים רבים הנבאים אלינו מקרוב ומרחוק, כי דברינו תדרו צמק לקבות רבבות מאחינו; רק קוראים אנחנו עתה לאחינו אלה שתדרו לקול הקראה וכמעט אינם יכולים להבליג עוד ברוחם ואומרים: "קומו ונצלה!" — אחינו היקרים, הבליגו נא ברוחכם. בדעתם, כי לא כן לילה יעשה דבר גדול ונשגב כנה, לא המדרש הוא העקר אלא המצפנה!

המגיד 1881, גל 29.

ו. יש לאמיות לישראל

ב"נויצייט" מובא מאמר ראשי גדול ואשר אות J. חתום תחתיו (הוא הרב התקם ד"ר ילינק) וזה השם קרא למאמרו: „Assimilatio“

התנגדותנו אל האסימילציה, אשר רבים מבני צמנו מטפלים בה במדה גדושה ומביטים עליה כצל תשועת וגאלת ישראל האחרונה על זה קורא הוא הקר ומעיר למוסר אנגינו לצוב דרך רשע זה. ונה לישונו:

מה היא לנו (רצה לומר חכמי אשכנז וההולכים קדימה בהכותב) פונת מלת אסימילציה? מה היא זו מחשבתנו בדברנו

טוב צל האסימילציה של היהודים עם העמים אשר בקרבם אנחנו יושבים? האם נחפוז שיצובו וישליכו חלק מתורתם הקדומה, לבטל המוצדים והמנהגים, לישלם את ה"תעודה" שלהם (מה היא?) ולהנאש מתקנתם? (איזו תקנה?). בדרשונו מאחינו בני ישראל שיתקרבו אל העמים, אין פונתנו ביחוס האמה, התולדה, המנהגים והעמיד, רק ענינים שעומדים מחוץ למנהג האמונה. היהודים, עליהם לדבר בשפת הארץ שבה יושבים, שפתו? לומר האזרחים במלבושיהם, בדרךביניהם, ובתהליכותיהם עם אנשים; שלא ידברו בשפת עלגים (ורגון) ויאחבו את ארץ מולדתם ויצשו לטובתה כל אשר ביקלתם. יכולים הם לקמד גם שפת עברית וידעו ספרותה, אבל גם שפת הארץ וספרותה לא יגניחו, וכו' וכו'. ככה צשו היהודים באנגליה, צרפת, בלגיה, איטליה, ובכל זאת נשארו יהודים וכו'. והמו"לים העברים מה הם הפצים במלחמתם נגד האסימילציה? הם רוצים בהקמת לאומיות עברית, וכו'.

והנה מדבריו נראה, כי אנחנו מתנגדים למין אסימילציה כזו, שישתדלו בעבורה חכמי צמנו באשכנז. והנה אם יראה לנו הכותב הנכבד אף מקום אחד, שבו העירונו את בני צמנו שלא ילמדו שפת המדינה, שלא תאמצו להתנהג עצמם בדרך ארץ בתהליכותיהם עם שכניהם הנוצרים, שלא ילמדו חקמה ופדע האצורים בספרות העמים, שלא יתחרו להועיל לארץ מולדתם בכל פהם; אם ימצא אף מקום אחד ששם אמרנו: כי מצנה היא לדבר בשפת עלגים, לקבל בגדים צואים ולמאס בחקמה וצעת ולשנא את שכינינו וכדומה, אז נקרא אליו: "חטאנו, צוינו ופשענו נגד האסימילציה". אבל האמת היא, כי כתבי העת העברים — אשר זכר הכותב הנכבד — פעלו יותר להשקלת וחנוף צעירי בני צמנו

ברוסיה ובארצות הקדם, מאשר פעלו חכמי אשכנז והמטיפים והמו"לים מבני צמנו בומננו זה על השקלת אחינו באשכנז, יצו הם מציאו הדרך, כבר סלולה מאלה שהלכו לפנייהם: בעוד שאנחנו החלונו בדבר, וקה אפוא כל התורה הזו?

הן אמנם החלונו לדבר בזמן האחרון להתנגד נגד האסימילציה, אבל לא נגד ההתקרבות הישרה והחוצה לנו בני ישראל, רק נגד השתדלות רבים מקרבנו בזמן הזה, אשר — לרגלי המלאות והרדיפות בזמן האחרון — כמעט יצאו מדעתם והם מבינים פסת "אסימילציה" השקחה במקור ממצבתנו, דורשים בתערובות הנשואין ובחילול והריסת כל קדש; באחת: בהתקרבות גמורה וכלושה; רק נגד אסימילציה כזו נלחמים אנחנו ונלחם כל עוד נשמת שדי תחינו — ואימת רב ומטיף באשכנז לא תבצתנו, יצו מלחמת מצנה וחובה היא לכל איש אשר בשם ישראל יבנה

הרב החכם הזה יודע גם הוא, כי לא חטאנו נגד האסימילציה במובנה פאשר יבין אותה הוא בעצמו. מפני זה גם חטא זה הנהו רק כפרוודור בעיניו וצל פן יצא אל הטריקליון, אל הפשע היותר גדול ונורא שחטא אנחנו המו"לים העברים לפי דעתו, והוא: חטא התעוררות רוח הלאומי בקרב צמנו, "ידישע נציאנליטט". צל חטא זה שחטאנו גדול צוננו מנשא. חטאתנו זו היא מסרת כל מאמרו ומרת רוחו, נשמע מה בפיו אודות זה:

"לאומיות ישראל היא — רק חזון לילה ודמיון כוזב, אין לאומיות? ישראל! אנשים המפזרים ומפזרים בארבע יוחות השמים ומדברים בקשונות כל העמים, באין ארץ מיחדת ובאין אחדות מדינית, אכדו במשך הזמן את כל המכשירים להלאומיות. המו"לים העמים שמדברים השכם ודבר מרום לאומי בישראל צעידים לתן את הדין, יצו בנה מניחים

מכשולים על דרך אחיהם בארופה ונותנים חרב בידי האנטישמיים. במקצוע זה לשון נשחית דברינו אל הקכם הנקבד ההוא. ידענו מראש כי מן הנמנע יהיה להעבירה מדעתו — שהיא דעת כל אלה מבני צמנו ההולכים קדימה עד קצה האחרון! בשמיעם הרעיון מרום הלאמי בישראל, נרמעים לאחוריהם בחיל נרטט כאילו בפאם שד מתחת! אבל ידע הקכם הנקבד, כי גם לו ולא לאלה קמוהו יצאים להעבירנו גם אנחנו מדעתנו והתקטנו: כי יש ויש לאמיות בישראל! ואף אם הייתה נשפסת פנגע, על כל אהב עמו באמת להנפירה, להעליתה ולהחיותה, כי היא, רק היא חיינו וארץ מינו בין העמים.

בפנה זו לא נבין לעולם איש שפת רעהו. כרחוק מנח ממערב רחוקות מהשבוחינו בנוגע לעוד עם ישראל ומקנתו. גם אחינו הקים מחליטים כי יש עוד ויש תקנה בישראל. אבל מה הוא זה? יעודו ומה היא תקנתו לפי דעתם? הכותב הנקבד מחליט, כי רעיון הלאמיות בישראל הנהו רעיון רוח, על מעופף, ואנחנו אומרים, כי יותר יצדק השם רעיון רוח על המשג שיהם ביעוד בישראל ומקנתו. הם מאמינים ומחליטים כי יעוד בישראל הוא: ללמד בינה לכל העמים ולהורותם הנרף ולכו בה. תקנתם היא כי כל העמים יקבלו עליהם אמונת בישראל. ואנחנו אומרים: יותר נקל אשר בישראל יהיה גוי אחד פארץ ושבו פנים לגבולם מאשר לקבלו כל עמי הנוצרים אמונת היהודים! העמים הנוצרים לא ילמדו בינה מישראל. אנחנו מאמינים בדברי הנביאים, אשר כל דבריהם מוסכים על שיבת פנים לגבולם. אמנם הנספרות לד' צור בישראל, אבל עלינו על כל פנים להעיר ולהחיות רוח הלאמי בקרב עמנו, אם לא נחפץ כי נהי נבלעים פלנו בין אברי העמים. כי לבסוף רואים אנחנו התפף. לא העמים לומדים בינה ממנו, רק כבים מקרבנו לומדים מהם ושוחחים שם בישראל.

הכותב הנקבד אומר: „כי על ידי התעוררות התנועה הלאמית התגבר האנטיסמיטיזם“. ואנחנו נשאלהו: הלא בעת שהתעוררה התנועה האנטישמית לפני שנים, לא דברו כתבי העת מהתנועה הלאמית מישראל ולא פלטה על לבות אחינו באשכנז! ומי הוליד לנו את התנועה הלאמית אם לא צוררינו בנפש אשר קמו לקלענו חיים? הכותב הנקבד יודע גם יודע, כי שנאת צוררינו יותר גדולה ונמרצה אל אלה מאחינו ההולכים קדימה, הפכחשים ביעודי הנביאים. מאל אלה המאמינים גם ובתקנת בישראל ייעודו.

„המגיד“ 1885, גל' 1.

ז. הדבר הנצלה שהביאו לנו צרותינו.

דבר אחד טוב ומאד נצלה הביאו לנו צרותינו ותלאותינו, אשר גם בו רב טוב צפון לבית בישראל. הדבר הזה הוא ההתעוררות המפליאה והנשגבה בלבות אלפי רבבות בישראל בדבר ישוב ארץ בישראל וההתקנה לארץ הנבי, ארץ אבותינו חמדת רוחנו ומחמדנו מימי קדם. נספסל נא ונרומם את ההתעוררות הזו שלא היתה כמוה מיום גלות בישראל מצר אדמתנו, מי יודע אם לא שלח אותה צור בישראל ביימינו אלה להחיות בה את רוח בישראל ולהניח אכן הפנה בלאמיותנו!

„המגיד“ 1881, גל' 37.

כבים מבני צמנו, אשר הנצרות האזימות האחרונות פקחו עיניהם, הפירו לדעת כי שקר מבטחם שבטחו ב-השפלת המאה התשע עשרה והחילו לדאג לנימים ובואו, להכין צרי מקלט לאחיהם בעת תצלה עליהם חמת המציק. מה דאבה נפש כל איש מישראל שושאר גאמן עצמו ולקיומו ולא הביט על אחריותו באספקלריא של אהבת עצמו לראות כי בעת שלום ישבו אחינו שלום ושקטים ולשחקו ליום אחרון. לכן בבוא עליהם שואה פתאום, לא ידעו אנה יפנו ומלטו את נפשם.

ברומניה החלו אחינו לצעד הצעד הראשון ולעשות דבר מה בפעל לטובת ישוב ארץ ישראל, אשר רק בכם הענינו הנה לפתח את "שאלת היהודים" בפתרון אמת, לאט לאט. בצת שאנחנו כותבים דברינו אלה, החלו העולים הראשונים לנסד משכנם בארץ אבותינו, להגידם אכן הפנה לערי המקלט לאחינו הנרדפים בכל מקום שהם. ההיסודות קולוניות לרבים מהאמללים, מטרה לה [ההסיר] תרפה מישראל, תרפת מחרפיו ומשנאיו בכל דור מצת הדרך בגולה, אשר יאמרו כי כל בני ישראל נרפים הם ועצלים, בעבודת אדמה ימאסו וכל מגמת פניהם רק לפשט עור העמים מצליהם אשר בתוכם הם יושבים על-ידי תרמית ותרבות. בארץ ננו וסוריה אשר שם ישבו אבותינו מעולם וחייו חיי ישראלים, חיי אפרים תמימים, והוציאו להקם מן הארץ ביגיע פניהם, שם, רק שם ולא במקום אחר תחת כל השמים, נצובו צאצאי העולים עמה את להם הסכנה שחיו אבותיהם עליו עד היום באגס ולא כרצון, שם יתחרו באהבה ורגשי קדש בצבובת אדמתם האהובה למו, עבודה כשרה אשר עליה יחיו בהתר ולא באסור, בשמחה וטוב ללב.

העולים הראשונים יהיו למופת לאחיהם היושבים ואוכלים בשכם מעל עצמותם. העולים הראשונים עוזבים ארץ מגורם ברשות ממשלתם, לצמד ולסור למשמעת הדין, שם יד שטקרי לא תגידם ויחזרו להיות לשיחה בפי יתר יושבי הארץ, אשר מרחיבים עציהם פיהם כצל "פרויטים" הנופלים למשא על העם, שם, רק שם, יכול וגם תפץ ישראל לעזוב את דרכו ויבחר באחרת, אשר תביאהו ברכה והצלחה לדור דורים.

אך עוד תוצלת אחרת גדולה ונצלה מאד תצא לנו מהענין הגדול הזה. על ידו נצשה לנו נקדה מאחדת אשר תקשר לבות

* צורר יהודים מפורסם בימים ההם.

בני ישראל — לבות כל אלה אשר לא כגדו בעמם. עיני כל איש הנאמן לעמו וקיומו תהינה מצתה צופות אל הפעלה הנשגבה והיא כאל נקדת האור באישון עינה. תקנה גדולה נשקפת לנו כי אם נצליחו העולים הראשונים — באשר נקנה, אז גם אלה, שעמדו מנגד לרציון הנשגב הזה, ישובו להאיר פניהם אלינו, יצו רבם אינם מאמינים, כי מכשר ישראל לעבודת האדמה. על-ידי הצעד הזה יחס ישראל להרפא ממכאוביו רפואה שלמה, רפואת הנפש ורפואת הגוף, והארץ השוממה הצוברה מבניה תישב ברבות הימים.

ומי ילד לנו את זאת? מי הביא לנו את התקנה הנצמיה הזו בסיי ישראל? אם לא הצרות! הן אמנם סבלו בהן אחינו, חילם היה לבנו, גם דם רבים מהם נשפך פמים, אבל בהביאן לכל האמה (באשר נקנה) את רגש הלאמי, הלא אין לנו הצדקה לזלזל, כי הרבינו בקחיר הצרות! האין זה אצבע אלהים? מי יודע אם בלצדי המקרים האמיים הנצנו לנקדה הנקודה והנשגבה הזו בסיי צמנו הצרות יצרו לנו תקופה חדשה, תקופה נשגבה, רום סיים חדשים יגיע מצתה את אופן האמה.

המגיד 1882, גלי 36

שאלת ישוב ארץ ישראל

א. דאגת הבטחון

הראינו, כי יש אפשרות ויסוד לרציון ישוב ארץ ישראל, למצו הוציא מלבם של קטני אומנה, הכופרים בגנאחיות קיומנו. האומרים כי רק חזון שוא נראה והכל הרציון הזה, אין בו ממש. אמנם מודים אנחנו, כי לא כנקל יצא הרציון לפעלת אדם. והתקנה קשה תהיה, אבל אין לנו לאמר נואש, ואם רק תעזרנו

אחינו בלב תמים ובגושפ תפצה ויחילו להתעסק בישובה של ארץ ישראל באמונה. יסירו לאט לאט את המניעות אשר תהיצבנה לשטנה להרעיון הנשגב הזה. כמו כן נמצא האמצעים המועילים והטובים והנחוצים ליתר הפרטים לטובת התנסדות הקולוניות ומחסינה.

אחדים שאלינו: מי יהיה לסתרה על הקולוניות העבריות האלה? גם מוציא לאור ה"בויציט" שא"י: התמו הדרוים הפראים מארץ ישראל? האם נושיב שמה רבים מאחינו שיהיו למשפה בידי השודדים האלה? אנהנו יכולים להשיב לו בדרך שאלה: מי יהיה לסתרה לאחינו ביום שתתפרץ השנאה בפצל בארץ אשכנז או גם באוסטרליה? התמו צוררים מן הארץ? אם נצמוד שמה על נפשנו, נדע כי על אדמתנו רגלינו עומדות ויש לנו הזכות להגן על ארצנו, אך מה נעשה בארץ אויבים? מה יעשו בני ישראל אשר בארצות רבות גם בארופה המה להפקר?

אך פחד שוא הוא לפחד מהדרוים. מספקים אנהנו, אם נשפך בארץ אבותינו מיום הנסדה דם רב כאשר נשפך כבר על אדמת ארופה בידי צמים פראים אחרים וזלת הדרוים, חלק גדול מארופה רטב מדמי אבותינו. לנהר הריין הושם נוספות מדם ישראל שנשפך שם במים ואבן מקיר תוצק שמה ובכל זאת לא רכשו לנו אף שצל אדמה באשכנז. בךמים יקנו להם הצמים את ארץ מולדתם ונאנחנו בני עם אגלל דמנו נשפך פמים בארופה ואובינו יקראו אחרינו כי לא לנו ארץ מולדתנו. אין לנו לפחד יותר מהדרוים מאשר נפחד מאינה צמים נאורים בארופה. הדרוים למצער פראי אדם המה. שודדים פשוטים, אינם אנטישמיים ואינם שונאים אותנו בגלל ששערות ראשינו שחורות הן, ובגלל שיש נצצר כח לשמות חיי מדות שכר גבת אמת. הדרוים יתמדו רק כסף, ואם נצמד על נפשנו והונח לנו, אימת שודדים פאלה רק על

היחיד ולא על הרבים, ואם יתאספו יחד יוכלו לדבר בשער עם שודדים פאלה. מלבד זה נשתנו גם שמה הזמנים ונה ומן רב שקטים גם הדרוים.

בעלי הרפורמה שיתנגדו להרעיון הזה, הרעיון הנשגב, שבכחו — אם נוציאו לפעולות אדם — לשים קץ לשאלת רכבות מן היהודים גבת אמת: בעלי הרפורמה האלה תפשו פרזה בידם ואומרים: אנו מאמינים בהתולדה, התולדה תוכילנו לפנים ולא לאחור. הדברים מכתשים מעקרבם ואין בהם אף קורטוב של אמת. התאחדות כל עם נצם היא הנקדה היותר נכבדה בקניו. ואם הגיע להפסק היותר יקר בקניו ועומד הוא על מצב גבה מאד, אם יהיה כדברי בעלי הרפורמה, כי כזה, בתפצנו להגים אבן הראשה לאחדות ישראל, נשים פנינו אחורנית, הלא יוציאו כזה משפט, כי כל עם נצם החומר בכל יקלתו לאחדותו הולך לאחור ולא לפנים, אמר מצטה: עם אשכנז נשפך מיום היה רגוי גדול ונצום: עם איטליה אף לאחורנית פניו מועדות מיום שקרט כל הקירות המבדילים בקרב. אף הגיון אשר הוא גם בדבר הזה, שעוד לפני נוסדה הקולוניא ככר פג לבכם ודואגים פן ואולי יתנפלו הדרוים עלינו, מראים היטב עד כמה המה טועים בהגיון ולא ישפטו לפי הליכות התולדה לאמתה. לו אמרו כי עלינו? דאג בתחלה צבור בשחון וקיום הקולוניות טרם נשב שם, כי אז היה הצדק אמת. כי עלינו לבלי היות אצים במצשינו. אף אם אומרים כי על-ידי הדרוים אי אפשר להגים אבן פנה לאחדות ישראל, וכי ביד פראים אחדים פאלה לשלם יד בהליכות התולדה ולצבור באופניה, להאמין בכמו אלה נחויז לב מאמין בכל דבר ונגלף להאמין בכל הקל מלהאמין בדבר כזה. ועוד יאמרו בעלי הרפורמה, כי יהודי התולדה המה! ואיה אמונתם בהתולדה, אם יפחדו כי דרוים אחדים יגרשונו מהמטרה אשר הציגה התולדה לנו? ואיה הן גבורותיה של התולדה?

כי מקם קוראים יקרים, יודעים את ראשית התנסדות מדינת קנטוקי — אחת המדינות החשובות בארצות הברית באמריקה? ציידים אהדים בלי שר ומושל, בלי משצן כסף וצור מרחוק, רק בכלי נשקם הלכו לבקש להם מקום ולתור להם מעון טוב לשבת. הקולוניאלי הראשונה שנתנסדה לפני מאה שנים היתה קנטון מאד ונגד עמדו שוטנים יותר גדולים מהדרונים הפראים, לפנייהם התיצבו פראי הדו הנוצעים, כמה פעמים התנפלו על הקולוניאלי הקטנה וצו שמות בה. כמה פעמים נשבו מיסיונה והפראים צנום בענויים קשים ובכל זאת עוד לא עברו מאה שנים וקנטוקי היא מדינה גדולה חשובה בארצות הברית באמריקה. נאנחנו נפחד מלהושיב קולוניאלי מממש[ת] אלים משפחות מפחד דרונים אהדים? בן אומרים בצלי הרפורמה מצריצי התודעה.

גם בצלות נחמיה ירושלמימה לבנות פרצות העיר, באשר צלחה עזיו רוח אלהים ואלהבת צמו; גם אז קמו שוטנים והתיצבו נגדו. שכני ציון הרעים — האנטישמיים הקדמונים — אקרו לפריע העם מצבותו ובכל זאת לא נמס לבו בקרב ולא פחד מהשונאים ההם. יצן מה? יצן כי אהב הוא את צמו, יצן כי בטח בתולדתו ובקיומו.

גם עתה הרציון של ישוב ארץ ישראל הנה שרש בלב רבים מגני צמנו. מהמכתבים הרבים שבאו אלינו — בקמשך הימים מצת החלונו לדבר אודות הרציון הוא — נאשר בהם יודיעו לנו על-פי הרב אחינו ברומניה את נגעי לבכם וכי מוכנים הנה בכל שעה לצלות לארץ אבותינו ולעבד אדמתה בלב ונפש חפצה, מאותם המכתבים ינחו אלה העומדים מנגד לרציון הנה, כי לא רק העננים העצלים אשר לא יצחו למלאכה, כי אם אנשים הגונים, אשר ככל קצרה נפשמם להיות תמיד העצג לשאננים ולשמע כל הימים חרפת שונאיהם, התנדב רוחם לחונן צפר ציון.

ב. הצעד הראשון

ביום התשיעי לנח זיהי הובאה שאלת, ישוב ארץ ישראל לפני באי כח עם אנגליה בבית המחוקקים. בפעם הראשונה מצת שחלפה גם השאלה הנהיא — הגדולה הנשגבה והינקה לכל איש מישראל אשר לא נבכה עוד בלבו הזיק האחרון מאהבת לאמו וזכרון קורות צמו ותעודתו הנשגבה — ההתבגש בלב רבים וכן שפמים בלבות בני ברית ושאנים בני ברית.

והנה כל העוסקים בהשאלה הגדולה הנהיא [יודעים], כי עוד לא נעשה דבר ממש — דבר בשם ממשלנה אחת או רבות — בענין זה, רק כי הדבר הנהיא העלה על ששון מלכים ושרים, וכי בלבות אהדים מהמושלים ושרי המלוכה מצא הענין מסלות ולא דחוו בשפתי ידים, גם הסכימו לו בתור אנשים פרטים ונדעת יחידים. מבין הדבר, כי עוד לא נתבשל הענין כל צרכו, עד כי תתעורר אחת מהממשלות האדירות להרימהו על דגלה. שאלות כאילו העומדות ברומו של עולם לא בן לילה תפתרנה וכיחוד שאלה הנוגעת לעם ישראל, אשר רבים הם המכשולים והמפריעים על דרך התרתה ביתר שאת ועו מהמכשולים המנחים על דרך התרת שאלה לאמית אחרת — בצלי אחת האמונות השוררות בארופה.

המכשול היותר גדול בדבר זה, הוא (לדאבון לבנו ולב כל איש מישראל אשר לא שכח עוד כבוד צמו כי גלה ממנו) הדבר המעצבי רוח ומדאיב לב, כי אחינו גדולינו, צשירינו ראשי אלפי ישראל, אשר לפני מלכים יתנצבו ודבריהם נשמעים גם במקום גבה, עמדו עד היום מנגד ולא הניעו אצבע בהענין הנשגב הנה.

הקב"ה, כפי ש'שאלה חברים' אשר רב טוב שפלה לבני צמנו לא צשמה דבר ראוי בענין זה ותמיד התבוננה מן העקר הגדול והקדוש לנו.

מי נמי המה מבני צמנו שהתעסקו בזה בכל לבם ונפשם? הלא אף אחרים יראי ד' בעלי תורה ויכירי רוח כהרבנים הגאונים: רצ"ה קלישר, גוטמכר, ר"ג פרידלנדר, אלקלעי ואחרון אחרון קביב הרב יוסף גוטנק, איה השמיעו דבריהם בספרות המלכים? במה יכלו אנשים כמוהם לבא ולתראות פני מלך ומושל? חקמת המסכן במה נחשבה היא? ואם גם רבים מבני ישראל הנראים והצדיקים לא אבו לשמש אף דברי הרבנים קלישר וגוטמכר כחבוריהם על הענין הנשגב מהתחלפת דגאולה על ידינו בעצמנו, ואיך ישמעו אליהם המושלים האדירים?

מההולכים קדימה לרוח השכלה מדמה אין כל תקנה בזה. הרעיון הקדוש לנו וירקבות אלפי ישראל אחרים, בעיניהם הוא רעיון רוח. אין להם חלק בארץ אבותם ומביטים בשאט נפש עלינו — המאמינים ביעוד לאמנו כי ישונו בניו לגבולם.

הצדיקים מקרבנו אמנם מאמינים הם ביעודנו, אף לפי דרכם. הם מחכים לקול השופר הגדול שיקצצם מארבע כנפות הארץ ולעני הרוכב על החמור שיעמד בראשם, אף פי הרעה הגאון קלישר (ואחרים) בספרו "דרישת ציון" כי שונים הם בזה והולכים בזהו לא דרך.

מה ידאב לב כל איש אוהב צמו באמת, בראותו כי האחד שנכנס בצבי הקורה בענין הנשגב הוא — לנו בני ישראל, ואשר באמת הוצע הדבר לפני מלכים ושרים ועשה בזה הצעד הראשון הגדול והנכבד הוא — איש נוצרי מלכה ומבטן, הוא השר לרנס אוליפנט אשר לא ייצף ולא ייגע בזה והקדיש שנים רבות מזמנו

למטרה הקדושה לנו בני ישראל! הו! כלמה תבסה פנינו, ואובינו צודקים באמנם: ראו, היהודים בעצמם אינם עושים דבר ליעודם הלאמי והכמיהם עוד צודקים לנו, וכך אחד מאמונתנו משפלה בדבר:

מי זה יתפלא אפוא על ממשלת אנגליה, אשר באמת לבנה אף טוב לתבציון ההוא, בראותה כי אין איש מגדולי ישראל (ולא מצטיים הם) אשר ידבר לה דבר בענין הנכבד הזה, כק איש נוצרי בודד נכנס בצבי הקורה. מי זה יתפלא, אם הממשלה וכן הממשלות הקהרות עוד נסוגות אחר, מקלי לקחת הדבר בידיהן?

גם הפלסון הזה מדבר דברים אחרים לו הצע הדבר לפניו מאחד מגדולי ישראל, על דרך משל מבית רוטשילד, הירש ומונטיפוריו: מי זה יתקע לידו, אם היהודים בעצמם חפצים לנסד מושב לרבים מאחיהם האמלקים בארץ אבותם?

דבר הכאת השאלה הו! לפני בחירי העם באנגליה נמן שמחה בלבנו, רואים אנחנו כי שנה גם הדבר ההוא, שיזכר אדוקיו בבית הנחוקקים היומר גדול ונכבד פחת השמש.

גם התחלת גאלת ישראל בבית שני היתה לא על ידי איש יהודי והמלך כרש לא היה רב בישראל, גם לא אחד מצעירי יצקב. ידענו כי אם יהיה נעשה הצעד הראשון להושיב בארץ אבותינו משפחות רבות מבני צמנו האמלקים במרוקו, רומניה ועוד, אז גם אחינו הצדיקים וכההולכים קדימה יתעוררו לתמיכת הדבר, יצו הם מפתחים מפני הצעד הראשון, אשר אם יהיה נעשה, אז יאמרו גם הצדיקים והחסידים כי מד' יצא הדבר.

גם ההולכים קדימה יאמרו בלבם: מה זה יזיק לנו בשבתנו בארצות מושבותינו על סירי הבשר, אם רבים מבני צמנו יצדו אדמת ארץ אבותינו וינהנו מפרנה? ישימו גם הם אף לבם, כי הנסיון הורם אשר לשון ימינו להתדמות ב כל דרכיהם, גם ברוחם

ורגש לאמם אל העמים שכניהם, כי אנשים פטריטשקה ושטקרי לא מתו ולא ימותו בקל דור.

„המגיד“ 1881, גל' 8.

ג. גדולי צמנו ופשיריו

מראה מוֹר תתוֹנֶה צינינו, מראה המקמלא חללי לב איש מישראל אשר לא נקבה עוד בקבו הרגש הקדוש מהיעוד הלאמי לישראל. בעצבון ותוגה רואים אנחנו שר נקבד שלא מבני צמנו משתדל בקל לקלמו, זה פמה שנים בדבר ישובה של ארץ ישראל על ידי בני ישראל. אם עושה הוא זאת מפני אמונתו בעידי חזוי עיליון או מנטט אהבה לעם מורט — אחת היא לנו על כל פנים רואים אנחנו, כי הרגש לכבוד עם ישראל והחפץ לראות הרמת קרנו בכבוד, הנה שרש בקבו עמק עמק. רואים אנחנו איש שר וגדול שלא מקרבנו מגיש בקשתו אל נעד גדול ונכבד... לישראל, שיעשה דבר מה לטובת מאות אהדות מבני ישראל העשויקים ורצויים ברומניה, החפצים לשוב לארץ אבותם לצבד אדמקה — אדמת הקדש אשר בקל עץ מצציה ואבן מאבניה אצורים זכרונות קדש מהקטורנת ישראל, מכבודו וגדלו בימי קדם.

בכלל זה רעה חולה ביהוס הרעיון הנשגב משוב ארץ ישראל שהתחולל בקזקה בשנים האחרונות בקלות רבים מבני צמנו, כי רחוק רחוק הוא מלבות גדולינו ופשירינו, היכולים באמת לצמד בפרץ.

הה, פשירינו וגדולינו במינו אלה (ומצטים מאד יוצאים מהקלף), הנה אבדה אמונת יעוד הלאמי ושיבת ישראל לארץ

* אנטטימיים מפורסמים.
** ראה בכבוא עמ' 18.

אבותיו — לא רק מפייהם, אכל נכרתה גם מלפיהם, ולא נשאר כל זכרון לה ברוחם, גם הם פתמקננים הראשים בתוכנו מאמינים, כי היעוד של ישראל איננו דבר אחר רק הפוזר בלאמים! הפוזר שבועד לעצמנו ולצינינו, הוא הוא בעיניהם תכלית יעודנו וגאולתנו העתידה. כל השתדלותם בקרב העמים, רק להראות להעמים והשרים כי אין לישראל תקנה וישועה אחרת בעולם, רק להשאר בארצות גלותם בקבוד וגדלה, וחקילה לו להאמין עוד בעידי הנביאים וחזוי עיליון אשר כל פתבי הקדש מלאים מהם שיבת ציון. מוכן הדבר, כי מפני זה בקל מצשי העדקה לישראל שעושים הגדולים ההם (ורב מאד צשו באמת) מתאמצים רק להפיץ השקלה ודעת לישראל. מי לא יודה, כי טובה השקלה ונחוצה לקל איש מישראל בחייו, אך אויה לנו, בראותנו, כי ההשקלה תועיל רק לתנונו, להמית בקלות געורינו כל רגש מיעודנו הלאמי והקנת ישורון הקדושה, תקנה העתידה כי גבוא ומן אשר יהי קץ לפוזרנו בלאמים, מבלי היות עוד כעם הצוענים בלא ארץ בלא שפה בלא תכונה מיוחדת, רק להתערב בגויים ולנחל קבוד מהם.

הן אמנם הנסיון הורנו, כי אף אם תאמץ היהודי בקל לבו ונפשו למחות מלבו כל זכרון יעוד לאמו ליציני העמים ויתקרה לשרש מקרב כל סמן מיוחד המבדיל בהבדלה מסמלת בינו ובין בעל אמונה אחרת, בקל זאת לא יקנה לו אהבת בני האמונה האחרת, ויהודי ישאר בעיניהם לעולם. גם אז בעת שלא ישא עיליו גם שם יהודי!

אויה לנו! זאת היא הסבה העקרית המפלת פחד על שרי גדולינו ונכבדינו, שלא לעשות דבר בדבר ישוב ארץ ישראל, למען לא יאמרו חלילה בעמים: איך מתפארים הם באהבתם לארצנו שבה

* אנשי הריפורמה.

יושבים, אם ציגם ורָבם לארץ אבותם וצל ידי התנסדות מושבות
לְבָנֵי צַמֵּם בַּפִּלִּסְטִינָה דַעְתָּם לְשׁוֹב שְׁמָה וכו' צל כן מתרחקים
מכריון זה. אחרים מפתדים מלצג וקלס של המשכילים בצמים
בְּדָבָר זה. בין זה נזה וארצנו נשמה ואחינו המצטים היושבים שם
גוצים בְּרָצָב, וציניהם אל ה"התקנה" זה שנות מאות הרבה.

מי לא יודה, כי דָּבָר גְּדוֹל ונשגב מאד פּעֵלָה חֲבַרְת, כֵּל
ישאל חברים. לזכרון נצח ישאר שם בְּרָמְיָה והמצטים עמו, אשר
רוח נשגב פצמם. לנסד התבנה הנשגבה, שלא היתה במוה בגדלתה
והתפשטותה בישאל, לעמד לימין בני ישראל העשוקים והרצוצים
בכל מקומות פוזריהם בעזרת מלכים ושרים, לנסד בתי ספר לאחינו
בני ישראל בארצות הקדם, כל זה לא מלתא זוטרתא היא.

בכל זאת מה ידאב רוח אהב עמו — אשר רגש יעוד
הלמאי לא נכבה כרוח, אם יתבונן כל הטוב האמתי המתמיד
והקנים שהיה יכול להגיע לכלל האמה ולתקנתה העתידה, אם התבונה
הגדולה ההיא היתה נוסדה בראשיתה גם למשרת ישוב ארץ ישראל
הדבר ההוא היה נוגע אל לב האמה והנה מרעיש מיתרי רוחה עד
היסוד, לא יח אלפים חברים היו לתבנה עד היום, אבל ב' מאות
אלפים ועד היום אולי היו כבר עובדים אדמת אבותינו רבבות
אחדות מבני צמנו מכל ארצות פוזרים, ואז היה כבר בא הקץ גם
להתקנה!

אבל משרה אחרת לתבונה הזאת, מפני זה רק מצטים הם
(לפי הערך) באי בריתה. אלה אומרים: הן אמן טוב מאד הדבר,
שהתבונה נלקמת לטובת האמנציפציה של ישראל בארצות פוזריו
ולאחדים מהאמקלים הושיעה ורבים הצילה גם ממות, אבל להתקל
לא הושיעה! מה הועיל כל צמלה לטובת היהודים ברומניה, בקרוקו
ועוד? אלה אומרים, כי מתרחבת שפת צרפת בין ידני בני צמנו
בארצות הקדם לא יושע והודא בכלל וכו', צל כן לא ירבו חבריה

לרכבות באשר לה יאתה. חסר האמצעי הנשגב שיש בלחו לתפס
את כל בני ישראל בלכם צמק צמק.

באמת גם ראשי התבנה הנקבדה והגדולה היא רגש היעוד
הלמאי — במוקבנו ואמונתנו אנחנו ואלפי רבבות ישראל אחרים
אתנו — רחוק רחוק הוא מלכם ורוחם גם הם. במקום שיתסר
הרגש וההתפעלות לרציון נשגב כראוי, לא יצליח לעולם.

בית ספר שנסדה לצבדות האדמה ביפו, רחוק הוא כרחוק
צפון מים מהרציון הבלתי והנשגב של יעודנו הלמאי, צל כן לא
נראית פעלתו ואיננה מרגשת כמצט מאמה. חלילה לנו להאשים
את התבונה הנקבדה מאד גם בצינינו (ואשר לא נחבר מתמוך
אותה כפי יקלתנו, כי סוף סוף ברכה בה לישאל) צל כי לא
תתעסק בישובה של ארץ ישראל, אהרי כי לא לקף נוצרה ונוסדה
ושומרת היא הפרוגרמה שלה. אף רוחנו העיקתנו לדבר בכלל בנוגע
ליעודנו הלמאי ואת אשר תשים האמת בפנינו נשמר לדבר מבלי
כל משוא פנים. צל כן אמרנו כי מראה מצטיב רוח ונפש הוא
לראות איש שלא מאמונתנו מתפעל ומתעורר מהרגש של ישוב
ארץ ישראל ואחינו שרינו וגדולינו צא יאמרו לו.

אף בנה תתנחם נפשנו, בראותנו צל כל פנים את הרציון
הנשגב הזה החל להכות לרש בלבבות רבים בקרבנו ובין העמים.
עתה לא נחשב עוד לתרפה ובוז, לדבר צל כל פנים גם מישוב
ארץ ישראל ומקננת אדמה שם לאלה מקרבנו, העפצים לעבדה
ולשמה.

„המגיד“ 1880, גל' 46—47.

ד. תבנה לישוב ארץ ישראל

צמה נחויץ לנסד ולכונן תבנה חדשה לישוב ארץ ישראל לבר,
בתבנה כל ישראל חברים? האמנציפציה והקמת בתי ספר. או
תברו חבריה בתבנה לאלפים ורבבות והמלכים והשרים בראותם

על זה נשיב: כפי שידענו ברור מהשתדלות התנ"ך בדבר ישוב ארץ ישראל, לא עלה על דעתם להפך את כל אחינו היושבים בארץ ישראל מכר — לעובדי אדמה, יודעים הם כי זה מן הנמנע. יודעים הם כי כל האנשים שעובו ארצותיהם ללכת לארץ ישראל, לא הלכו שם חליטה על מנת להחיות עצמם שם מיגיע פסם מצבדת שדה וכרם וכו' ככל מחשבות ההל"ך מארץ לארץ בחוץ לארץ או מארץ לארץ, רק כי חפצם הוא להגור מעולם הנה, להיות פרושים רק מצבדת ד', וצ"ל כן בחרו במקום הקדוש לנו. מפני זה מן הנמנע לנו להפך כרגע את כל מחשבותיהם ולהשקיע רוחם ונפשם מצבדת האדמה המיונה להם ולאבותיהם. אם האנשים ההם מאנה ידם לעשות כל מלאכה בחוץ לארץ, איך נדרש מהם לעשות זאת בארץ הקדושה?

ננסה נא אפוא לומר אל אחד הפרושים בחוץ לארץ — היושב בבית המדרש על התורה והמצבדה ולחמו נתן מאחרים —: "הבה הגה נתן בדרך מחנה טובה, פרנסה בקבור, אשר אם רק תחפץ לצבד ולצמל ולא ללכת בשלל כל היום, תוכל להחיות גפשה בנח ובקבורה" הישמע לנו? על אחת כמה וכמה הפרושים בארץ ישראל, אשר עוד גבה להם הרבה יותר בדרך ד' ובפרשות מפרושי חוץ לארץ.

מלבד זה אחינו היושבים בארץ ישראל, רבים זכרם הם חולדים או חצי חולדים, רפויי כח, ריקי בשר, ולא יצליחו לכל מלאכה המצטע בעליה, אף כי עבודת האדמה הדרושת מתינות רבה וזרירות מרבה. בן ברור הוא כי האנשים שהרגלו להחיות בני ביתם ממתנות אחרים לא יצליחו עוד (וזאת מצטים יוצאים מהקל"ל) לצבדה בנצח בפנים.

זאת יודעים המשתדלים ואולי גם מסבה זו משתדלים לטעם ראשונה הנשקלה בלבות ילדי בני עמנו יושבי ארץ הקדושה, אף

כי ישראל מתעורר בעצמו לארץ אבותיו, אז יעשו גם הם להיות לעזרתנו.

חברות קטנות או אנשים יחידים לא יוכלו לעולם לעשות מאומה בדבר הגדול הזה, באשר הורה הנסיון. מה הנה קץ חברת ישוב ארץ ישראל בפרנקפורט? וכדומה? מה פועלו היחידים בדבריהם וחבריהם הוצבי להבות אש בענן הנשגב הנה כהרבים קלישר, אלקלצי, גוטמכר ודומיהם? רק חבורה גדולה אשר העומדים בראשה לפני מקלים יוכלו להתנצב ורוח נשגב בפצמם באמת ותמים ברגש קדש, ברגש יעדנו הלאמי, אשר לא שקחו ירושלים וכבוד הלאם בימי קדם, רק חבורה כזו תהי לא נדה — בצורת מלכי חסד בימינו אלה — ייסד ולכונן מקום מושב גדול מצבדת האדמה לבני עמנו בארץ אבותינו וזה יהיה הצעד הראשון לתקנתנו העתידה בכלל ולתשוצת בני עמנו החוננים צפר ציון בפרט.

בתי הספר וכדומה טובים גם הם מאד ונחוצים, אך לא נעשה בנפשנו שקר להאמין כי רק מהם תבוא התשוצה החמריית להאמץ? שם. אולי במשך הזמן יושיעו ליחידים אך לא להכלל. עבודת האדמה היא רק היא מקור כל ישע לבני עמנו בארץ הקדושה ונוסף לזה גם בתי הספר ומצוי צדקה אחרים, אז יש תקנה להטבה פרטית וכוללת לכל האמה.

זה המקום להשיב דברים אחרים על מכתב אחד שהגיע לידינו בימים האלה מאחד מגאוני גדולי רבנינו ברוסיה, המדבר בהם לבו והתלהבות גפשו על ישוב ארץ ישראל. פנראה חשב הרב שהוא — ועמו הרבה מחובבי ציון — כי כל אלה המדברים ומשתדלים לישוב ארץ ישראל, פונתם היא ייסד מושבות לצבדות האדמה רק לבני עמנו היושבים שם מכר.

גם כנה לא יצליחו. וליא זו הדרך לבדה המובילה אל המשטרה. יצו כי האבות לא יתבצו בשום אופן לתת למנהל בניהם על-פי דעת אחרים הרחוקה מדעתם בדרך התורה והמצוה.

ממוצא הדברים האמתיים ההם על התבונה שתוסד (כי בן נקנה) לכוונן מושבות לעבודת האדמה רבני ישראל. לכוונן קולוניות מאנשים יושבי חוץ לארץ שיבואו שם — על דעת קהל המנסדים — רק לעבוד האדמה וכל הנוגע לה. וליא על דעת פרישות מעולם הנה.

מיוון הדבר, כי אז יהיו הבאים אנשים בריאים ומקשרים לעבודה, קידצם את אשר לסניהם, כי עובד אדמתו ישבע לחם, וליא יהיו מלחם החלקה הקלוקל, רק יתנו מיגיע כפם.

הן אומנם ברור הוא, כי גם לאפן כנה המצא התנגדות גדולה מצד הפרושים יושבי ארץ הקדושה, יצו כי נוגעים בדבר ויחישו לנפשם, שן טליקה יחסר לחמם הנבנה והקלוקל, באשר יורם חלק גדול מנדבות צעירי חוץ לארץ לכוונן ולסעד את העובדים בהקולוניות. אך אין לשים לב לנה; כי באמת פטר הפרושים בהקל יסודו. טליקה יהי לנדיבי העם לחדל מהחזיק בידי עניי תלמידי החקמים החוננים אצרה, המקדישים סייחם לעבודת ד' ומסתפקים במוצט וליא נחששו מהחלקה שישא במשפט. הם ישיגו צור וסעד במקום.

תהלה לאל לא אלקמן ישראל, ובאשר נמצא צעיר גדול בחוץ לארץ מבני צמנו הוא השר ברון הירש להתנדב אלה אלקים (מיליון) פרנק לבתי ספר, בן המצא ומצאון אנשים, שזרימו מהונם גם לתמך בידי עובדי אדמה, אם ינסדו מושבות באפן ראוי לתקן ומקרה.

ה. שפת הדבור

אם יצלים תחפץ הנשגב לכוונן שם [בארץ ישראל] קולוניות גדולות לעבודת האדמה רבני צמנו, מוכן הדבר מאליהם לכל אהב ישראל באמת, כי השפה המדברת ביניהם ובבתי ספריהם נחוצה היא להיות רק שפת עברית, שפת קדשנו, שפת אמתנו וסני רוחנו.

המגיד - 1880, גלי 27.

ו. על הרבנים לעשות

הכותב הנכבד* חרץ משפטו בדבר הגדול והנשגב הנה במשפט אחד, אשר ראש דברו אמת וצדק, אכל לא בן אחריתו לדאבון רוחנו. הוא אומר, על הרבנים לעשות את הדבר הזה, והנה יצונו. והנה מי לא יודה כי בן הוא, כי על הרבנים לעשות את זאת, ורב מאד היו יכולים לעשות, אם אף היו חפצים לעשות בקל לבבם ונפשם. אף באמר הכותב: והנה יצונו וליא יעשונו ברואה. הרבנים לא יעשו וליא יעשונו

מי אלה הם הרבנים אשר עליהם יסבו דברי הכותב? הלא לא כל הרבנים שוים בנעלותיהם בענין הגדול הזה, באשר שונות מחשבות בני צמנו כנה בארצות פוזריהם.

הרבנים הנאורים והמתקנים ההולכים בעקבות אבות המתקנים, הלא משפדלים למחות גם זכרון תקנתנו הצחיכה ויעודנו הלאמי מסדורי תפלותינו ומרוח ויבבות בני נעורינו. הם מחליטים, כי תכלית יעודנו הוא הפזור בצמנו, להורות דעת ד' את כל צמי תכלית וכו', ומקבוצ גליות ושיבת ציון לא תפצו לדעת ולמשנצים נחשבו בעיניהם אלה המאמינים בפנה הקדושה והנשגבה הזו. לבם

* אליעזר בן-יהודה באותו גליון.

של אלו איננו נוקטם מאומה. אם ישארו בני ישראל לעולם כעם הוציגים בלי תקנה, בלי יעוד, בלי אהבה בארצות גלותם! בפי החסידים? הלא כבר יש לכל אחד קבוצת גלילות סביבו של מאמיניו. מקום מושבו הוא לו ארץ הנבני וביתו בית הבחירה ומשית הוא כעצמו וכבודו לא יתן למשים אחר לקבץ נדתי ישראל.

לא נשארו לנו רק שתי פתות רבנים אשר באמת רוחם נאמנה להרציון הגדול שהוא ומאמינים בו בכל שלומי אמוני ישראל והם הרבנים הנקראים בשם „אורתודוקסים“ (מחזיקים בנושנות) המואסים בכל חדש שאסור להם וכן אלה יודעי חקמה ומצטרים בצטרת „דוקטור“, הנודעים בשם „נאולוגים“.

הראשונים (מצטים מאד יוצאים מהקלף הרבנים ר' צ"ה קלישר, ר' אהיה גוטמבר, ר' יהודה אלקלעי, ר' יוסף שוונק, ר' נתן פרידלנד ועוד) מאמינים בכל קסם בגאולה העתידה, אף לא בדרך טבעי, בהשתדלותנו בעצמנו ובחציון ושבת מלכי הסוד בלינו, רק בדרך פלא על ידי תקיעת שופר גדול ומקדש של אש וכו'. הם לא עשו ולא נעשו מאומה נגד אמונתם זאת. גם קול הגאון קלישר היה קולו הקורא במדבר וחבוריו בנה לא עשו פני. נעו הרבנים חבריו עמדו מנגד, רק האחד או השני הסכימו על ספרו. הרבנים הנראים המלמדים גם בחקמות חיצוניות, גם הם לא נעשו מאומה. גם להם מורן הרציון הגדול הוא, ואם לא מטעם הראשונים, אבל חקמתם עמדה להם שלא לתת יד לענין הזה.

ועתה מי יקום בצד יצלב? מרבנינו אין תקנה לנו. אם רק תהיה ההתקלה נפשית על ידי גדולי צשינו, או תעוררו בני עצמנו מעצמם אל הרציון הנשגב שהוא, אשר ירעיד וירעיש כל מיתרי רוחם ונפשם והוא ימשך אדירים בכולו. אז, רק אז, ימצאו גם רבים מהרבנים, שיתעוררו ברגשי קדש לרציון ההוא.

ההתקלה, רק ההתקלה הראויה, קשה לנו כנה בקריעת גם סוף.

המגיד 1881 גל' 13, בשולי מאמרו של א. בריהרות.

ז. וְתִהְיֶי לְיִשְׂרָאֵל תְּקֵנָה

התקנה הנקבדה והעקרית בסיי ישראל, היא תקנת יעודו, תקנת הלאים זה שמונה עשרה מאות שנה הלכנו בגולה ולא חסרנו אף רגע אחד התקנה הנשגבה היא מלוח לבנו וכל איש מישראל אמר בפקר בפקר כי אף אם שיתממה יום תשועת ישראל — יתנה-לו. אף ימים רבים הייתה התקנה הנשגבה היתה רק רציון רוח, רק רציון קדום. שונאינו לעגו לנו וישקו על עם שומר היות קאלה. בוו לגוי מאמין בתקנה כזאת עד העת הזאת, העת הנוכחית. עתה נשמע מרבים מנכמי האמות, המצדיקים תקנתנו זאת, ונקימותה באמרי פיהם ורבים מהם גם במעשה ובכפצץ פנים.

אז לפני שנים הרבה כאשר החלונו לזכר על אדות תקנת עצמנו ויעודנו, היינו קול קורא במדבר ולא שמענו רק הד דברנו. כההולכים קדימה והמתחמקים מצמנו, פן הנראים והסודים לזכר אמונתנו, בלם הסירו לבכם מהתקנה הנשגבה היתה.

אף עתה נהיתה חדשה בארץ: שאלת היהודים באש פנו עלתה במדה נפרזה מאד. כל היהודים התנצרו מתרבותם וקול לא נעים נשמע באזניהם לאמר: יהודים אתם וארץ כנען היא ארץ מכורכתם! התולדה לא טמנה יד בחיקה ותפעל בכם גדול לעורר ישנים ולקרקץ נרדמים. והישנים הקיצו לחיים וזכר עצמם תקע עוד הפעם מושבו בלבם. עתה זוכרים, כי לא בהם הדבר תלוי לשפם עצמם, כי שונאיהם יזכירו את זאת.

מכתב-הצעת "ידישע פּרסע" הנה הראשון שהתעורר לקול דברינו והסל להתעסק ב'ישובה של ארץ מכותננו. עמה שמחנו לראות כי גם ה"אינרצ'יט" במיינץ** התעורר לדבר בענין זה, וגם הוא לא נביט עוד על הדבר שהוא כעל הנה ודמיון פאשר הקפינו לעשות אחינו באשכנז עד הנה.

אם נראה, כי התאחדו בענין ההוא לדבר אחד, וכלם אומרים ש'ה אחד, כי איננו שגוען והנה לדבר אדות? עיד צמנו, וכי יש לנו הזכות לשמר זכר ארץ מכותננו. אם כזאת נראה, נקרא בשמחת לב: רב לנו רב. את אשר פללנו לראות ראינו!

אם נראה את כל אלה, אותות ימים טובים מאשר היו עד הנה, נקרא בשמחת לבנו: נתהי לדל תקנה! תקנה נשקפת לנו ו'לא אבדנו נצחנו!

השאלה היא, רק שאלה קצת ו'לא יותר. עוד לא נצאה מדבור למעשה ועוד חסר הרבה עד כי נראה פרי בה. אבל די לנו אם נראה כי בני צמנו מתעסקים בדבר, וסוף יום קבוע גלילות לבוא. אם נתבונן על ארצות אשכנז ואיטליה, איך התאבקו ימים רבים עד כי נתאחדו להיות עם נכמה גייעות נגעו המה בדבר. אם נתבונן, עד כמה הנה קשה לעמי רומניה, ון, טרביה, מונטונגרה לעצאת מפתח על הסבלות והגלות של תרביה והם הלא היו על אדמתם, ושמרו שפתם ומנהגי אבותיהם ובעבורם קחמו ממלכות גדולות וצצומות, ובכל זאת כמה ימים עברו וחרותם קתה רק רעיון, רק שאלה, רק דברים בעלמא. אף המה לא אבדו תקנתם ו'לא אמרו נואש, המה עשו כל מה שבכלתם עד כי באו למחוז חפצם. גם ע'ינו מטלת החובה לבלי להנאש מתקנתנו, גם לבלי

* הופיע בברלין בעריכתו של צבי הירש הילדסהיימר.
** הופיע בעריכתו של מאיר ליהמי.

שוב אחר מקול המלעיגים ומלעיבים בנו כי סוף סוף ישועתנו קתרה תצמח והמה יבואו.

המגיד 1881, גלי 10.

ח. תּבּרַת בּי ל'ו

סדי נדבר בתכרת בי'ו עצור במלין לא נוכל מהעיר עוד הפעם על בצלי המבורה ההיא הראויים לתמיכה באמת ותמים, יצן תקנה גדולה מהם לענין הגדול ותקור לכל אהבי שצר ציון. כל איש מקרח להודות כי יותר נקל לעצירים באלה שהם כלם פנויים מבלי על אשה וקנים — להגיע למטרותם, מאל אנשים מטפלים בנשים וילדים.

ב'יחוד רואים אנחנו בתכרת בי'ו מראה קר מאד אשר לפי דעתנו לא נראה כזאת ב'ישראל מעולם. האנשים ההם כלם הנמו בצלי בינה נוצת, אשר השלימו חקי למדינהם בקמי ספר הגבוהים בארצות מזרחם, ובכל זאת עובו כל תקוותיהם הקשוקות לפניהם באהבתם לארץ הקדש והלכו שם והנם עובדים ביניהם בעצמם וכבודם כשכירי יום את אדמת אבותינו, כאלו היו אכרים מצדה ומבטן, ומתגברים על כל המניעות והמקשולים ורום גבורה ואמץ רוח נפלא מפצמם להגיע למטרותם שהציבו להם להיות הקלוץ למנהג הנצירים ש'בואו אחריהם! מראה כזה מתייב רוח כל איש יהודי אהב ארץ הקדש וספץ ב'ישראל! על כן ראויים הנצירים ההם לתמיכה!

המגיד 1883, גלי 10.

אָרַץ יִשְׂרָאֵל א...?

ו פ ק ר ד

בָּאָה לְפָנֵינוּ הַדְּבָרָה, אֲשֶׁר עַל פִּיהָ קָרָא הַמֶּלֶךְ אֱלֹהִים מִסְפָּרד
אֶרֶץ הָאֵינְקוֹוִיזִיזְיָה לְכָל הַיְהוּדִים הַנִּרְדָּפִים וְהַנְּחָצִים לְצוּב אֶרְצוֹת
מוֹלְדָתָם, שֶׁבָּאוּ לְחַסוֹת תַּחַת צֶל מְמִשְׁלֵתוֹ וַיִּמְצְאוּ מְנוּחַ. הַרְבֵּי ד"ר
לְיִנֵּק בְּוִינָה דְרַשׁ בְּבֵית הַנְּנֻסָת וְהַצִּיצ לַיְהוּדִים לְכַוֵּן מוֹשְׁבוֹת
לְאַחֵיהֶם בְּסִפְרָד.

קָרָאנוּ אֶת הַהוֹדָעָה הַהִיא וְשָׂמַח לִבֵּנוּ כִּי אָמְנָם נִרְאָה אֲצַפַּע
אֲלֵיהֶם בְּזוֹה. בְּגִלְגָּל וּבְגִלְגָּל לְבָב גִּרְשׁוֹ הַסְּפָרְדִים אֶת הַיְהוּדִים, אֶת
חֵילָם קִוּוּ וְאֶת קַנְיָנָם לְקַחוּ לָהֶם. אֲבָל עָמָה? אַחֲרֵי נִשְׁפָּטָה וְשִׁחָה
לְעִסְפָר קוֹרְאָת אֶת הַיְהוּדִים כִּי יָשׁוּבוּ אֲלֵיהָ לְהַרִים קִרְנָה. אֲבָל אֵין
אוֹר בְּלֵא צַי.

אֶרֶץ סְפָרְד שְׁנֻצְלָה בְּהַיְהוּדִים הַחֲכָמִים הַשָּׂרִים הַמְלָמְדִים
וְהַמְצַיְנִים בְּכָל דְּבַר חֲכָמָה וּבִינָה, דוֹרְשָׁת עָמָה מִן הַיְהוּדִים הָאֲמִלְלִים
הַמִּרְדָּפִים בְּזַמְנָנו לְבֵא שְׁעָרֶיהָ. אוֹלָם הַדְּבָר הַהוּא יִתֵּן לָנוּ לְחֵשֶׁב
הַרְבֵּה וּלְהִרְאֹת כִּי אֵף צִצָה נִבְעָרָה הִיא כִּי בָּאוּ הַיְהוּדִים לְסִפְרָד.
אֵין לְהַסְפָּרְדִים שׁוֹם מִשָּׂג נְכוֹן מִהַיְהוּדִים. הַיְהוּדִים הַמְצַיְנִים
בְּחֲכָמָה אוּ בְּמִסְתָּר נוֹדְעִים לָהֶם בַּק צַל-פִּי הַשְּׂמוּעָה וְנִאֲמִינוּ כִּי כָל
הַיְהוּדִים הֵם חֲכָמִים וְסוֹחְרִים גְּדוֹלִים. מִשְׁעַם זֶה קוֹרְאִים אוֹתָם
אֲלֵיהֶם, אֲבָל אִם בָּאוּ שָׂמָה עַל דְּרֵף מִשָּׁל אַחֲנִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַצְּנִיִים הַפּוֹלְגִים וְהַרוֹסִים שְׂאֵף אִם לֵב טוֹב לָהֶם, הֲלֵא לֹא נוֹכַח
פֶּתַח לְעִצְמָנוּ כִּי יֵשׁ לָהֶם אֵינָה חֲסוֹרוֹת: אֵי-כִשְׁרוֹן לְעִבּוּדָה וְאֵי-
חֶסֶף לְמַלְמֵל מְלָאכָה — אֲשֶׁר בְּמִשְׁחַף הַיָּמִים צַל-יְדֵי עַל הַגְּלוּת וְהַשְּׁעִבוֹד
רְבוּ בְּיִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה כִּי בָּאוּ יְהוּדִים כְּאַלֶּה לְסִפְרָד וּבְנֵי הָעָם הַזֶּה

יִרְאוּ כִּי שָׂגוּ בְּרוּאָה וְכִי אֵינָם מְכַשְׂרִים לְהַרִים קִרְנֵי אֶרְצָם, בְּמַהֲרָה
יִתְנַחְמוּ מִפְּעֻשֵׁיהֶם וְאָמְרוּ: פֹּה זֶה הָיָה לָנוּ כִּי לְקַחְנוּ אֶת הַיְהוּדִים
לְמִשְׁאָ צְלִינוּ?

אָנוּ לֹא נוֹכַח לְהַאֲמִין, כִּי מִמְשַׁלֵּת סְפָרְד לְשֵׁם שְׂמִים מִתְכַּנְנֶת.
לְהִיטִיב לַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִרְעָה לָהֶם בְּיָמֵים שְׁעָבְרוּ. אִם צְשִׁתָּה
מִמְשַׁלֵּת סְפָרְד הַדְּבָר הַהוּא, הוּא בַק יַעֲזֵן כִּי טוֹב עֲצָמָה דוֹרְשָׁת. לְכֵן
צְלִינוּ לְרַשׁ וְלְתַקַּר אִם נְכוֹן הַדְּבָר לְבְנֵי צַמְנוּ הָאֲמִלְלִים.

שְׂאֵלָה אַחַת נִשְׂאֵל אֶת הַדָּרַר לְיִנֵּק וְכָל אֲלֵה שָׂרְאוּ אֶת הַמְצַיָּה
וְנִפְלִי צְלִיָּה: פֹּה יַעֲשׂוּ הַיְהוּדִים הַבָּאִים לְסִפְרָד? בְּמָה יִסּוּ וּבְכִשָּׁם?
אֶת שְׂפַת הָאֶרֶץ אֵינָם יוֹדְעִים, תְּכוֹנַת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ מוֹנֶרָה לָהֶם
וְגַם תּוֹצְאוֹת הָאֶרֶץ וְאֲפָנֵי מִתְנַחֵם כְּמוֹ זֶר נִחְשָׁבוּ לָהֶם. וְאִם בַּס
נֹאמַר, כִּי בְשָׂנִים אַחֲדוֹת יִלְמְדוּ שְׂפַת הַמְדִינָה וְאֶרְחוֹת הַמִּסְתָּר —
מָה הוֹעִילָיו בְּזוֹה לְעִצְמָם? הַאִם יִנְוְעוּ לְכֵן מֵאֶרֶץ לְאֶרֶץ וְכָל מוֹצְאֵיהֶם
בְּהַרְגוֹם?

אָנוּ בְּנֵי הַמְּאָה הַי"ט, אֲשֶׁר בְּכָר יֵשׁ כַּח בְּיַדְנוּ לְדָאג לְאַחֲרִית
יִשְׂרָאֵל, הַחוּבָה צְלִינוּ לְתוֹר לְסַלֵּק מִבְּנֵי צַמְנוּ מִקוֹם מְנוּחָה בְּאַחַד
הַמְּקוֹמוֹת שְׂיוֹכַל לְהַסִּיר שֵׁם בְּגֵדֵי גוֹלָה מִצְלִינוּ וְלָנוּם צַד קֵץ הַיָּמִים.
הַאִם אֶרֶץ סְפָרְד הִיא הַמְּקוֹם הַמְּכַשֵּׁר לָזוֹ?

אָנוּ רוֹאִים נְעֻה חוֹלָה בְּעַמְנוּ וְהוּא פּוֹרְחַם. הֲלֵא יוֹדָה בְּל
אִישׁ, כִּי יִשְׂרָאֵל, אוֹתָהּ צְדָקוֹת וְעוֹשָׁה חֶסֶד בְּכָל צַח, אֵף בְּכָל זֹאת
בְּמָה יְהוּדִים נִמְצְאִים בְּשִׁפְטֵי הַמְּדַרְנָה? בְּמָה יִסְבְּלוּ עֵנִי וּמְחֹסוֹר,
דַּלּוֹת רוֹחֲנִית וְנִשְׁמִית? מִפְּנֵי שְׂמִלְמִיץ אֵין מִשְׁבִּיעַ אֶת הָאָרֶץ. אֲמַת
הִיא, כִּי בְנֵי צַמְנוּ מְצַיְנִים בְּמִשְׁחַשֵּׁי הַצְּדָקָה, וְכִמְעַט נִשְׁמַע מִהַשְּׁעִרוֹרִית
בְּנִגַב רוֹסִיָּה, נִמְתְּרוּ לְאַסְף כֶּסֶף לְאַלְפִים וְלְרִבְבוֹת בְּכָל תְּפּוּצוֹת
יִשְׂרָאֵל. וּבְצַח שְׂנֹאסְף כֶּסֶף לְמַכְבִּיר צְבוּר הַיְהוּדִים הַשְּׂדוּדִים בְּנִגַב
רוֹסִיָּה, צְלִינוּ לְאַסְף נְדָבוֹת בְּצְבוּר הַיְהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים עַל אַרְבַּת
צִיּוֹן, שְׂגַם הַמָּה גְּלוּעִים מְרַצֵּב. בְּצְבוּר הַיְהוּדִים בְּתַרְכִּיזָה תְּאַסְף חֲבֵרַת

כל ישראל חברים" להקים להם פתי ספר הנחוצים מאד להשפיקם. כמו כן יאסף גם בעבור היהודים בבגדד, פרס וכו' ואין מספר לרב הנסוף הנשלח מדי שנה בשנה מארופה לכל קצווי ארץ ואיים רחוקים. בקל ציר ועיר תלויות רפות לצדקות שונות מארץ הקדושה ובאשפנו יאסף הרבה בעבור צנני ארץ ישראל, החוקת בית היתומים, החוקת פתי הספר וכו'. מלבד מה שתאסף חכמת כל ישראל חברים" בקרינו לטובת היהודים בארצות הקדם, חכמת כל ישראל חברים קוינה, חכמת Anglo Jewish Association בלונדון וכמה חברות אחרות באמריקה. וכל אלה לא יספיקו לצור אל הדלים. ועמה יתוספו עליהם עוד היהודים בקספר ובמה גובל להספיק להם לרצבים האלה?

אי לזאת עלינו החובה לאחד את ישראל למקום אחד, לכנסם ולא לפזרם. אם נושיב מספר מה מהיהודים העוברים ארצות הסלזים — בארץ אבותינו, ונתן להם גחלת שדה לצבודה, יבואו אחריהם לאט לאט מספר רב ועצום מאחינו להתישב שמה.

מקצת ההיא לא נדאג רק בעבור היהודים היושבים שמה, כי אלה שישבנו צרות או מחסור בארצות המזרח, יתישבו בארץ כנען על אדמתם ולא יאכלו להם חסד. הנסוף הרב הנשלח [עמה] שמה מדי שנה בשנה יספה בקרוב, אבל אם נקנה להם אדמה לעבדה, יאכלו פרותיהם מדי שנה שנה, ונתקן קנימת להם ולבניהם לדור ודור ולא יהיו עלינו למשא לארץ גמים.

נוסף לזאת עלינו לשום אל לב, כי האמונה ביעורנו לא נבכתה לגמרי מזכרון צמנו. היהודים הנזרים ברוסיה, פולין, גליציה, רומניה וכל אלה אשר באסיה ואפריקה נאמינו עוד (מלבד פרטים יוצאים מהקלל) בשיבת ציון וירושללים. ארץ ישראל נחשבת עוד לקדושה בעיניהם וכל אמונתנו ותפלותינו מיסדות על האמונה ההיא. בכל חג ורג, וכמו כן בכל יום ויום יזכר כל איש מישראל

את מסמדיו שהיו לו בימי קדם. מוכן מאליו שאם תתיצב חכמה נכבדה וגדולה בראש התנועה ההיא (הלאומית) שחוקה קצת בישראל ומקרא לכל אלה מאחינו הנתונים בענה בארצות פווריהם, כי יצלו לארץ אבותינו, לצבד אדמתה ולסחר בה, מלבד שבשמחה יצלו שמה (מה שאין כן לקספר) עוד יחזיקו בדבר להחזקת האמונה והנחת אבן פנה לבנין הלאם וינדבו כסף רב.

אם נאמר לאחינו: "יצלו לקספר" או יהיו רק מצטים שישצו בזאת, מפני שידאגו לאחריהם. ולתת כסף לזה לא יהיה אף אחת, כי אחינו יחזיקו את הרציון ההוא לדבר פרטי. אבל אם ישמעו הנריאה לאמר: "יצלו והאחיו בארץ אבותיהם" יחדרו הדברים עמק עמק בלב אלפי רבבות לבני צמנו.

נגש הלאומי לא נמחה בקרב ישראל וגם אלה שיתבנישו בו נבישוהו עוד בקדם. אם רק נשמע קול קורא לתכלית ישוב ארץ ישראל, תחי רוח בני צמנו האמללים ונאמינו ביעודם ומכל אספי ארץ יתהרו לקול הקורא להם.

המגיד" 1881, גל' 26.

|| א ר ר י ק ה ||

א. חכמת כל ישראל חברים" וישוב ארץ ישראל

בחוכמת התדשית שהוציאה עמה חכמת כל ישראל חברים להודיע מפעלותיה בפנים האחרונים מדבר מהטבת מצב אחינו בני ישראל השדודים בגנגב רוסיה, איץ ובמה להושיע למו. החכמה אומרת כי שלשה דברים הם הראויים לשום לב להם, והם: א) לצור להאמללים להתישב בקספר; ב) להביאם לארץ ישראל; ג) לשלחם מצבר לים, לאמריקה, והנה אומרת [החכמה] כי מספרד

אין להשלב קצת מטעמים הנודעים. ארץ ישראל גם כן איננה דרושה אל החפץ. מפני כי צניות שוררת שם, וגם היהודים הנמצאים שם קצת אינם יכולים להחיות עצמם ואיך נושבי שם רבים מישראל. ואף שילכו שם אינם יודעים צבדות האדמה — ונחוץ לעבודה כזו למוד וזמן, והיודעים צבדות האדמה היא יוכלו להחיות נפשם ממנה גם בארצות פוורם, וכו', לזאת אפוא לא נשאר לעת עתה רק הדרך השלישי והוא: אמריקה הצעירה ומרבה באקלוסין, ויפי דעת החברה ראוי לשים לב על זה — לצור להאמללים שיוכלו לבוא לאמריקה. ויש תקנה, כי גם אחינו בני ישראל העשירים שם יבואו לעזרת אחיהם האמללים שיבואו אליהם מארופה.

זו היא תמצית דעת חברת, הבררים כי ישראל בפרים. לזאת השיבה החברה גם לאף מבני צמנו ברומניה שבקשו עזרתה למטרם להתישב בארץ ישראל ולחיות מצבדות האדמה, ועוד הוסיפה לאמר, כי גם לזמנים יבואו לא חובלי להבטיח לעשות דבר לטובת ישוב ארץ ישראל, מטעמים הנוכחים לעיל.

והנה קוראינו הנכבדים יודעים, כי מראשית לזאת, באשר החלינו לדבר מענין הגדול אשר לפנינו, ליסד מושבות לעבודת האדמה ולמקסר ומלאכה לאחינו בני ישראל בארץ אבותינו אמרנו בברור כי אמנם מה טוב ויפה הנה הדבר אם חברת, כי ישראל הבררים היתה תפצה לעמד בראשו, כי יש ויש ביקלמה לעשות הרבה בענין זה, אבל הגדנו מראש, כי אין לנו תקנה ממנה, יצן נוסדה למטרה אחרת, וכן לא מחשבותינו מחשבותיה ביוספי האהבה לארץ הצבי ותקוננו בעידנו הלאמי.

צינה וקרה רק על הנה, נעמידות לא תחוש לבני ישראל. מטרתה היא גם כן מטרה גדולה ונשגבה: לעמד לימין העשוקים ונרדפים מאחינו בני ישראל בארצות פוורם, בהשפדליות אצל מלכים ושרים וכן ליסד ולכונן בתי ספר לבני צמנו בארצות הקדם, להפיץ

בחוכם אור הדעת והתרבות. בנה אמנם הרבה טוב פצלה ועוד תפצל לקל? ישראל ותשאר לבקרה בקרב ישראל לדור דורים.

אבל להתרומם למצלה מזה, לענין נשגב ומאד נצלה — הנוגע ליום לאמנו ותקוננו הצתידה — אין ביקלמה. והנה איך שיהיה, על כל פנים צלה גם ברוחה הרציון משוב ארץ ישראל, להתבונן בו ולחשובו בתוך יתר ההצעות, מבלי להביט עליו בעל שישת בטלנים ואם לא מצא עוד הרציון הגדול והנשגב שהוא מקלות בקבכה, אויזי תפקחנה ציניה אחר כך לראות מישרים גם בדבר הנה, ובפרט כי טעמה ונמוקה חלש מאד מבלי יסוד מוסד. האם היתה ארץ אבותינו צשיכה בעת שב עזרא לתוכה בראש הרבה אלפים מגולי פרס? האם פחד גם הוא שלא יוכלו בני העם להחיות נפשם בארץ אבותיהם? הוא חשב אחרת, דעתו היתה להחיות את הלאם ויבנים אבן הפנה לבנין העם מחדש וביצורת צור ישראל העלים תפצו בידו וישראל צלה מצלה בארץ רשתו בעשר, קבוד וגדלה במשך שנות מאות הרבה. מדוע הצליתם? עקב רוח אחרת היתה אתו, רוח מלא ורגש נשגב ונצלה בכבוד ישראל ותעודתו. לא צלה על לבו להשב, כי תעודת ישראל היא להשאר בין העמים — שהיו אז עובדי אלילים — ולהורות להם דעת ותבונה ואחדות הבורא.

החברה אומרת, כי גם אלה שנמצאים קצת בארץ ישראל לא יוכלו להחיות עצמם. אמנם כן! אבל האם כל אלה שהלכו עד היום לארץ ישראל, הלכו שם על מנת להחיות עצמם מצבודה ומלאכה? או הלכו בתנאי קדם למעשה שלא לעשות מאומה, רק לחיות בקבדות אחיהם אשר מחוץ לארץ? הבאו שמה עובדי אדמה או תפצו לעבד אדמתה? אם היו מתחילים עד היום הרבה מאחינו בני ישראל לעבד אדמתה ולא צלמה בידם, אז היתה העדקה להחברה לחץ משפט בנה אבל לשפט מהפרט הקטן, מהצנינים

והם? שים והזננים שבאים שמה למצא קבר בארמה הקדושה ולא
לצבדה ולשקמה בתייהם, לשפט מהם על אנשים בריאים התפצים
בצבדה וביגיע בפנים: שם הם לא יסיו עצמם, הנמצא משפט
משקל כנה!

אנחנו וכל אלה החושבים פמונו בענין הזה, האם נחפון
ליסד מושבות בארץ ישראל לבטלנים? כל אלה מבני עמנו התפצים
בצנת ללכת לארץ אבותינו (ורבים הם מאד) יודעים, למה ילכו.
רבים מהם — הם עובדי אדמה מנעוריהם וגם צורות בספיהם
בידם אם מצט אם הרבה, כלם תפצים לצבד, לצמל ולתחיות עצמם
מיגיע בפם. אמןם בן, הארץ שוממה כרגע, ומדוע? כי אין ידים
לצבדה, נצן צובה היא מבניה. הארץ טובה היא ופורה גם עמה,
פצדות כל הנוסעים והיושבים בה. אם תהינה ידים תרוצות לצבדה
ולמלאכה, אז תהנה כגון ד' באשר היתה בימי קדם ויושביה יהיו בה
בכבוד יותר מאשר יהיה מצמם בבוואם לאמריקה.

בצני התבדה — רק אמריקה ארץ הנושעה ומקור התבדה
להאמלקים. מה יעשו שם אלה האמלקים, אם יצלים להתבדה לשלם
שם איזו מאות משפחות? הנלכו לצבד אדמת אמריקה? לא! מה
יעשו? אנחנו אשר זה יותר מעשרים שנים יושבים על הגבול
יודעים היטב מההולכים לאמריקה ומגורלם שם, באמת הוא, כי
אנני אהד מאלה יצלים שם לרפש לו הון. הנותרים רובצים תחת
משא עבולתם, צבובת הרוקלים מבקר עד צרב, גועעו: סובבו פרים
וכפרים ושקם על שקמם לתחיות נפשם ששא לגוע ברעב. מאלה
האחדים מהם ששולחים לפצמים כסף מצט לבני משפחתם שבאשרו
בארץ מולדתם — יודעים אנחנו, אבל מהמאות והאלפים האובדים
שם, המנגעים עצמם כל ימי חייהם רק על הלקח לבדו — מהם
לא נודע ברבים. כמה מהם תפצים לשוב לארצם, אף אין להם
להוצאות הדרך.

התבדה בדעתה לשלם האמלקים לאמריקה, ומדוע לא תחפון
להביאם לצרפת? הלא גם צרפת ארץ ברוכה ונעשירה היא מאד?
ברור הוא בפשט, כי אלה מההולכים לאמריקה, אם היו יכולים או
תפצים לצבד בארץ מולדתם צבדות פאלו באשר מכרחים הם לעשות
באמריקה על-פירוב, אז היו יכולים לפרנס עצמם בכבוד יותר מאשר
באמריקה והיו נשארים יהודים, בעוד אשר שם רב העצירים נבלעים
בין העמים.

לא כן אם תאספו — על דרך משל — אלפים אהדים מבני
עמנו, אנשים בריאים, בארץ אבותינו במקום אחד לצבד אדמתה —
אז יהנו מפרניה, או לסחר בה — אז יראו בככה, ויבנו התרבות
והנשמות וברכת ד' תחול במעשי ידיהם וישארו יהודים ויתרומם
רוחם ורחב לבבם בשקם על אדמת קדשם — ארץ חמדתנו.

הבה אחינו הנקרים! אל יפול לבנו והיו עינינו וליבותינו
נשואים ונטויים רק לארץ הצבי. הכעיון מישוב ארץ? ישראל נתעורר
עמה בתוקה ותפש צמק צמק בצבבות רבבות אלפי ישראל, סס
ושלום לא בתבדת כל ישראל חברים לבדה תלונה כל תקנתנו.
נתעורר נא מקדם בעצמנו, גדול המעשה יותר מן העושה, עוד
ימצאו בתוכנו אנשים נבגדים להתעסק בדבר זה ולאסוף נדבות
וליסד חבורות, עוד המצא ימצאון בקרב גדולינו וצעירינו אשר
סוף סוף יקחו הדבר בידם וגם כסף לא יחסר לדבר גדול ונשגב
כזה, כי אם תהי התחלה בדבר ותנסד תבדה לפטרנתנו וברשיון
הממשלות יוכלו רבים מבני ישראל בארצות פוורם ללכת
לארץ אבותינו לצבד אדמתה, אז יהיו גם המיליונים כסף
הדרושים לזה.

עלינו רק להבליג ברוחנו ולתכות ולקוות ולא לדחק את
השעה. ענין גדול כזה לא נעשה בזמן קצר, לא בן נכח ימים או
חצי שנה. כבר הרוחנו מאד, והתחלה נעשמה כזה, כי התעורר

הרציון בקפול בין רבבות אלפי ישראל ומדבר הנה יקצא חן וחסד גם קציני המלכים והשרים.

נד' האהב שצרי ציון מקל משכנות אמריקה גזור את הבוחרים קציון קבנות תרבותיה וקהלים הריסותיה.

המגיד - 1881, גל' 33.

ב. שאלת היהודים למשה שרנצל

בעיר למברג (אליזיה) יצא לאור בימים האלה חבור מאת משה שרנצל בדבר 'שאלת היהודים'. קצת הפיחו משכילי אשכנז האנטישמיים אש השנאה בארצנו ומשם נתפשטה לארצות ארופה. נדבר הרבה בשאלה הזאת, והיתה לשיחה בפי הקריות. משעם זה לא נמצאו תמיד תשובות באלי החבורים המדברים מאותו ענין.

תכן המחברת הוא לעורר לב בני ישראל לכוון מקום מושב באמריקה. אלה הדברים שקבר דברנו והשמענו מעמק לקבנו פצמים אין מספר, כי רק אז יונח לנו, אם יהיה לנו מקום קטן לשבת ושאליו תהיה לנו זכות ולא תגידנו יד הרשעות ממנו, אלה הדברים ישמיע עתה גם שרנצל בראש ספרו.

ויצו כי סיפא למאמרו הוא: לכו לאמריקה! לכן קצא חן קציני סנטו, מו'***, נויציט, יצו כי 'רציון צפון בדברים האלה' (דברי סנטו). אך אותנו - ששפי דעתנו עלינו לכוון מושב לאתנו בני ישראל בארץ אבותינו - לא יחונן המו' ההוא.

סנטו באשימנו כי נתערבנו לנו עניני לאם בעניני אמונה

* תורגם בחלקו הגדול לעברית בצירוף מבוא על ידי דב וינרב במוסף ל'דבר' תרצ"ו גל' 2, 3. ונעלמה מוירוב שם פרשת הויכוח מסביב לקונטרסי שרנצל.

** ראה עמ' 78 בהערה

ועל ידי זה נביא אסון על אחינו (ו?). מודים אנו על חטא שחטאנו, כי אמרנו, כי בלעדי אמונה לא נתקיים בעולם ולא תתקיים שום אמה ולשון, אך פי נביא בנה סכנה על אחינו, פה קצרה בניתנו להבין דברי סנטו. אם נאמר, כי תחת לקחת לאמריקה ולהיות בטובה בים הגדול, טוב לרבים מאחינו לקחת לארץ אבותינו ברשות ופזרת הממשלות, איך נביא בנה סכנה על אחינו?

המגיד - 1881, גל' 33

ג. קיה ל' פ'

לפי הנראה מדברי ידינו הנכבד, ישנה גם הוא בקבונתנו ודברינו בדבר ישוב ארץ ישראל, כאשר טועים גם רבים אחרים וחושדים אותנו במה שאין בנו. כאשר החליטו לדבר בזה לפנינו בענין הנכבד אשר לפנינו, לא נולדה עוד ההצעה החדשה מהתקנות קולוניה גדולה מישראל עומדת ברשות עצמה באמריקה. ההצעה הזו החדשה מקרוב באה על ידי ה' משה שרנצל מלבוב במחברת קיחת. אנחנו אמנם נחזיק בקל לפנינו בהרציון מישוב ארץ ישראל ונקא.

מעולם לא אמרנו ולא צעה על לבנו גם לחשב כי המתנגד לישוב ארץ ישראל מסבת המכשולים הרבים והעצומים המתקיים על הדרך, הנהו כופר בעקר היעוד. אחרת כי זאת ידענו גם אנחנו ונצמם של המכשולים לא נכחד ממנו. אבל דברנו ונדבר לתת רק עם אלה מאחינו המשכילים, המחליטים, כי תכלית יעוד ישראל הוא רק הפזור בין העמים, ללמד תועים בינה ודעת. רק המתנגדים לישוב ארץ ישראל נתקמת הלאם ברשות עצמו מטעם יעוד הפזורה.

* הוא המשורר יהודה ליב לוין שצירד בוכתה של אמריקה. דברים אלה נדפסו בשולי מאמרו.

רק הם נחשבים בצינינו לכופרים ביעוד ישראל האמתי ומלקמה
תהי לנו נגדם כל צת נשמת שדי תמינו.

אמה תאשים אותנו, ידיד נכבד! כי נכנסנו בדבר בהתלהבות
יתרה ובאהבה ציוקה לארץ העזי ותיכא לזלי תנוה בגמולתנו.
שגית מאד, ידיד נכבד! אמנם ראה ראינו בציני עמנו, אשר תציו
אכלה אש הפסירה ותציו אכלה אש תיאוש הנורא ושמונו אל לבנו
לפחת בלב יתר הפסירה — בלב אלה שושארנו נאמנים לאמונתם
וליעוד עמם — אש אהבה ותמקנה לאחרית ישראל. אנחנו נאמין
באמונה שלמה והאמונה ההיא לא תמוש מקרב לבנו, כי רק על
ידי זה ינשע עם ישראל וינפא ממכאוביו, אם ישוב רוח אהדות
לפחת רוח טיים בעצמיו הניבשות ויקבץ נדחיו העשוקים והרצוצים
לפחת אותם על אדמתם ושם ישבו שאננים איש פחת גסנו
ומסת תאנתו.

גם אמה, ידיד נכבד, עם כל התנגדותך ופחדך מהרציון של
ארץ ישראל, כמו פיה הודעת, כי אין עצה אחרת לפתח — שאלת
היהודים, רק אם יתאספו רבים מאחינו למקום אחד להיות ברשות
עצמם, אך אמה אומר כי יתרון ארץ אמריקה בכל, ובמהו
נקל להאמין בכל האותות והנפלאות מבשרי הגאילה, מלהאמין
כי באמריקה תנח אבן הפנה לקאם ישראל, כי אנשים אשר הזכרון
מתפארת הנימים שעברו והאהבה לארץ אבותיהם תבצר בלבם — והמה
רבות ישראל — המה לא יצלו לאמריקה ואם יצלו לא יצליחו.
ולו יהי בדברך, כי עזה יצלו, האם ילכו לצבד אדמה שמהו
האם ילכו להם להיערים במקום מיוחד לברות צציהם ולהקין קולוניות
להם? האם מקשרים המה לנהו? הלא ילכו להערים הגדולות ניו-
יורק וכו' לחר ולחזר על הפתחים ואחינו שבאמריקה — על
הראשונים המה מצטערים ונאנקנו גבוא להוסיף עליהם!
לא אמרנו מעולם, כי כל האומר כי יש תקנה לישראל גם

מבצעדי ארץ אבותינו הנהו בוגד בעמלו, ולו ראינו כי יש אפשרות
כי יתשבו אחינו באמריקה וישיגו חפש מדיני — לצמד ברשות
עצמם באחרית הנימים, כי אולי הודינו לה, אבל קשאנו לעצמנו
לא נראה בכל הרציון להגלות אחינו לאמריקה — רק העסקת
— שאלת היהודים — מקום למקום, מארופה לאמריקה, ולדחות את
הקץ הנימים אין מספר.

גם כזה לא תצדק לפי דעתנו, כי תפסד אשר עם ישראל
שדחו נקפאה על ידי על השעבוד והגלות, אינם מקשרים לשבת
יחד בארץ אבותיהם, כי כזה יאבדו מה שרכשו להם אבותינו
בהשקלת ארופה.

לא כן היא דעתנו, דחנו נקפאה (אם נקפאה) רק על ידי
על הגלות, ואם נשוב ויבקש נדחינו, אז יתפתחו גם פוחינינו
ורוחנו, ונזכר לנו, הלא לא דכשנו, כי קצת ודוקא ברגע
ניסד ממלכה לנו, הלא כראשונה אנו דורשים רק פתח תקנה לרבות
אחינו הגזעים ברעב, אשר רק מארץ אבותינו נשקפת תקנה להם.
אם כי נצמו לנו דבריה וקבלנו בנפש חפצה — כי לא נחפץ
לומר קבלי רק דעתנו — בכל זאת לא מצאנו בדבריה יסוד לסתור
כזה דעתנו. הפוך כה, ידיד נכבד, ואולי תודה, כי אמתנו העדק.
אנחנו מצדנו לא אמרנו נאש וקשונת אליהינו נקנה לראות בשיבת
ציון וירושלים ובקמת עמנו, הרצוצים המדקאים והאמלקלים המצפים
לישועה.

המגיד, 1881, גל' 39

המעורר

א. "המגיד" ו"המליץ"

בין ההצעות השונות שמציצ מו"ר [עורך] המליץ להשבת מצב אחינו בני ישראל ברוסקה לזמנים: באזא יאמר גם כן כי נחוץ לכונן מקום מושב בארץ ישראל ארץ נחלת אבותינו לכל האמלקים מאחינו בני ישראל ברוסקה שנשארו עתה בצירים וחסר כל לרגלי השערויות האחרונות. המו"ר הנכבד הנזכר אומר בענין זה לאמר: "הרעיון הזה לא חדש הוא עמנו וכבר דברנו בו ב"המליץ" פעמים אין מספר (?). וזה מקרוב (?) הסלו לדבר בו גם במקתבי העתים לעברים ובשפות לועזיות וכו'."

והנה כל קוראי "המגיד" יודעים, כי עוד לפני עשרים שנים טרם יצא "המליץ" ראשונה לאויר העולם החלוני לדבר אדות הענין הגדול שהוא במאמרנו "בשובה ונסת תושעון" ועד היום לא טולנו, אנוהו ואתדים מסופרינו הנכבדים, לדבר משובה של ארץ ישראל. אנוהו לא נאינו ב"המליץ" מדבר, פעמים אין מספר כזה, כי נחוץ ליסד מושב לאחינו בני ישראל ברוסקה — בארץ טקדושה, רק השפדל ליסד קולוניות להם ברוסקה עצמה, בנודע לכל קוראי "המליץ". ואנוהו כמעט בכל גליון ב"המגיד" בשנה זו דברנו מזה ואמרנו, כי נחוץ לכונן מושב בארץ הקדש לאחינו בני ישראל האמלקים בכל מקומות פזוריהם. ואם לא הופרנו ביחוד את רוסיה הנה רק מפני טעם אחרי.

* מטעמי הצנזורה.

יהיה איד שיהיה. מאד ישמח לבנו לראות, כי גם בצל "המליץ" הטה לבו אל הרעיון הנשגב ההוא, מי יתן וינעשו כן כל מו"ר מקתבי העת לבני צמנו בכל ארצות פזוריהם, אז יש תקנה, כי תבוא תשועה לרקבות מבני צמנו הנתונים בצרה, ותהי לדל תקנה.

"המגיד" 1881, גל' 29.

ב. שאלת הסיים או דכרי תורה ומדע

א

כבים מקוראי "המגיד" התאוננו על כי המעטנו בזמן האחרון להביא בו דכרי תורה ומדע, אבל העת לנו כרגע להתעסק בענינים כאלה, בעוד אשר רבבות אלפי ישראל נתונים בצרה ושאלת היהודים היה נהנתה עתה לרב מספר עם ישראל לשאלת הסיים במלוא מובן המלה? הלא היינו חוטאים למטרותנו, למטרות כל מקתב עמי לישראל, אם לא היינו מתאמצים גם אנוהו לשום עקר מפסנו והשפדלותנו על הענין הגדול ההוא, על השאלה הגדולה היתה אשר בתוצאות פתרון תלוי גורל רבבות אלפי ישראל? התאמצנו לפי פחנו להוכיח, כי לא זה הוא יעודנו להיות מפזרים ומפזרים בין העמים ולתת גנונו למפינו מבלי צעות דבר להצלתנו ולקיומנו.

השפדלנו להוכיח, כי באה העת לבני ישראל שיתורו מקום לאמלקיהם, מקום מנוחה בארץ אבותיהם. למרות כל המתלוצצים בנו לרגלי דעתנו והשפדלותנו זו לא נחדל ממנה גם לזמנים הבאים. לא נרף כל עוד נשמת שדי תסינו להעיר את בני צמנו על יעודם ותקנתם. גם לזמנים הבאים מלחמה תהי לנו, מלחמת מצנה וחובה באלה המהרסים בקרב בני צמנו, הכופרים ביעודנו הלאמי ותקנתנו האחרונה. אנשים כאלה ירבו הרע לישראל יותר

מכל האנטישמיים וצורכי ישראל מבצלי האמינות האחרות. לא עת היא עתה לנשות דברכי הקרטינו ומחריבינו אלה אשר מקרבנו יצאו. האנטישמיים שאינם בני ברית מתחרים לברות אכל מפי עם ישראל ולהשחית את גופו והאנטישמיים מקרבנו כל חפצם להשחית את רום ישראל ותקנות, את קניני הרוחניים.

בדברנו אשר סללנו לנו גלגל גם הלאה מבלי נטות ימין ושמאל. מטרתנו היא נשגבה ונצלה וראויה היא לחם בעדה בכל אמצח הרוח. תהלה לא, אין אנחנו בודדים עוד בדעתנו בענין הנשגב אשר לפנינו. רבים וכן שלמים עומדים לימינו. מור פני המלחמה התוקה נגד כופרי האמיות ישראל ונוכל לצמד ולהתקרב למטרתנו.

המגיד - 1881, ג' 50.

ב

רבים מקוראי המגיד מודיעים אלינו, כי אין רוחם נוחה מזה אשר מרבים אנחנו לדבר מן ישוב ארץ ישראל בכל גליון. עד כי כמעט אפס מקום כראוי לעניינים אחרים האהובים למו, על דרך משל לדבר הרבה מן הפוליטיקה בכלל, להודיע את שיחת מלכי ארץ עם יועציהם על מצרים, על הכי החשך וכו', להודיע חדשות אחרות ולהביא דברי תורה וחקמה.

והנה מהשקפתם הפנימית הנצדק אדם. אבל מה נעשה אנחנו, אם מן רבות ממשנו מוצאים אנחנו מחיבים עצמנו להקדיש את החלק היותר גדול ממכתבנו העתי אל השאלה הגדולה והנשגבה הזו, אשר לפי דעתנו תלויה בה העצמת העם בכלל לעמים יבואו? אם אלפי רבבות בני צמנו נחונים בצרה וסויהם תלואים להם מנגד בכל עת ובכל שעה, איך ינעם לנו להתרבות דברים על אדות עניינים אשר יתענגו עליהם האנשים רק בעת שתיים בשלנה ובכל רחב?

בעת אשר נביא ב"המגיד" עניינים כאלה שאינם נוגעים לשאלת הסיים של ישראל המתברגשת בעת בסופה וסערה, אז לבנו נוקפנו פן נחטא בזה לכשרת מור (עורך) האהוב את עמו באהבה בלי מצרים!

מדוע לא יהיו גם מור מכתבי-עמים עברים בכל המור? בכל העמים, אשר בעת ששאלה גדולה מתעוררת בקרב אינה עם אשר בה תלויות תוצאות קיומו וכדומה, אז כדברים רק ממנה, ונושאים ונותנים רק עליה; ואנחנו אשר בעת צרה כזו לישראל, שלא היתה כמוה זה הרבה מאות בשנים, נדבר מעניינים הנצמיים לחלק קטן מהקוראים ונשעשע נפשם בדמיוני והשערות הפוליטיקה אשר בהכל יסודם ונספר להם, מצשיות פחות ממלחמות בדויות ומרציחות וכדומה?

אכן רום הוא באנוש ואנחנו אין בכתנו לקלא את הרוח הנה המקצוע אוהנו בחוקה ויצבר עלינו מה. ידענו, כי בדברינו לא נוכל להושיע את כל ישראל ולא נמצאו להם אוננים לשובות חפצנו, בכל זאת אין אנו בני חורין להשתמש מזה. בכל זאת וגם לא כל דברינו שא רום ותהלה לא פה ושם עושים רשם בכל דבר היוצא מן העב.

קוראינו הנכבדים יכולים להאמין לנו, כי לא למען ענג ונחת רום לעצמנו יצאנו המצרכה בדבר ישוב ארץ ישראל. רבים קמים עלינו לחרף את שמנו ולחלל את כבודנו בעבור השתדלותנו זו. גם שכן אין לנו מעמלנו הגדול בענין זה, ונתפך הוא, חותמים רבים, גם מן החכמים והנבונים, חללו לקחת את המגיד וכתבו לנו, כי עתה שהתמפרנו רק לשאלת ישוב ארץ ישראל, ואינם מוצאים עוד ב"המגיד" דברי חקירות ותורות באשר אהבו, אין להם עוד חפץ בו. פן נוכל להקטיט, כי אם היינו חפצים לכתב בעד ישוב אמריקה בדברים נקראים, באשר עושים אנחנו לטובת

ישוב ארץ ישראל, אז היינו באים על שקרנו ביד רחבה ונדיקה אצל הנוכל למכר בכורתנו בעד נניד ערשים? אנחנו אמנם חפצים ומכרחים לשים עין גם על שקרנו, כי ממנו אנו חיים, אבל גם מטרה יש לנו בפעולתנו ומטרה לא נטה אף צעד וכל רוחות שבעולם לא יזיוו אותנו ממנה.

אנחנו לא נהרס מ'העיר את לבות בני צמנו על הרעיון הגדול ש' ישוב ארץ ישראל, לא נסוג אחר גם אם תליה יעובונו הכל ונשארו בודדים בדעתנו. גם אם תתקרה ותחלש התנועה הנשגבה הזו בעת אשר שביב תקנה גייה לאחינו המתונים בעת בצרה — להטבת מצבם, ידענו טבע האיש הפרטי וגוי כלו. בעת צרה ואסון יתלהב לך רעיון תקנה והצלה, ובסור הספה יבשר המסבב. גם אם יהיה כדבר הזה, אנחנו על משמרתנו נעמד ונקרא בלי הרף: "שובו בת עמי לארץ הצביון" בן נקרא כל זמן שנשמת שדי תחינו, יען ידענו כי לא יהיה לנום ישראל בארצות פוזריו, ואף אם תבא עוד הפעם תקופת שלום ושלנה, אבל תהי רק כגנה הנרקת בתשכת לילה, רגע זאיר ואחר יעלם והחשך יכסה שמי בת עמי בקראשונה. כליבד זה ידענו כי לא אלקן ישראל, ואם גם רבים יסגו אחרו, עוד ימצאו רבים שיעמדו לימינו, רבים וכן שלמים, אשר אהבת עמם ואהבתם לארץ אבותינו ואמונתם בתקנתנו יעודנו בוצרת בקרבם באש תמיד לא תכבה.

המגיד" 1882, גל' 10.

ג. הן דברינו העירו?

א

רבים יתמהו על אחינו באוסטרליה-אונגריה, על פי עד היום לא נראתה בקרבם כל התעוררות ממשית אל הרעיון מישוב ארץ ישראל. בן מעוררים אותנו רבים ממדיעינו וסופרינו לדבר גם על

לבות אחינו ההם? העיר בקרבם האהבה לארץ מקדושה וישובה. והנה אנחנו באשר החלונו לדבר מהענין הנשגב הזה זה שנים רבות ועתה בזמן הזה, לא דברנו דברינו שיוצאים מקרב לבנו אל אחינו ברוסיה ורומניה לכו. אבל אל בני ישראל בקל מקום אשר דברי "המגיד" מגיעים. בקל זאת לא פעלו דברינו עד היום על רוח אחינו באוסטרליה-אונגריה, רק ברוסיה ורומניה הכו שרש והעלו לעשות פרי. אל באמינו הקוראים הנכבדים, כי סבת המראה המיור הזה הוא: יען כי גדלה אהבת בני צמנו שם לארץ הצביון ונחקה אמונתם בתקנת ישראל ויעודו מאהבת אחינו אשר בגליציה ואמונתם בענין הנשגב והקדוש שהוא שוים הם בני צמנו אלה הנוצרים. הסבה האמתית היא: יען כי בעוונותינו הרבים החלו צרות רבות ואימות בזמן האחרון על אחינו ברוסיה ורומניה, על בן החלו לשאת צינם אל הרי ישראל בתקנתם, כי משם תצמח תשועתם.

אנחנו איננו עושים בנפשנו שקר להאמין, כי רק דברינו הולידו והצליחו את ההתעוררות הנשגבה לישוב ארץ ישראל בקרב אחינו הנוצרים לעיל! כי מדוע לא נצשה דבר זה שנים רבות מקדם? כל זמן אשר אחינו ישבו שלמים ושלמים והונם וקניניהם לא נשקרו בידי אכזרים, היה רעיון ישוב ארץ ישראל קרוב רק בפיהם ובתפלתם, ורחוק מכילותיהם ולבם. בדבר זה דומים בני צמנו אל ילדים קטנים, המרעימים ומקמרים את רוח אמם אשר תאהבם כנפשה — כל זמן שלא יאנה להם כל רע, רק בעת אשר יקרב זר אליהם להחרידם ממנוחתם ונששוציהם, אז ינוסי לעזרה אל חיק האם הכתמניה. זה בארצות שנה אשר אמנו האהובה היקרה חקדת לבנו היא ארץ הצביון מפרש פסיה אל בניה וילדיה הנטושים על פני כל הארץ, וקוראת אליהם: "שובו אלי בנים אהובים מממדי רוחי, שובו אל אמכם המסכה עליכם בכליון צינכם!" וכל זאת

שומע לא הנה לה. יצן מהו יצן פי ורים לא הקריעו את הילדים
 ממזנקם ושצשוועיהם. עמה באשר החלו במקומות אחרים לקצות
 בם, החלו לשאת ציניהם אל אדם הנהרה למצדם מצרבתם.
 מהו אנהנו לא נהנהל בשקר פי דברינו העירו את התנועה
 הגדולה הזו. לא דברינו, רק צרות ותלאות אמות הקיצום משנתם
 לשים לב על הענין הגדול הזה. כל דברינו ודברי האחרים שנדברו
 לטובת הענין הזה הנה נושא רוח, אם לא הצרות הנוראות. אחינו
 באוקסטרטה-אונגריה עוד שוקטים על שמריהם, ולא עקה הכורח
 עליהם, על בן עומדים מנגד וראשיהם וגדליהם עומם משמששעים
 במצוקתיהם מבלי ראות את האורב העומד גם מאחוריהם ועומד הבן
 להתנפל גם עליהם לעת מצא.

המגיד 1882, גל' 11.

ב

צדקה פי רוח והצלה עצמד ליהודים רק אם ינהו אחר
 הכעיון שאנו צסוקים בו, ומי לא יבין את זאת? אכל, יקרי, הוצלים
 חפצנו בדינו ומי הוא זה העם אשר אליו נשים דבריו? הנה רוחי
 יתמרמר בהצלותי זאת על לבי. לא, יקרי, אנהנו לא נעירהו אם
 יטר גרוננו לקרוא. רק... ברטינו ושטקר החלו להעירם מעט, ובאשר
 ניחחו ידם כאה תראה, פי יוסיף העם לישון.

רק אז יש תקווה, אם יתעוררו צשירינו הגדולים ויקרבו אל
 המלאכה ברעיון הישוב, אם יקום איש שילך לפנייהם המצא ימצאון
 רבים שילכו אחריו, מעצמם לא ילכו ולא יעשו, פי אין כח להעם
 להסיר המשוללים מצרכו.

(מחור מכתב לטרץ סמולנסקין מיום 1882, 20. 2.
 גרפס בהתמליץ 1892, גל' 111.)

ג

במכתב העתי "הצפירה" [1882] גליון 26 מוכא מאמר מן הסופר
 הנוצע נ. סוקולוב. פמצית דבריו היא: להאשים את הסופרים,
 אשר בדברם על דבר ישוב ארץ ישראל בימי המהומה והמבוכה,
 גרמו רעה רבה להרבה צננים שמהרו ללכת לארץ הקדושה והגם
 שם קצת ברעה וצרה. בן מחליט הסופר, פי לא נחוץ הנה לדבר
 מישוב ארץ ישראל בימי הנוצר והמהומה, יצן לפי דעתו רק בעת
 שלום ושלנה היא עת לדבר מנה וכי בני-ישראל אינם גזקקים
 לצרות להצלות על ידן את ארון ארץ גדשם בלבם. גם קורא
 הסופר הנזקר סגר על הסופרים שערבבו שאלת הוציאה לאמריקה
 בשאלת ישוב ארץ ישראל וכו'.

על הדברים ההם מצאנו עצמנו מהיבים להעיר בדברים אחרים,
 מפני פי גם אנהנו גמנים בין החוטאים ההם, אשר דברו ועוד לא
 חדלו מלדבר על דבר ישוב ארץ ישראל, רק בהבדל הקטן הזה,
 פי אנהנו לא החלונו לדבר מנה בימי הפרעות והצרות לאחינו בני
 ישראל ברומניה, אכל עוד לפני עשרים שנים אשר אז ישבו בני
 עמנו שלמים ושקטים ולא ננצה בהם יד לשללים. נקווה, פי הסופר
 הנזקר בעצמו ויכבדו לא הנה דורש ממנו לשים יד לשה מבלי
 דבר דבר עוד מהרעיון הנשגב הזה, מרגע ששלה ספורת על בני
 עמנו ברומניה וכאו מים עד נפש!

ויבונצו להעשמה אשר יאשים את הסופרים, פי הם בדבריהם
 הסבו הרעה להעולים לארץ הקדושה, באמת אין לה כל יסוד [והיא]
 רק "פרנה" ריקה. כפי שידענו אנהנו, פי אין אחד מהסופרים
 שדברו על אדות זה, שהעיר את העניים האמללים למהר ללכת
 לארץ הקדושה מבלי יסוד נכון והישבת הדרך מלרם. מה עשו
 הסופרים ובמה תסאו? האם בנה שצצקו ויתמננו לפני צשירינו
 גדולינו ונדיבינו לקום לעזרת האמללים הגולים והנזדחים ולהשיב

מספר קצוב מהם בארץ הקדש? האם היתה מעולם שעה מקשרת
 כזו להפך הרביון הנה בשלום ובמישור ובדרך המלך, אם רק
 העשירים לא האסימו אונם בשנאתם לארץ הנבי ויבחרו לזרת
 קברים להאמללים מצבר לים? ואם נמצאו מהאמללים שמהרו ויעפילו
 לצלות לארץ הקדש נגד רצון דורשי טובתם, הבצבור זה אשמו
 הסופרים שדברו משוב ארץ ישראל, שבקשו מהעשירים להכין שם
 מקלט להאמללים?

על מתי מספר מהעניים שמהרו לזכות לארץ הקדש ונקלו
 ברעב לתחמץ לב הסופר ונפשו תאבל בצדק. אבל מדוע לא יבנה
 על הרבה האלפים שיש לחו לאמריקה וגויעים גם שם ברעב וחסר
 כל, עד כי נאלצו מיטיבינו להתחיל להשיבם לארץ מולדתם? ומדוע
 לא יוצף לבו על הוצדים שאספו יותר מהמשה מיליון מרק להתיבת
 האמללים בכלל ואינם שולחים אף פרוטה לארץ ישראל, להציל
 נפשות האמללים שהלכו שם? עם הממשה מיליון שאספו שלחו
 צשרת אלפים נפשות לאמריקה ועתה מכרחים להשיב רבים מהם
 למקום שבאו משם וגם רבים מאד מאלה שזשאר שם רע ומר
 גורלם מאד, האם לא יכלו להשיב בעזרת ההון העצום הנה יותר
 מצשרת אלפים מהאמללים בארץ הקדש ובסוריה על יסוד נכון
 וקיים לצבורת האדמה? האם לא צדקו הסופרים ההם במשפטם
 מראשית בזאת?

כן גם התלסט הכותב, כי הצרות אינן נחוצות לישראל
 להוכיחו את ארץ אבותיו — בנויה על יסוד רעוע ומקחשת מעקרה.
 לא יגדבר מאחינו בני ישראל בארצות אשכנז, צרפת, אנגליה,
 אמריקה וכו' היושבים שצוים ושקטים. הניצלה או עצה על לבם
 וברון ארץ הקדושה? האם לא יצחוק היא להם המאנה הנשגבה
 והקדושה התיאז אבל גם אחינו בארצות, אשר אור שויון הנזכרות
 לא נגה עליהם, רק בטוחים היו בקוננם וטיהם, על דרך משל

ברומניה וכו', העצה על רוסס וברון ארץ אבותינו טרם התברשו
 עליהם הערות האומות בזמן האחרון? האם לא דברנו גם אנחנו
 מזה זה שנים רבות, ההתעורר אף אחד מבני צמנו לשים לבו לזה,
 כי זמן ששלום לו במגורו?

על כל איש מישראל האוהב צמו באמת וקמים, עליו להחזיק
 טובה להסופרים אשר על כל פנים בלתיבנות דברותיהם הפיחו רוח
 התשוקה בלבות בני צמנו ברומניה בעת צרתם להסב פבט ציניהם
 לארץ הנבי ולצשות התקלה קטנה לשיבת בנים לגבולם.

— — — גם אשה, ידיד נכבד, שכחת, כי טרם הפרעות
 פתבט ב"המגיד" מאמר גדול נגד ישוב ארץ ישראל? וכך אחר
 כך, אחר בוא הרעה, החלוח גם אשה לשמחת לבי להאיר פניה אל
 הרביון הנה. עמה אשאלה והודיעני מה זה הוא אשר הסב את
 השנוי הנה בדעתך? אם לא הצרות המתרגשות שהגיעו גם רוסס
 הטובה לאפשרנות מציאת מקום מנוחה לעמה ישראל בארץ אבותיו?

המגיד 1882, גל, 29, 32.

ד. מגמת המגיד

המטרה שהציב לו "המגיד" כרגע צאתו לאור העולם היתה:
 הרמת לרן שפת קדשנו, הרחבת גבול תורת וחקמת ישוריו, המלחמה
 נגד מהרסינו ומחריבינו אשר בקרבנו פנימה, המלחמה נגד מתקני
 תדת ונגד הנבועים החשוכים. מגמת פני "המגיד" היתה גם הרמת
 לרן ישראל מחוזה לו, ההשמדלות בכל יקלתו להיטיב גם מצבו
 החמרי, להצר בצרתו ולשמם בשמחתו, להיות הקשר הקדוש, המאחד
 את כל בני ישראל בכל ארצות פויריו באהבה ואהנה ונגש האחדות.

ראו לעיל עמ' 78.

לא נוכח לצבור בשתיקה על קציה אחד מספיקתנו וחוא ענין
 ישוב ארץ ישראל, מהשפדלות לטובת עבודת האדמה בארץ הקדש
 על ידי בני עמנו. בדרך זה הגדול והנשגב לקבל אמתנו היינו
 אנחנו הראשונים מהמולדים האחרים שאחנו אחר כך גם הם בדרך
 זו. עוד קני פשרים שנה יצאנו המצרכה לטובת הדעה הקדושה
 והנשגבה הזו, אז היינו בודדים משך שנים רבות. אלה עמדו מנגד,
 אלה הציגו אותנו למטרה לחצי מהחיותם, אלה פסחו על שתי
 הפעמים ואלה התחבכו בפרים וכשונאים גמורים נגדנו. בגלל
 השפדלותנו ההיא, עד כי נקרו מקרים קטנים, מקרים אימים
 ונוראים, שפקחו גם את עיני רב המתנגדים לראות כי שגו
 בהתנגדותם והסילו להביט בצינים מסיקות אהבה אל אשר דקרו
 מקדם. עתה תפשה הדעה הזו תהיה לא לבות רבבות ישראל בקר
 מקומות פוזריו.

ואלו לא הסבה תנועת ישוב ארץ ישראל דבר אחר, רק
 ההתעוררות הקדושה והנשגבה והאהבה הפנימית לעם ישראל ורוחו
 הלאומי הנכת ערכו העצמי ושימת עין על תולדותו הנפלאה ותעודתו
 האמתית ברבות רבבות אצירי הדור הקדש, גם ברבות תמידי בתי
 מדרש התקמות (בוינה וכדומה), דינו על אחת פמה וכמה כי נעשו
 גם מעשים בפעל לטובת ההתקרבות למטרה הנשגבה לזמנים כבאו
 אם ראשיתה עוד מצרחה, אחריתה ישנה מאר, אם אחינו בני
 ישראל לא יסגו אחר וידיהם על תרפינה מהמפקל הגדול הנה.

המגיד 1885, גל 51

ה. מטרתו של עתון עברי

א

— — — עוד לנו להעיר על ענין אחד גדול ונשגב, שבראה
 בחלק אחד מהפובליציסטיקה העברית שלנו, מראה אשר ישמח
 לראותו לב כל איש אוהב צמח, והוא: ההשפדלות הנמרצה לאתדים
 מסופרינו להעיר ולעורר ברבות בני עמנו את האהבה ליעודנו
 הלאומי ותקנת אמתנו בארצות פוזריה.

אנחנו תמיד, מיום אסוננו קשת הסופרים בדינו, לא חדלנו
 מהתבסס על הברציון הקדוש והנשגב הנה וכל עוד נשמת שדי
 תסנו לא נסים לבנו ממנו. מפני זה נסמח שצרי מקטבנו העמי
 תמיד לסופרים באלה המדברים מעמקי לבם ברוח לאמיונתו ולא
 נירא ולא נבוש מהסופרים ביעוד הלאומי ומלעינים עלינו.

לפי דעתנו הרחבת גבול התקנה ביעוד הלאומי בקרבנו היא
 אחת מהחובות הקדושות המפלות על מוציא לאור מקטב עמי עברי.
 חובתנו היא ונעשנה.

המגיד 1880, גל 35

ב

היו ימים למקטב עמי ישראל אשר מטרתו וספיקתו הנה
 נחוץ להיות: הרחבת שפת קדשנו, להפיץ חכמה ומדע בקרב העם
 ולהשמיצהו חדשות רבות ושונוות ומועילות. השנים האחרונות זמן
 ראה ישראל צמיח ונגון, צרה ותלאה באסן מבחיל ונורא, השנים
 האחרונות האזמות הנהן מקריחות מו"ל עברי, הקפץ למלא את
 תעודתו האמת ותמים ומבלי משוא פנים, לשנות קצט את מטרתו.
 מוכן הדבר, כי אין ברצוננו להחליט, אשר מעטה על המולד
 לנצר חצנו מפל נכל מהפיץ חכמה וידיעות נחששות או להדל
 מהשפדלותו לטובת השפה והספרות העברית. זאת לא זאת, פועלת
 מקטב עמי עברי לא תציר מפלצתי הענינים הנם, בכל זאת היא יודה

כל איש אוהב עמו באמת, ואשר עיניו לא הכו עוד בסגוריים מאור
המתצה של השפלות המאה התשע-עשרה, כי עתה חובה גדולה
משלת על מול עברי, לצעות לעקר השמירותו בפעלתו — את
הדרשה והסקירה במציאת האמצעים הדרושים להיטיב מצב עמו,
כי כרע הוא מאד, אשר כמצט לא הנה כמוהו מיום גלה.

ומפני כי דעתנו היא כדעת אלה מאוהבי עמם באמת ותמים,
אשר הדרך האמת הדרושה — האמת ואין שגויה — המובלת למשכת
אשר העם ליתים: בואו, היא: להחיות בקרב רוס רגש כבודו
ועודו, אשר נכפה בלבו בשטף הזמן ובשפלותו הנוראה, ולסל מסלות
בלבו אל החפץ להיות עם ולבקש לצנינו מקום מנוח לכף רגלם,
אשר משם לא תנידם נד אויביהם, לזאת אפוא הצבנו לנו את
ההשפלות הזו עד מקום שינונו מצעת לעקר שפלותנו, מבלי
להצלים צין חליפה גם מתר הקננים הרוחניים אשר לעם: ישאל,
קננים אשר רק אז יהיו לו לרכה וכבוד, אם גם הוא בגוים
יתחשב, בעת תהדר להיות בהוצאתו הנה בזוי נפש כל גוי.

אחדים מן אוהבינו שאלונו: מה הועילה שפלותך
והשפלותך היתה בפנה זו העקרית שפלה? הלא עולם כמנהגו
בזה ועמך ישאל הנהו כל הצעת מקל העמים אשר על פני האדמה
דענו: זה! הלא ראינו כי כנגע סר ממנו שגט הנוגש והנה שבה
כל מה שעבר עליו וקורא: „שיום יקנה ליו" ומה קר אפוא כי
תוצק ותשגשג עד כי יסר גרונה ושומע אין קר? על זה נשיב:
תשגו אתי במשפטכם זה הנמקד, מלבד זה אשר אין האדמה לסנת
אחור מפעלה הטובה בעצם, רק מפני שלא תוציא קרי, אין אנו
בני חורין להפטר מפעלה שיש בלחה להביא בקרה לבני עמנו
בזמן מן הזמנים, מי לא יודע, כי לא בן זלנה יגדר ויצא לאויר
העולם ענו נשגב כנה אשר תלונה בו העלמת עם שלם! ובמה
נקשב כנה ומן של שנים קצטות?

אחדים ממאחבינו אוקרים, כי כבר דברנו די והותר מענין
שוב ארץ ישראל, ובאחזנו אחרת נחשב, בענין גדול כנה לא יוכל
איש אוהב עמו לדבר די ואפילו סינו קלא מלים פנים, אין עוד די
במו, לקרא ולדבר, ולהשכים ולדבר על לב בני עמנו, שיעירו
לקיצו משנתם לצעות דבר מה לאשרם וטובם ליתים: בואו.

הפילוסוף קנט אמר: „כל מי שמשים עצמו רמה ותלצה
לפני אנשים כמוהו, אין לו כל צדקה להתאונן אם יהי למרמס
פחת בפוח רגלסו" זה הוא האסון היותר גדול ואים של עם ישאל,
כי ישים עצמו לרמה ותלצה ונכבה בקרב כל זיק כבודו הפאמי
ולא נסה מעולם להתנצר מצפר שפלותו כראוי, ועל כן אין לו
לתמה, אם הנה למרמס פחת בפוח רגלי כל העמים, על כן לפי
דעתנו נחוצה להיות משכת מקב-עמי לישאל העקרית להחיות רוס
הרגש מכבודו העמי בקרב בני עמו, להניע עצמותיו היבשות, את
הפשרה הזו הצבנו לנו (או יותר נכון התנצבה מצפנה) בפעלתנו, וראויה
היא לצמל בעבורה עד מקום שיהי מצעת.

המגיד - 1882, גל 50.

ו. לא אוכל להדל מנה, כאשר לא אוכל להדל
מסיים

את „המגיד" סודתי לשלם למכות פולין מכל נכל וכמעט
לכדתי על ידי זה חצי פרנסתי, נען המבקר צנה להגיד לי, כי לא
ננים לדבר מאומה משוב ארץ ישראל, ואנכי לא אוכל להדל מנה,
כאשר לא אוכל להדל מסיים, על כן אמרתי, יצבר עלי מה, כי
במה נחשבת פרנסתי לצמת טובת כלל ישראל, אשר בדבכי גם אני
אוכל להועיל באינה צד?

מתוך מכתב למ. מרובה מיום 1882, 22. 6. (שמור בכתביד
בארכיון הציוני המרכזי בירושלים.)

* הודתי נתונת להנהלת תארכיון על שירותה האדיב בעמירה לרשותי אגרותיו
של ד. גורדון בכתביד הנמצאות בארכיון.

נספחות

א. מקטב אל אברקהם מאפו

סערהייא. יום ד' י"ג מנחם אב, תרי"ג לס"ק.

קר ונקבד!

קר אבן ספיר יגדל בעיני יודע ערבה, אף אם לא תבריק
 בנפיה אל פניו. גם נפש משכיל דורש אמת תיקר בעיני המוקירים
 ערכו, אף אם לא באו בתורתו לחוות בנעם פניו. גם אני איש קר
 ונקבד! במקסר מכיריו לא אמתשב. אמנם בין המון מוקיריו גם
 אני בתוכם. מצת שמעה אני ומבן לה קרת ערכו ותכונות נפשו
 היקרה מפי כל יודעיו ומכיריו. המה שרידי קדש אשר ד' קורא —
 אהבתו אל שפת קדשנו הצוובה, השוממה היא הגדילה אהבתי אצלו.
 כי אף אמנם לא אעשה בנפשי שקר לאמר: מליץ אנכי, השפה
 סתמה לפני שערתי. ידעתי ערכי, על מסמן היקלה הנני עומד ואף
 תוכו לא באתי. בכל זאת בין אהבתי אמתשב, וזאת לא תהי לי
 לחטאה, כי לשמה ולזכרה תאנת נפשי ורוחי מעודי עד בוא חליפתי
 ואיכה לא אכבד ואהב את כבודו אשר בין שרי השפה תחשב
 וראשון לציון הוא הוא? לא פעם אמרתי בלבי: מי ימן ואראה
 ילדי הגיוני ויזאים לאור עולם, למשיבת נפש צעירי צאן קדשים
 החסעים לשמות דבריו הנזולים מסלג אליהם, מלא מי העצת ותבונה.
 והנה שתאם הופיע אור נגד עיני בחרף החולף! את אשר קוטה

נפשי ראטה ציני, רום קדש ונפלא מרחף על שדמת שרי עבר
 הנשמה, זה ספרו הנקבד, המה הגיוני הנעלים המעופפים על פנמי
 רום אהבת-קדש היא "אהבת ציון". ציון! אל מןרת השם הנזה
 תדרי לב כל משכיל אהב עמו יתחללו, אל ימים עברו, ימים
 טובים בשכן ישאל בטה על אדמת קדש. מה אמר לו, מליץ
 נקבד! איך אציר קפניו את כל הגות לבי בקראי מתברתו הנפלאה
 אשר אין צרוף אליה בכל הספרים הנקבדים בעשון הזאת מצת
 נסתם החזון! מה בלו הגיוני, לשוני קצרה, ובת שירתי תגשש תרשש
 בסתר משכנה. קראתי מתברתו, שניתה שששתי, ועוד תדשה היא
 בעיני, וקול פנימי יסף עוד לקרוא: מצשי מאפו מה נפלאו!
 רעיוניו מה נשגבו! לשונו מה טהורה ונעלה מאד. באמין לי, ידיד
 נקבד, על דברתי, כי מצת קראתי בראשונה את מתברתו הנפלאה
 השלכתי מידי את עטי אשר נסיתי גם אני במלאכה קתב בשפת
 עבר, שלשה חודשים לא יכלתי לקתב אף שורה אחת, כי נראתי
 לגשת אל הקדש לחלל! נפצת סהרתו אדרי רואי את העפון בקרב
 בספרו הנקבד. לא פעם חפצתי להריק תודתי ולקרכהו על הטוב
 אשר עשה בנה לצמו, אך אחר נסוגותי בתשבי: מה תמריצנו
 שריקת הנוב, אם כל צפרי רן תשמיצ תהלתו בקהל רב. אכן
 עמה, באשר נקבדתי לרצת פה את בנו היקר ולרכש לי אהבתו
 והוא הבטיסני כי לא בנה ידי גם דברי נקלה כמוני, אמרתי
 גם אני את אשר יהנה לבי אודיענו ומשיברי אהודנו, ואם שירתי
 רעה, אך מלב טהור באה, מלב היודע להוקיר ערכו לנצח.

המגיד" 1887, גל' 7, עמ' 50-52 (בינתים חור ונדמס
 ב"הצופה" מיום כ"ט אדר תש"א).

ב. מקרב אל שלמה בוקר

ב"ה יום א' ג' אלו תרל"ז לפ"ק. ליק.

למעלת ידידי מר חביבי הרב הקדוש השלם
תפארת לאמו כמהר"ש לבית בוקר נ"י

בהיות ידידי נחשב בעיני תמיד לאהב נאמן לי באשר גם
אנכי אליו וכמים הפנים לפנים, גם אשר ידידי הוא אהב נאמן
לבעל המגיד דינו, על בן יולח לי אם אצמיסה עליו טרח קריאת
מקבלי זה, ואשפך שיחי לפניו משני טעמים: א) ע"ד דאגת קלב
איש"י. ב) בהתקנתו אולי יוכל להיות לי לעזרה. ידע חביבי כי
מצבי קצת נורא מאד, ואין לי במה לכתוב נפשות בני ביתי ממשי.
הדבר לא נאמן כי ידע, אבל חי ד' שששה לי הנפש הזאת כי
דברי בני נאמתיים, באשר קראני אליו ידינו איש הפסח לפני
עשרים שנים מאנגליה להיות לו לעזר להרחיב גבול המגיד שהחל
או לצאת אור באין תאר והדר קלא הקל וריק והוא ידע כי אנכי
האיש המקשר לזה להמשיך לו את הקוראים, כתב לי עם הספר
כי בגוגע לשקרי אמנם לא יוכל לתת לי כרגע יותר מן ג' מאות
ר"ט"י לשנה וכן לא היו לו אז רק ה' מאות חותמים, ואז היה בליס
אל ג' דולר ולי רק ג' אחר קטן, ואובל להיות כרגע, אף הקטים
לי, באשר תרבינה הכנסות המגיד על ידי פאלי וצבדתי, או לפי
הערך ירבה גם שקרי מדי שנה בשנה, באפן שאובל להתיות בני
ביתי אף אם תרבינה הוצאותי על אחת שבע.
אנכי דנספי ונקפי להועיל לבני עמי ובהאמיני לתקטת איש

משני י"ב כ"ג
רייכסליר.

אמונים צדקתי כל תקוותי באנגליה — תקוות טובות מאד, וכאתי
אליו וצבדתי באמונה. ד' יודע וכל ישראל יודע, כי הרבה מאד
שפתי לתקבת גבול המגיד על ידי צבדתי, ויהיה לר' מאמרי
היו תמיד רצויים ומקבלים לכל. במשך הזמן אמנם נתרבו הוצאותי
ובני ביתי, אך איש-מנסה לא הוסיף לי אף פרוטה אחת על הג'
מאות ר"ט זה עשרים שנה. תמיד הדחני בקלש משנה לשנה, ואנכי
למען לא לגוע בקרב עם בני ביתי הבהתי לנסד סנסיון ולגדל בני
זרים ומטבעי להסתפק במוצע ולהיות שמים בתקלי ובפרט כי היה
לי לחם לאלל לא יותר (סי נפשו) לשבתי במנוחה, ומה בשנה
זו חדר מקור פרנסתי מהנסנסיון ומן ג' מאות ר"ט לשנה עם
לדים קטנים וגדולים וההוצאה המרבה אשר באמת נתוספה על
אחת שבע מן הנמנע לי להיות וכאו מים עד נפשי, על בן הנפרתי
הקטנתו והתסנתי אשר לכל השחות ימן לי עתה כדי פלגלת בני
ביתי ויובל לעשות זאת במובן, כי אם תנה יכול לתת לי ג' מאות
ר"ט לשנה בהיות לו רק ה' מאות אפסמקרים יוכל לתת לי ח' מאות
בהיות לו ב' אלפים חותמים והוא כבר נעשה צשיר ג' דולר גם
דוקטור ואיננו בצל הוצאה, כי רק בן אחד יש לו שופט הנגלי, גם
אנכי לא הייתי מאמין אם היה מתנבא לי אחד את תשובתו.
בקצור תשובתו היא: תת לא יוכל! וזה כל מות הפנין הנני סי
בדחקות גדולה ועובד צבדתי המגיד, כי מה אעשה עתה אחר
שהקדשתי לטובתו מקבר שנות חיי וחי ד' כי לא הוסיף לי גם
עמה בקל הפנין אף פרוטה אחת! זה גורלי וזה שקרי בצבדתי
בעשרים שנים! אינט עם ניקט צמפארנד? — על בן בקשתי שטוחה
ידידי לעשות למעני ולמען ולבני ולמען אהבת אדם לנסות לכתב

רמו לזי לברמן בעל המגיד.
** האין זה מרגיו?

אל ודידנו איש-הנסף אשר לא ישבע קסף, בסגנון כזה: כי נודע לו על פי מכתב ממני כי עתה הנני מחסר פרנסה ומשכר צבונתי את המגיד לא אוכל בשום אופן לתת להם לבני ביתי, על-כן בקשתי שיצטרף למצא לי אינו מקום למחיתי בתור מורה וכדומה. בדברים כאלה אין נקראים יוצאים מלב אהב נאמן וציר לו כי זה כמעט לא יאמן כי יספר, אשר אין לי מחיתי מעבודת המגיד, אשר הרבה מאד פשיתי להקטבת גבולו על בני מאמרי הרצויים והאהובים בצניי הפל, ומה יהיה גורלי אחרי צבונת צושים שנים! מה יאמרו הבריות בהנדפם מדרך כזה ומאיש בולבדמן העומד להגשמו! מה יאמרו הבריות אם יהיה גורדון מקרח עתה לבקש לו מקום למחיתו ומה יעשה? בסגנון כזה ידבר לו ידידי כאשר ישם ד' בפיו ויציר לו כי מלבד העולה הנורא שעושה לי, עוד ירע מאד לעסקו כאשר הוא באמת ויאבד יותר מאשר ישמכר על-ידי-וה שניחני בצרה גדולה. אקנה, כי דברים כאלה נאמרים מפי איש ידידי, אנלי יעשו רשם על לב איש הנסף הקוזק מצור ואשר בלב גאונו ונאנתו לא יחת מפני כל רק יסוד מצט מצעת הקהל.

ותהי אם הפל יהיה קלא יועיל (חי נפשי כי קשה לי הפרידה ממנו מאד) ולא יסמח ידו לתת גם להם לפי טפסי, או אהיה מקרח להודיע צערי כבדים ולהודיע מה שלא ינעם לאיש הנסף, ואם ירצה השם אנסד מכתב עתי חדש, כי תחלה לד' שפתי אתי ונסיון עשרים שנים עומד לימיני וסעפתי נודעת ברבים נאקנה כי עוד ימצאו בין רבבות אלפי ישראל אלף אנשים שיתמכוני בסעלי בנדפם כי יודע אנכי לצעות להם מטעמים כאשר אהבו. — אנכי תפנתי רוח בני עמי, נדעתי גם ידעתי כי דרך המגיד משרבת היא במגע להענינים אשר מובאים בו, רבם הקל אין גם מועיל ולא יכלתי לשנות דבר כי הוא עקש גדול, והעלחתו עורה עיני וידי היו אסורות. יאמין לי ידידי, אם תהי כולל להרויט מחקבת מקצתי

נרדמים אלף ר"ט לשנה, היתה גם החברה עושה פרי. אך זאת לא יכלו מטעם שהבטים כי עושה זאת קטובת החקמה, ועל-כן קל דרכיה ינצים ויעולם לא תצלת, כי עיניו רק לקסף ולתועלת עצמו. בן אקנה כי ידידי יהיה בעזרי אם ההכרח המר יאצני לכונן לי מחבולה חדשה לתת להם לנפשות בני ביתי, כאשר יחוס וירחם עלי כל איש אשר רוח אדם ישר מפצמהו. אגא, דברי אלה יהיו לו לבדו כל זמן שלא אשמיע בצעמי קולי ברבים. לתשובתו מסכה ידיו מקבדו ומקירו באמת וקתמים.

דוד גורדון

(מתוך אוסף האוטוגרפים של ד"ר אברהם שברון בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. ותודתי נתונה למנהל האוסף על אדיבותו היתרה.)

תּוֹן הַעֲנִיִּים

3	דוד גורדון וסקאלו (מבוא)
25	קצת ביבליוגרפיה
27	בשילי הפתקים

מוד חומה אטומה

מפונח ומפוצץ

29	א. "דרישת ציון" לר' צבי הירש קלישר
30	ב. "רוקא וירושלים" למשה קס
34	בשוקה ננסת תנשעון

דבר בעתו

43	א. על דבר היעוד של האמה הישראלית
61	ב. חקבת קל ישראל חברים

בשער

לשאלת היהודים

66	א. אם לא עכשיו אימתי
67	ב. מצה לפתרון השאלה
69	ג. אלילי המאה הי"ט
72	ד. קנחום סוקולוב
75	ה. צם ישראל מה הוא אמרו?
77	ו. יש לאמיות לישראל
81	ז. -הדבר הנצלה שהביאו לנו צרותינו

שאלת ישוב ארץ ישראל

83	א. דאגת הבטחון
87	ב. הצעד הראשון
90	ג. גדולי עמנו נצטרפו
93	ד. חברה לישוב ארץ ישראל
97	ה. שפת הדבור
97	ו. על חכמים לעשות

99	ז. ותהי לדל תקנה
101	ח. חקבת ביל"ו

ארץ ישראל או...?

102	א. ספרד
	ב. אמריקה:

105	א. חקבת "כל ישראל חברים" וישוב ארץ ישראל
110	ב. "שאלת היהודים" למשה שרנצל
111	ג. ליהלל

המזורר

114	א. "המגיד" ו"המליץ"
115	ב. שאלת המסים או דברי חוכה ומדע
118	ג. "הדברינו הצירו"?
123	ד. מגמת "המגיד"
125	ה. מטרתו של צמחון עברי
127	ו. לא אוכל להלל מזה פאשר לא אוכל להלל ממסים

נקפות

128	א. מכתב אל אברהם מאפו
130	ב. מכתב אל שלמה בובר

ספרית "שרשים"

פרקים נבחרים מתוך ספרות היסוד של הציונות

הופיעו:

- א. פרץ סמולנסקין, סודר בצרוף מבוא והערות על ידי
שלום קרמר
- ב. דוד גורדון, סודר בצרוף מבוא והערות על ידי
ג. קרסל

עומדים להופיע:

- ג. מ. לילינבלום
ד. משה קס
ה. י. מ. פינס
ו. ז. יעבץ
ז. ת. הרצל
ח. מ. נורדוי
ט. א. ד. גורדון
י. ב. ברוכוב

כל ספר מכיל אנתולוגיה בצרוף מבוא מתאים ותמונת המחבר.

All rights reserved
by MIZPAH Publishing Co. Ltd
Tel-Aviv

דפוס רוהלה, ת"א, רח' זבולון 44